



T.C.

BİLECİK ŞEYH EDEBALI ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TARİH ANABİLİM DALI

**KIRIM HARBİ SIRASINDA OSMANLI DEVLETİ'NE GELEN
İNGİLİZ HEKİMLERİ VE HASTANELERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Aycan YILDIZ

Tez Danışmanı

Yrd. Doç. Dr. Halim DEMİRYÜREK

Bilecik, 2017

Referans No:10089524

T.C.
BİLECİK ŞEYH EDEBALI ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

KIRIM HARBİ SIRASINDA OSMANLI DEVLETİ'NE GELEN
İNGİLİZ HEKİMLERİ VE HASTANELERİ
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Aycan YILDIZ

Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Halim DEMİRYÜREK

Bilecik, 2017

Referans No:10089524



SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZ SAVUNMA SINAVI
JÜRİ ONAY FORMU

BŞEÜ-KAYSIS Belge No	DFR-172
İlk Yayın Tarihi/Sayısı	03.01.2017 / 28
Revizyon Tarihi	
Revizyon No'su	00
Toplam Sayfa	1

Öğrencinin Adı Soyadı: Aycan Z. Kızı
Anabilim Dalı : Tarih
Programı : Yüksek Lisans (Tezli)
Tez Danışmanı : İ.Ö. Doç. Dr. Halim DEMİRYÖREK
Tezin Özgün Adı : Kırım Harbi Sırasında Osmanlı Devleti'ne Gelen İngiliz Hekimleri ve Hastaneleri
Tezin İngilizce Adı : British Doctors and Hospitals in the Ottoman Empire during the Crimean War

Tez Savunma Sınavı Tarihi: 26/11/2017

Yukarıda bilgileri verilen tez çalışması ilgili EYK kararıyla oluşturulan jüri tarafından **ÖY BİRLİĞİ** / ÖY
GÖKLUĞU ile Tarih Anabilim Dalında
YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

Tez Danışmanı: İ.Ö. Doç. Dr. Halim DEMİRYÖREK

Üye Prof. Dr. MATREP NİL SARI

Üye: Prof. Dr. İlhami YULDAKUL

Üye:

Üye:

İmza
Halim
M. S.
Y. D.

ONAY

Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun / / 20..... tarih ve
..... / sayılı kararı.

İMZA/MÜHÜR

BEYAN

“Kırım Harbi Sırasında Osmanlı Devletine Gelen İngiliz Hekimleri ve Hastaneleri” adlı yüksek lisans tezinin hazırlık ve yazımı sırasında bilimsel ahlak kurallarına uyduğumu, başkalarının eserlerinden yararlandığım bölümlerde bilimsel kurallara uygun olarak atıfta bulunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, tezin herhangi bir kısmını Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı beyan ederim.

Aycan YILDIZ

24.11.2017

ÖNSÖZ

Çocukluğumdan beri ağırlık olarak Tarih, Arkeoloji, Alternatif Tıp üzerine olan ilgi ve merakımın, küçük de olsa bu alanlardan birinde bilimsel yolla vücut bulmasından dolayı mutluyum. Başta sabır ve destekleriyle, maddi-manevi her anlamda yanımda olan değerli annem Şükriye YILDIZ, babam Rıfat YILDIZ, abim Bahattin YILDIZ'a ve geniş aileme, Tıp Tarihi alanında fikirleriyle şahsımı destekleyen hocalarıma teşekkürü bir borç bilirim.

Bu bağlamda danışmanlığımı kabul eden ve her konuda yardımcı olan değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Halim DEMİRYÜREK'e bilhassa teşekkür ederim. Tez konusu tercihinde görüşlerinden istifade ettiğim ve bu konuyu çalışmamı öneren Tıp Tarihi üzerine değerli çalışmaları olan Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Tıp Tarihi ve Etik Anabilim Dalı öğretim üyesi Prof. Dr. Hatice Nil SARI'ya; İtalya'da bulunduğum bir yıllık süre zarfında danışman hocalığımı yapan Prof. Dr. Anna Tiziana DRAGON'a, ayrıca Prof. Dr. Cristina CONSIGLIO, Prof. Dr. Giuliano CAMPIONI ve Prof. Dr. Guistino D'ORAZIO'ya; İtalya'da adeta ikinci ailem olan Elizabeth UVÎROVA, Maurizio LARIZZA, Francesca COSSIDENTE ve Giorgia LIGORIO'ya destek ve yardımlarından dolayı müteşekkirim.

Aycan YILDIZ

24.11.2017

ÖZET

İnsanlık tarihinin en önemli ve en güncel konularından birisi olan Tıp, her dönemde önemini korumuştur. İnsanların bedensel, ruhsal ve sosyal açıdan tam bir iyilik durumu olan sağlıklı olma hali savaş dönemlerinde en insanlık dışı manzaralarla karşılaşmıştır. Neticede savaş yalnızca iki ordunun fiziken karşı karşıya gelmesi değil, bilim, teknik ve kültür gibi her alanda ortaya konulan bir mücadeledir.

Birçok devletin iştirakiyle gerçekleşen Kırım Savaşı (1853-1856), hem Osmanlı hem de Avrupa siyasi tarihi için bir dönüm noktası olmuştur. Kırım Savaşı birleşik harekât özelliği taşımakla beraber İngiltere'nin 1815-1914 yılları arasında Kıta Avrupası'nda girdiği tek savaş olarak da bilinmektedir. Savaşın tüm taraflar için alınan en önemli derslerden birisi, askeri sağlık hizmetleri konusundaki yetersizliklerin anlaşılması olmuştur. Bilhassa savaşın başında İngiliz hastanelerindeki tıbbi kadro ve donanım eksikliği, ordunun savaş planı yaparken askeri sağlık hizmetlerini ne kadar göz ardı ettiğini açıkça ortaya çıkarmıştır.

Çalışmada, Kırım savaşı kısaca ele alınmakla beraber İngiltere ordusunun sağlık durumu, askerlerin yaşadığı sıkıntılar, salgın hastalıklar, hastanelerin durumu, prefabrik sivil hastanelerin İzmir ve Çanakkale'de ilk defa hayata geçirilmesi gibi düzenlemeler; Florence Nightingale ve beraberindeki hemşirelerden oluşan bir kafilenin İstanbul'a gelmesi ve ordu içinde ilk defa kadın hastabakıcı uygulamasının başlatılması; yine ilk defa orduda sivil doktorlardan istifade edilmesi gibi konular incelenmiştir. Ayrıca Başbakanlık Osmanlı Arşivi'ndeki belgeler bağlamında, doktorların kendi yazdıkları mektupların transkripsiyonu da yapılmış, Osmanlı ordusunun sağlık durumu ve Osmanlı ordusuna Avrupa'dan cerrah hekim gönderme meselesi üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kırım Savaşı, Osmanlı Ordusu, İngiliz Ordusu, Sivil Hastaneler, Sivil Doktorlar, Florence Nightingale, Mary Seacole.

ABSTRACT

Medicine, one of the most important and current subjects of human history, has always maintained its importance. A healthy condition in which people are in a state of good physical, mental and social well being, encountered the most inhuman scenes in wartime. Eventually the battle is not only the confrontation of two armies physically, but it is a struggle to be revealed in every field like science, technique, and culture.

The Crimean War (1853-1856) which was regarded as the first modern world war, a milestone for European political history as much as it was for the Ottoman Empire's history. Crimean War, along with being the first "united action" that Ottoman army took place was also known as the only war that England joined in Continental Europe between 1815 and 1914. One of the most important lessons for all sides in war was understanding of the inadequacies of military health services. Especially the lack of medical staff and equipment in British hospitals at the beginning of the war, made it clear how much the army ignored military health services while planning the war.

In the study, along with taking consideration the history of Crimean War briefly, the health conditions of British army, distresses faced by the soldiers, plagues, the situation of the hospitals, regulations like materializing prefabricated civilian hospitals in İzmir and Çanakkale for the first time; the arrival of a group of Florence Nightingale and accompanying nurses to İstanbul and the initiation of the first practice of female nurse in the army; use of civilian doctors in the army for the first time have been examined. In addition, in the context of the documents in Prime Ministry Ottoman Archives, the transcriptions of letters written by doctors themselves have also been accomplished health situation of Ottoman army and the issue of sending surgeons from Europe to Ottoman army were discussed.

Keywords: Crimean War, Ottoman Army, British Army, Civilian Hospitals, Civilian Doctors, Florence Nightingale, Mary Seacole.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iii
İÇİNDEKİLER	iv
KISALTMALAR.....	vi
TABLolar LİSTESİ.....	vii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1853-1856 KIRIM HARB'İNE GİDEN SÜREÇ

1.1. KUTSAL YERLER SORUNU.....	5
1.2. SİNOP BASKINI HÂDİSESİ.....	6
1.3. KIRIM HARBİ VE İNGİLTERE.....	7

İKİNCİ BÖLÜM

OSMANLI TOPRAKLARINDA İNGİLTERE ORDUSU'NUN SAĞLIK DURUMU

2.1. İNGİLİZ ORDUSU HASTANELERİ.....	12
2.1.1. Üsküdar Kışla Hastanesi (Barrack Hospital).....	14
2.1.2. Tarabya Hastanesi (Royal Naval and Marine Hospital).....	16
2.2. İNGİLİZ SİVİL HASTANELERİ VE SİVİL DOKTORLARI.....	18
2.2.1. İzmir Sivil Hastanesi (Smyrna Civil Hospital).....	19
2.2.2. Erenköy Sivil Hastanesi (Renkioi Civil Hospital).....	21
2.2.3. Üsküdar Hastanesi Sivil Doktorlarının Listesi.....	26

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İNGİLİZ HASTANELERİNDE HASTA BAKIMI HİZMETLERİ

3. İNGİLİZ HASTANELERİNDE HASTA BAKIMI HİZMETLERİ.....	29
3.1. Florence Nightingale.....	31

3. 2. İngiliz ordusu için Üsküdar'a Gelen Hemşireler.....	34
3. 3. Mary Seacole (1805-1881).....	37
3. 4. İngiliz ordusu Hemşirelerinin Tüm Giyim Ve İhtiyaç Malzemesi.....	38
3. 5. Ölen Askerlerin Defnedilmesi: Haydarpaşa İngiliz Mezarlığı.....	40

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KIRIM SAVAŞI'NIN İNGİLİZ TIBBINA ETKİSİ

4.1. KIRIM SAVAŞI'NIN İNGİLİZ TIBBINA ETKİSİ.....	42
---	----

BEŞİNCİ BÖLÜM

OSMANLI ORDUSU İÇİN GELEN İNGİLİZ HEKİMLER

5. 1. OSMANLI ORDUSU'NUN SAĞLIK DURUMU.....	45
5. 2. OSMANLI'YA GELEN İNGİLİZ HEKİMLER.....	47
5. 3. ARŞİV BELGELERİNDE KIRIM SAVAŞI'NDA SAĞLIK	53
5. 3.1. Osmanlı Ordusu'nda Görevlendirilmek Üzere Avrupa'dan On Beş Cerrah Hekim Talebine Dair.....	53
5.3.2. Osmanlı Ordusu İçin İngiltere'den Cerrah Hekimler Gönderilmesi Talebi	61
5.3.3. Osmanlı Ordusu İçin Cerrah Hekim Gönderilmesi İsteği, Muhaberat Ve Yol Ücretlerinin Ödenmesi.....	80
5.3. 4. Osmanlı Ordusu İçin Cerrah Hekim Gönderilmesi Talebi, Muhaberat, Bilgi Ve Yol İstekleri, Sertifika İrsali, Tavsiye Ve Teşekkür Mektupları.....	99
5.3.5. Osmanlı Ordusu İçin Cerrah Hekim Talebi; Dr. Steggall'la İlgili Muhaberat	112
5.3.6. Osmanlı Ordusu İçin Cerrah Hekim Gönderilme Talebiyle İlgili Doktorlardan Gelen Kabul ve Red Cevapları.....	122
SONUÇ.....	139
KAYNAKÇA.....	145
EKLER.....	149
ÖZGEÇMİŞ.....	171

KISALTMALAR

ATASE:	: Genelkurmay Başkanlığı Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Arşivi
BOA:	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
H.	: Hicri
HAT.	: Hatt-ı Hümâyûn
Haz.	: Hazırlayan
HR. MKT.	: Hâriciye Nezâreti Mektubî Kalemi
HR. SFR3.	: Hâriciye Nezâreti, Londra Sefâreti Evrakı
HR. SFR4.	: Hâriciye Nezâreti, Paris Sefâreti Evrakı
HR. SYS.	: Hâriciye Nezâreti Siyasi Kısım
I.M.S:	: Indian Medical Service
İ. DH.	: İrâde Dâhiliye
İ. HR.	: İrâde Hariciye
İ. MVL.	: İrâde Meclis-i Vâlâ
MVL.	: Meclis-i Vâlâ Evrakı
S.	: Sayfa
Yay.	: Yayınlayan
yy.	:Yüzyıl

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Erenköy Hastanesi Görevlileri.....23

Tablo 2: Sivil Cerrahlara Ait Bir Liste..... 27

GİRİŞ

Bu tezin hazırlanmasındaki amaç, Kırım Savaşı'nın sağlık alanı hakkındaki bilgilere yer vererek, dönemin sağlık hizmetlerine ışık tutmaktır. İngiltere ve Osmanlı orduları üzerinden yola çıkılarak ele alınan bu çalışma, bir nevi diğer devletlerin durumunu da örneklemektedir. Alan ile ilgili mevcut boşluk, çalışmayı gerekli kılmıştır. Bununla birlikte araştırmacılara birçok yönden önemli bulgular sunmayı da hedeflemektedir.

Çalışmanın hazırlanma aşamasında ilk olarak Türkçe literatür tarandı. Dönemin Avrupa'sında ve Osmanlı Devleti'nde tam anlamıyla kurumsal bir sağlık teşkilatının olmaması ve doktorların bağlı bulunduğu bir birliğin teşekkül etmemesi, bilgileri toplamak açısından çalışmayı zorlayıcı bir yola sokmuştur. Yine bu konuda Türkçe kaynakların yok denecek kadar az olması da diğer önemli bir zorluğu beraberinde getirmiştir.

Sonrasında, İstanbul'daki İslam Araştırmaları Merkezi (İSAM) başta olmak üzere önemli kütüphanelerde araştırmalara başlanarak çalışmanın genel planı çizilmiştir. Çalışmanın diğer bir ayağını da Ankara'da Gülhane Tıp Tarihi Müzesi ve ATASE arşivi oluşturmuştur. ATASE arşivinde Kırım Savaşı sağlık işleri adlı 11 belgeden oluşan bir klasöre ulaşılmıştır. Bunları yanı sıra çalışmanın önemli bir kısmı Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Londra'da bulunan Wellcome Kütüphanesi ve Arşivi (Wellcome Library and Rare Materials) ve İngiliz Ulusal Arşivi (The National Archives)'nden temin edilen belgelerle ikmal edilmiştir. Bu belgeler altı klasör olarak son bölümde orijinalleri ve transkripsiyonu ile birlikte verilmiştir. Bu belgelerin büyük kısmını İngiliz doktorlarının elyazılarıyla yazdığı mektuplar oluşturmaktadır. Bunların arasında Osmanlı Türkçesi ve Fransız diliyle yazılan belgeler de yer almaktadır. Mektupların elyazısı ve yazılarının silik olması, belge transkripsiyonu açısından zorlayıcı bir diğer neden olmuştur.

Son olarak saha çalışmasına da yer verilmiştir. Britanya Savaş Mezarlıkları Komisyonundan (Commonwealth War Graves Commission) izin alınarak İstanbul Haydarpaşa'da bulunan İngiliz Mezarlığı ziyaret edilmiş ve çalışmayla ilgili malumat edinilmiştir. Mezarlığın giriş kısmında bulunan Kırım Savaşı'ndan kalma mezar taşları tek tek fotoğraflanarak bir isim listesi oluşturulmuştur. Bu listede birkaç doktor ve

hemşire ismine de rastlanıldı. Ayrıca İstanbul'da bulunan Florence Nightingale Hastanesi ziyaret edilmiştir.

Bu bilgiler ışığında çalışmamız giriş, sonuç ve beş ana başlıktan oluşmaktadır.

1. Bölümde Kırım Savaşı, Rusya ve müttefik devletlerin çıkar ilişkileri ele alınmıştır.

2. Bölümde Kırım Savaşı'nda Osmanlı topraklarında İngiltere ordusunun sağlık durumu, İngiliz ordusu hizmetine verilen hastaneler, sivil hastaneler ve sivil doktorlar hakkında malumat verilmiştir.

3. ve 4. Bölümlerde İngiliz Hastanelerinde hasta bakımı hizmetleri, İngiliz ordusu için Üsküdar'a gelen hemşire grupları, ölen İngiliz askerlerinin defnedilmesi; Haydarpaşa İngiliz mezarlığı ve Kırım Savaşı'nın İngiliz tıbbına ve gelişimine etkisi meselesi ele alınmıştır.

5. Bölümde ise Osmanlı Devleti ordusunun sağlık durumu, Osmanlı ordusu için Avrupa'dan talep edilen doktorlar ve gelen İngiliz doktorların kimler olduğu, nitelikleri, İstanbul'a nasıl ulaştıkları, aldıkları maaşlar eldeki mektuplar çerçevesinde değerlendirilerek çalışmaya dâhil edilmiştir. Müracaat sahiplerinin kendi el yazılarıyla yazdıkları başvuruları, ekledikleri referansları, istek ve ücret bilgileri, kabul ve red cevapları hem orijinal şekliyle hem de Türkçeye çevirisiyle çalışmada yer almıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1853-1856 KIRIM HARBI'NE GİDEN SÜREÇ

Osmanlı Devleti ile Rus Çarlığı arasında ilişkiler asırlar önce başlamış ve iki devlet arasında önemli savaşlar meydana gelmiştir. Rusya, coğrafi olarak sıcak denizlere açılacak bir kapıya sahip değildi. Kuzeyinde buzlarla kaplı denizler ve güneyinde İstanbul ile Çanakkale boğazlarının hâkimi ve Karadeniz'in tek sahibi olan Osmanlı Devleti bulunuyordu. Bu sebeple Rusya, sıcak denizlere çıkabilmek için en kısa yolun İstanbul ve Çanakkale boğazlarından geçmek olduğunu çok iyi biliyordu. Yüzyıllar boyunca devam edecek bu istek 18. yüzyıldan itibaren Çar I. Petro ile birlikte başarılması gereken en büyük politika haline geldi. Yine ilk defa Çar I. Petro tarafından uygulamaya konulan ticaret yapabilmek için boğazlar üzerinden Akdeniz'e yani sıcak denizlere çıkmaya dayanan geleneksel Rus politikası, kendisinden sonra gelen Rus çar ve çariçeleri tarafından aynen devam ettirildi (Kurat, 1993:326).

Osmanlı Devleti, boğazlar üzerindeki mutlak hâkimiyetini 18. yüzyılın son çeyreğine kadar sürdürmüş, Karadeniz ve boğazlar üzerinde tek söz sahibi olmayı başarmış, boğazların kapalılığı ilkesini benimseyerek sulh zamanında hiçbir devletin harp gemilerinin geçişine izin vermemiştir. Bu statüye sahip devlet olarak da bütün devletlere eşit mesafede durmuştur. Bu nedenle Rusya, boğazlar üzerinden sıcak denizlere çıkamamıştır. Avrupa'nın iki büyük devleti olan İngiltere ve Fransa ile rekabet halinde bulunan Rusya, onlarla mücadele edebilmek için deniz ticaretini geliştirmesi ve bu devletlerin Akdeniz ticaretlerine darbe vurması gerektiğini biliyordu. Ezeli rakiplerinden İngiltere, Akdeniz üzerinden Hindistan ile ticaret yapmakta, Fransa ise Akdeniz'de ticari faaliyetlerini sürdürürken Rusya için manevi bir değeri olan Kudüs üzerinde nüfuz kurmaktaydı. Bu özelliklerinden dolayı her iki devlette Akdeniz coğrafyasında sağlam bir konuma sahiptiler (Keleş, 2010:151).

Çariçe II. Katerina (1762-1796), Rusya'nın dünyanın en güçlü devleti olabilmesi için, Kırım'ı ele geçirerek Karadeniz'de büyük bir limana sahip olmasının gerekliliğine inanıyordu. Daha ileri aşamada ise, boğazları alarak Akdeniz'e kadar olan bölgede hâkimiyet kurmak istiyordu. Nitekim 1768-1774 Osmanlı-Rus harplerinde İngilizlerin de yardımıyla, Baltık Denizi'nden Akdeniz'e geçmeyi başarmıştı.

Bu olayla birlikte Ruslar Karadağ, Mora ve Girit ile bazı Ege Adaları'ndaki Ortodoks halkı Osmanlı Devleti aleyhine ayaklandırmış ve Çeşme olayından sonra da Çanakkale Boğazı'nı tehdit etmişlerdi. 1833 Hünkâr İskeleyi Antlaşması ile boğazları harp gemilerinin geçişine açtırmayı başaran Rusya, 1841 yılında Londra Boğazlar Sözleşmesi ile bu hakkını kaybetmiştir. 1853'te başlayan Kırım Savaşı'nın en önemli müzakere konularını, boğazların kapalılığı ve Karadeniz'in tarafsızlığı ilkesi oluşturmuştur (Keleş, 2010:152).

Londra Boğazlar Sözleşmesi'nden sonra, bu mesele yaklaşık 10 yıl gündeme gelmedi. Fransa ile Rusya arasında eskiden beri süre gelen Kudüs'teki kutsal yerlerin bakım ve onarımına dair hak ve imtiyaz elde etme mücadelesi 1850'de yeniden ortaya çıktı. İki devlet arasındaki anlaşmazlık İngiltere ve Osmanlı Devleti'nin de iştirakiyle patlak veren Kırım savaşının en büyük nedenlerinden biri oldu (Keleş, 2010:160).

Kutsal Yerler sorununun bir doğu bunalımına dönüşmesi Rusya'yı Osmanlı Devleti üzerindeki emellerini hareketlendirmeye sevk etti (Akbulut, 2014:339).

Kutsal Yerler sorununda Fransa'nın Rusya'ya dayatması ve kararlı tutumu, Osmanlı Devleti'ni Fransa tarafına çekti. Osmanlı - Fransa münasebetlerinin sıkılaşması ve iyi ilişkiler içine girilmesi İngiltere'nin pek hoşuna gitmiyordu. İngiltere'deki hükümet değişikliğini fırsat bilen Rusya, İngiltere ile anlaşma yolu aramaya başladı. Amaç İngiltere'yi yanına alıp, Osmanlı Devleti'ni güçsüz duruma düşürmek olsa da bir mutabakat sağlanamadı. Daha sonra elçilik heyeti vasıtasıyla isteklerini İstanbul'a ileten Rusya, Ortodoksların ve Katoliklerin yetkilerinin belirtilmesi için bir çözüm istedi (Armaoğlu, 1997:231).

1.1.KUTSAL YERLER SORUNU

Kırım Harbi öncesinin önemli meselelerinden birisi de “gümüş yıldız” olayıydı. Hz. İsa'nın doğduğu yer olan Beytüllahim (Bethlehem)'in üzerindeki Latince yazılarla süslenmiş gümüş yıldız 1843 yılında ortadan kayboldu. Ortodokslar bu yıldızın aniden kaybolmasını Katoliklere yükleyince, Osmanlı Devleti yeni bir gümüş yıldız yaptırıp eski yerine konulmasını teklif etti. Ancak ne Ortodokslar ne de Katolikler bu teklife sıcak baktı. Bu sorun devam ederken 1848 İhtilalleri patlak verdi ve Louis Napolyon, Fransa cumhurbaşkanı oldu. Napolyon, 1789 Fransız ihtilali sırasında gözden düşen din adamlarının gönlünü almak ve kendi tarafına çekmek maksadıyla bu yıldız sorununu ön plana çıkarmaya başladı (Karal, 1983:226).

Rusya, Fransa ve Osmanlı Devleti arasında 1850-1853 senelerinde başlayan müzakereler neticesinde Kutsal Yerler meselesinde istediğini elde edemeyince, Odesa'da seferberlik ilan ettiğini duyurdu ve Sultan Abdülmecid'in gözünü korkutmak için de Bahriye Bakanı Prens Mençikof'u İstanbul'a gönderdi.

Büyük bir heyetle İstanbul'a gelen Mençikof ilk olarak 16 Mart 1853'te Hariciye Nezareti'ni ziyaret ederek taleplerini bildirdi. Ağırlık olarak Kutsal Yerler Meselesi ile Ortodoks tebaanın hak ve imtiyazlarını içeren bu talepler hakkında görüşmeler başladı. Görüşmelerde bu konular üzerine bir başlık açılmış olsa da yegâne istekleri Boğazların statüsünü lehlerine çevirmek, 1833 Hünkâr İskeleyi Antlaşmasını yenileyip, Osmanlı ile gizli bir anlaşma yapmak idi (Keleş,2010:162).

Amaçlarından biri de söz konusu isteklerin kabul edilmemesi durumunda kuşatma için Osmanlı Devleti'nin özellikle de İstanbul'un durumunu kontrol etmekte. Prens Mençikof'un beraberinde getirdiği büyük rütbeli kara ve deniz subayları da bunu doğrular niteliktedir. Rusya'nın ilk taleplerinin reddedilmesi üzerine Prens Mençikof, bu seferde taleplerinin bir senetle garanti edilmesini istedi. Bunun da kabul edilmemesi üzerine 21 Mayıs 1853'te sefaretini terk ederek resmi ilişkileri kesti. Bu durum siyasi bir krize yol açtıktan sonra Rusya, Osmanlı Devleti sınırlarına asker ve donanma yığmaya başladı. Bunun üzerine Osmanlı Devleti 26 Mayıs 1853'te, 1841 Londra Boğazlar Sözleşmesi'nde imzası olanlara, sahillerde ve boğazlarda askeri tedbirler almaya başladığını ve bu konuda kendisine hak vereceklerine dair bir nota verdi (Keleş, 2010:163).

Osmanlı Devleti 1 Ekim 1853'te Eflak-Boğdan'a girmiş olan Rus kuvvetlerinin 15 gün içinde burayı terk etmesini istemiş, talep yerine getirilmeyince Rusya'ya savaş ilan etmiştir. Savaş fiilen 23 Ekim 1853'te başladı (Akbulut, 2014:341).

1.2. SİNOP BASKINI HÂDİSESİ

Sinop Baskını, Avrupalı Devletlerin Osmanlı Devleti ile ittifak yapmalarını sağlayan önemli olaylardan birisidir. Kırım Savaşı'nın Kafkas cephesinde bir süredir savaşan Osmanlı Devleti, deniz yolunu korumak amacıyla Sinop'ta bir filo bırakmıştı. Rusya'nın Osmanlı filosuna düzenlediği baskın ve Türklerin yaşadığı mahalleri top ateşine tutması tarihe Sinop Baskını olarak geçecekti. Bu baskın sonrası Rusya'nın kendine güveni arttı. Rusya'da büyük bir sevinç oluşturdu ve birçok piyese konu oldu. Bu acı olay, Türk milletinin hafızasında yıllarca tazeliğini korudu. Savaş sırasında bahriye askerlerinin kahramanlıkları, gösterdiği başarılar dile getirilirken, Rusların insanlık dışı davranışları şiddetle kınandı (Akbulut,2014:342-343).

İngiltere ve Fransabu olayı nefretle kınadı. Sinop baskınından sonra, durumun ciddiyetinin farkına varan İngiltere ve Fransa, 12 Mart 1854'te Osmanlı Devleti adına Reşit Paşa ile dört maddelik bir ittifak antlaşması yaptı. Buna göre İngiltere ve Fransa, Osmanlı Devleti'nin Avrupa ve Asya topraklarını Rusya'ya karşı savunmada yardım edecek, her türlü desteği sağlamaya hazır bulunacaktı. Buna karşılık Osmanlı Devleti de, İngiltere ve Fransa'nın haberi olmadan, Rusya ile hiçbir antlaşmaya oturmayacaktı. Savaş bitince de İngiltere ve Fransa bulundurdukları tüm güçleri en kısa sürede geri çekeceklerdi. Buna bağlı olarak İngiltere ve Fransa 27 Mart'ta Rusya'ya harp ilan ettiler (Erim, 1953:321-323).

1.3. KIRIM HARBİ VE İNGİLTERE

İngiltere, ne Mısır üzerinde bir Fransız ne de Osmanlı Devleti'nin üzerinde bir Rus himayesinin kurulmasını istiyordu. Bunun için Osmanlı Devleti'nin ve Napolyon'un Rusya karşıtı politikasının en büyük destekçisiydi (Erim, 1953:321-324).

İngiltere, Rusya'nın Avrupa güç dengesini tehdit etmesinden, Osmanlı Devleti'ni denetimi altına almasından ve böylelikle Hindistan'a değin uzanan ticaret güzergahını, Yakındoğu'daki ticaret yollarını ve Akdeniz güçlerini tehdit etmesinden çekiniyordu (Tuncer, 2000:48).

İngiltere, ticari çıkarları açısından Osmanlı Devleti'nin korunması politikasını geleneksel bir politika haline getirmişti. Özellikle Napolyon Savaşları'ndan sonra İngiliz devlet adamları, Yakın Doğu çıkarlarının Osmanlı Devletinin korunması yoluyla savunabileceği düşüncesi ile hareket etmekteydi. Sinop Baskının Ruslar'da yarattığı özgüven sonrasında İngiltere "*Rus Ayısı*"nı Karadeniz dışına atmak için Rusya'ya karşı Osmanlı safında savaşa girmeye karar vermiştir. Karar sonrasında İngiltere'de savaş kampanyasına yönelik çalışmalara başlandı. 12 Mart 1854'te Osmanlı, İngiltere ve Fransa arasında ittifak anlaşması imzalandı. Üç ayrı cephede, kara ve deniz savaşı olarak gerçekleşen bu savaşta; Kafkasya ve Rumeli cephelerinde kara savaşı, Kırım cephesinde ise hem kara hem deniz harekâtı başladı. Büyük felakete neden olduğu gibi birçok alanda ilkleri de beraberinde getirecek olan bu savaş 30 Mart 1856'da Paris Barış antlaşmasıyla müttefik devletlerin kesin zaferiyle son buldu.

İKİNCİ BÖLÜM

OSMANLI TOPRAKLARINDA İNGİLTERE ORDUSU'NUN SAĞLIK DURUMU

İngiliz ve Fransız hükümetlerinin 27 Mart 1854'te Rusya'ya savaş ilan etmesi Osmanlı kamuoyunda büyük sevinç yarattı. Tarih boyunca Osmanlı ve Rusya arasında birçok savaş meydana gelmişti. Kırım Harbi'nin bunlardan farkı Avrupa devletlerinin yardımı ile Rusya'ya karşı yapılan ilk savaş olmasıydı. Avrupa devletlerinin savaşa dâhil olmasıyla savaşın alanı genişledi. Diğer taraftan İngiliz kamuoyunda bu savaş yüceltildi, gazetelerde binlerce yazı kaleme alındı. Güçlerini Waterloo¹'da test eden İngilizler, “*Rus Ayıları*”nı Kırım'dan hızlıca atacaklarını dile getiriyorlardı. Tezahüratlarla yönetim merkezi Westminster'dan uğurlanan İngiliz ordusu askerleri savaşa verdikleri önemden dolayı en renkli üniformalarını giymişlerdi. 1854 yılının Eylül ayında İngiliz, Fransız ve Osmanlı birlikleri çıkarma harekâtına yöneldi. Hazırlıklar kısa sürede tamamlandı ve kara birlikleri 19 Eylül'de Sivastopol'e doğru hareket etti. 20 Eylül'de Alma Çayı Muharebesi'ni kazanarak, 26 Eylül'de Sivastopol Limanı'na ulaştılar. İngilizler Balıklava, Fransızlar ise Kamış Limanı'nda bulunmaktaydılar.

Savaşta İngiliz askerlerine Lord Raglan, Osmanlı askerlerine ise “Serdar-ı Ekrem” sıfatıyla, Rumeli Ordusu Başkumandanı Ömer Paşa komuta etmiştir. 24 Eylül 1854 tarihinde 30.000 İngiliz, 21.000 Fransız ve 60.000 Osmanlı askeri Kırım'a çıkarma yaptı (Karayaman, 2008:60).

İmzalanan ittifak antlaşması gereğince Fransa ve İngiltere devletleri, ordularını uygun gördükleri yerlere çıkarabilecek ve Osmanlı Devleti de müttefik orduların karaya

¹Waterloo Muharebesi: 18 Haziran 1815 tarihinde Avrupalı güçler arasında 23 yıl süren silahlı mücadeleyi sonlandıran bir savaştır. Bu savaş İngiltere-Prusya ittifakı ile Fransa'nın mutlak yenilgisiyle sonuçlandı. Belçika'nın Waterloo kasabasının yakınlarında gerçekleşen bu savaş “Waterloo Muharebesi” olarak bilinir. “*Rus Ayısı*” tabiri ise İngilizler tarafından 15-16. yüzyıllardan itibaren kullanılmaya başlandı. Karikatür ve haritalar üzerinde Rusya'yı etkilemek için “*Ayı*” figürü kullanılmıştır. Bu figür daha sonra tüm batı ülkelerinde de kullanılmaya başlandı.

çıkmaları ile birlikte kendilerinin ve hayvanlarının iâşe ve levazımat ihtiyaçları konusunda her türlü desteği sağlayacaktı. Bununla birlikte müttefik orduları da Osmanlı Devleti'nin kanun ve adetlerine riayet edeceklerdi (Çetin ve Kök, 2015:816).

Müttefik ordu, asker ve komutanlarının nerelerde ikamet edecekleri türünden tüm ihtiyaçları Osmanlı Devleti tarafından karşılandı. Bu askerlerin bir kısmının Gelibolu'da bir kısmının ise İstanbul ve oradan sevk edilecekleri Varna g zerg hı üzerinde bulunan Edirne'de ikamet etmelerine karar verilmiştir. Mevsim gereğince çadır altında ikamet etmeleri mümkün olmadığından askerlerin öncelikle sahile yakın köylere taksim edilmesi kararlaştırıldı. Ayrıca, askerler için kulübelerin inşa edilmesi amacıyla dülger ve ameleler görevlendirildi. Müttefik ordular için tahsis edilen mek nların yeterli olmaması  zerine Serasker Fethi Paşa'ya yapılan tebligatla, gerekli sayıda çadırın imal edilmesi istendi (Çetin ve Kök,2015:821).

Ayrıca sayıları takriben 150.000 civarındaki İngiliz, Fransız ve Sardunya askeri İstanbul'a gelmişti. 1854-1856 yıllarında Üsküdar'da yaklaşık 35.00-40.000 civarındaki İngiliz askeri, subay ve eşleri bulunmaktaydı. Bunlardan bazılarının hatırat, gezi ve tarih temalı yayınları nedeniyle "Scutari (Üsküdar)" o dönemin tanınmış yerlerinden biri haline gelmiştir ( zcan,2004:106).

İngilizler savaş sırasında 22 bin piyade, bin süvari, 3 bin mühendis ve 60 sahra topunu taşıyan 52 yelkenli gemi, 27 buharlı nakliye gemisi ve bazı savaş gemilerini kullanacaklardı. Ordular askeri teçhizata verdikleri önemi sağlık hizmetlerine vermemişlerdi. Savaş başladıktan sonra yaşanan sıkıntılarla beraber sıhhiye hizmetleri ve kadrolarıyla alakalı düzenlemeler yapmak zorunda kalmışlardı.

Birçok bölgeye çoktan sirayet etmiş olan koleranın, 1855 Ocak ayında İstanbul'da baş göstermesi üzerine hemen karantina uygulamasına geçilmiş ve şehrin giriş ve çıkışlarında sıkı kontroller yapılmıştır. Müttefik ordularının da nakledildikleri ülkelerde koleranın yaygın olması nedeniyle hastalık kendisini göstermiştir. İngiliz askerlerinin Malta'dan aktarılmadan önceki kalkış limanı olan Liverpool Limanı'nda kolera hastalığının görülmesinden sonra İngiltere'nin pek çok bölgesine hızlıca yayılmıştır. Kolera, bu dönemde en yaygın salgın hastalıktı. Bu hastalığın birçok bölgede vücut bulması yüzünden binlerce asker hayatını kaybetmiştir. Karantina

uygulaması ile hastalığın yayılmasının önüne geçilmeye çalışılmıştır (Çetin ve Kök, 2015:831).

Savaş sırasında yaygın olarak görülen salgın hastalıklardan biri de bu dönem için öldürücü nitelikte olabilen lekeli tifo² hastalığıdır. Bu hastalık, şiddetli kış şartları, çamaşır değiştirmemek, siperlerde uzun süre kalmak, temizliğe önem vermemek gibi faktörlerden dolayı ölüm sebeplerinin en başında yer alıyordu. Bu savaş sırasında *lekeli tifo*'nun, 19.200 askerin ölümüne sebep olduğu söylenmektedir. Bir yandan savaşa diğer taraftan salgın hastalıklarla mücadele eden müttefik orduları, hasta askerler için hava değişimi yöntemine sıklıkla başvurmuştur. İngiltere ordusu da askerleri için bu yöntemi uygulamıştır. İngiliz askerlerinin hava değişimi için Rodos Adası uygun görülmüş ve buraya gönderilen askerler kale duvarları içerisinde (sur içi) ikamet ettirilmiştir. Burada ikamete mecbur tutulan askerlerin durumunda herhangi bir değişiklik gözlemlenemeyince kale surları dışında, açık havada konaklamalarına müsaade edilmiştir (BOA. İ. HR. 116 – 5664).

Müttefik orduları soğuk kış ayları için yeterli hazırlık yapmadan savaşı başlatmıştı. Nitekim Osmanlı askeri basit siper ve çadırlarda kalırken, Fransız askerleri iki kilometrelik bir hat üzerinde, derince kazılmış çukurların üstünü çadırlarla kapatarak korunmaya çalışmışlardı. İngiliz askerleri ise 750.000 liralık yatırımla inşa ettikleri barakalarda konaklıyorlardı. Kış şartlarına ve düşmana karşı önlemler bir nebze alınmış iken salgın hastalıklara karşı tedbirler çok yetersizdi. Savaşta İngiliz, Fransız, Sardunya ve Osmanlı dâhil hiçbir müttefik kuvvetin organize edilmiş bir tıbbî kuruluşu yoktu. Her hekim bağlı bulunduğu alayın üniformasını taşıyor, bazıları memuriyet satın alıyor, hem tıp hem de savaş görevlerinden ücret alıyorlardı. Hastanede görev yapan sağlıkçıların rütbeleri, muhariplerinkinden daha aşağı konumda idi (Özbay, 1976:37)

Tıbbi malzemeler ise eczacılar tarafından sağlanıyordu. Ordularda ilk başlarda kadın hastabakıcılar bulunmuyordu. Erkek hastabakıcıların büyük kısmı emekli ve yaşlı insanlardan oluşmaktaydı. Sedyeye taşımaya gücü yetmeyen bu insanların yerine daha

²Tifo: Kirli içme suları, temiz olmayan yiyeceklerden bulaşan *Salmonella* tipli bir bakteri türünden oluşan hastalıktır. Bakteri vücuda girdikten 7-15 gün sonra ortaya çıkar. Tifonun belirtileri yoğun olarak yüksek ateş, halsizlik, baş ağrısı, karın ağrısı ve kabızlık ya da ishal şeklinde kendini göstermektedir. Bazı kişilerde ise ciltte isilik ve kaşıntı ile birlikte pembe renkli lekelerin oluşmasına sebep olabilmektedir. Tedavi edilmediği sürece hastalık aylarca sürebilir. Hastaya bol bol temiz su içirilmeli, protein ve karbonhidrattan zengin sindirimi kolay besinler verilmelidir.

genç ve güçlü kişilerin seçimi hakkında bir uygulamaya gidilmek istenilmişse de başlarında görevli subayların olmaması bu uygulamayı noksan bırakmıştır (Özbay, 1976:37).

Tıbbi bilgi ve tedavi noktasından bakıldığında sadece Osmanlı değil, tüm toplumlar için 1800'lü yılların başından sonuna kadar olan dönem, oldukça zor geçmiştir. Her ne kadar 1840'lı yıllarda *eter* ve *kloroform* kullanılsa da birçok doktor, hastayı ameliyat sırasında zayıflattığına inandığı için anesteziye şüpheyle yaklaşıyordu. Anestetik ilaçlar Kırım'da kullanılıyordu, ancak etkinliği sınırlı bir seviyedeydi. Doktorlar, bulaşıcı hastalıkların sebepleri hakkında net bir bilgiye sahip değildi. Joseph Lister'in antiseptikler hakkındaki önemli eserinin yayımlanmasına daha çok vardı. Hastaların %25'i şok ve kangrenden ölmesine rağmen yine de tedavi için en başta gelen yöntem uzuv kesilmesi idi (Ponting, 2015:305-306).

İngiliz cerrahlar başlangıçta anestezi kullanımında çok tutucuydular. İngiliz tıbbi hazırlığı ve desteği Kırım Savaşı'nda lojistik olarak yetersizdi (Pearn, 2005:16-17). Savaş muhabiri William Russel, Times Gazetesi'nde hararetli bir şekilde şunları söylüyordu: "*Halk, yaralıların bakımı için yeterli hazırlık yapılmadığını öğrenecek, yeterli sayıda cerrah yok, hemşire yok, hatta keten ve bandajda yok. Bazı vakalarda yaralılar, kendilerine sıra gelmesi için bir hafta bekletilirler, hasta ve tedavi şekli sadece vahşilere layık! Bu eksiklikler neden başta görülmedi?*"

İngiliz halkı duyduklarına inanmamıştı. Dahası gazetelerde Fransızların yaralılarına daha ihtimam gösterdiği, cerrah sayılarının daha fazla olduğu, ordularında sadık rahibelerin hemşire olarak çalıştıkları gibi yazılar yazılıyor ve "*Neden İngiliz ordusunda da kadın hemşireler olmasın?*" gibi sorular soruluyordu (Florence Nightingale The Lady of the Lamp, 19-20).

Garrison'un Kırım Savaşı'nda orduların sağlık kadroları hakkında verdiği rakamlara göre; Fransız ordusu 500, İngiliz ordusu 448, Sardunya ordusu 88, Rusya ordusu 1.608 cerrah ve 3.759 sağlık görevlisine sahipti. Bu listede Osmanlı ordusu sağlık görevlilerine ait bir rakam mevcut değildir (Macar, 2016:197).

2.1. İNGİLİZ ORDUSU HASTANELERİ

Savaş sırasında duyulan eksiklik ve ihtiyaç çerçevesinde Kırım Harbi boyunca müttefik devletler tarafından başta İstanbul olmak üzere çeşitli şehirlerde askeri hastaneler açılmıştır. Sağlıksız hastane koşulları, yetersiz beslenme ve salgın hastalıklar nedeniyle savaş sırasında binlerce asker hayatını kaybetmişti. Kayıpların bu denli yüksek olmasında Kırım'ın soğuk iklimi, bölgenin müttefik devletlere uzaklığı da önemli bir etkendi. Cephede savaşarak ölen askerlerden üç-dört kat daha fazla asker bu nedenlerden dolayı hayatlarını kaybetmiştir.

Bütün bu eksiklikler göz önüne alınarak hasta askerler, inşa edilen İngiliz hastanelerine ve Osmanlı Devleti hastanelerine nakledilmiştir. Bu dönemde hizmet veren başlıca Osmanlı sağlık kuruluşları, Sultan Abdülmecid zamanında İstanbul'da Hassa ordusu askerlerinin tedavisi için Kuleli Kışlası yakınlarında inşa edilen Kuleli Hastanesi; 1845'te Selimiye Kışlası yakınında Haydarpaşa Asker Hastanesi ve yine Topçu askerlerinin tedavisi için 1845'te kurulan Gümüşsuyu Asker Hastanesi idi (Sarı, İzgöer ve Tuğ, 2014: 26).

Osmanlı Devleti'nin en büyük askeri hastanesi sayılan ve Üsküdar mevkindeki Selimiye Kışlası, İngiliz ordusuna tahsis edilmiştir. Ayrıca Selimiye Kışlası civarındaki Mehmed Paşa Kasrı ve yine Selimiye Kışlası dolaylarındaki hanlar, lüzum görülmesi halinde hastane olarak hazır bulundurulmak üzere İngiltere ordusu hizmetine verilmiştir (BOA, A.MK.NZD.120:42).

Daha sonra Selimiye Kışlası, İngiliz ordusuna hizmet vermek üzere 3.200 yatak kapasiteli bir hastaneye dönüştürüldü. 1855 yılında dört, 1856 yılında beş servise ayrılan hastane, aynı zamanda askeri depo olarak da kullanıldı. Kapasitesinin çok üzerinde hasta ve yaralı kabul eden Üsküdar Kışla Hastanesi'nde, hastalar koridorlara serilen yataklarda tedavi edilmeye çalışılmıştır. Hastane, hasta ve yaralıları karşılamakta yetersiz kalınca Tarabya, Kuleli, İzmir ve Çanakkale'de İngiliz Asker Hastaneleri kurulmuştur. Ayrıca Çengelköy'deki Türk Süvari Kışlası (Kuleli Kışlası) ihtiyaca

binaen hastaneye dönüştürülmüştür. Bunun yanı sıra Tarabya'daki Sultan Köşkü ile Haydarpaşa Askeri Hastanesi, Üsküdar'daki Selimiye Kışlası yakınlarındaki Kavak Kasrı, sıhhi ihtiyaçlar için İngiliz ordusu bahriye askerlerine tahsis edilmiştir. Tüm bu yapılar da ihtiyaca cevap veremeyince bazı gemiler hastaneye dönüştürülmüştür. Nizamiye askerleri için *Mesudiye*, İngiltere askerleri için *Memduhiye* isimli kalyon ve fırkateynler hastaneye çevrilmiştir. Bu gemiler 250 yataklık kapasiteye sahipti ve 100 bin kuruş olarak hesaplanan masrafları Osmanlı Devleti hazinesinden karşılanacaktı. Bu iki Osmanlı gemisi haricinde *Bombay* adlı bir İngiliz gemisi de hastane olarak kullanılmaya başlanmıştır (BOA, İ.MVL.319-13554).

Müttefik kuvvetlerin sıhhiye alanındaki bu çabaları savaş boyunca devam etti. Bu çerçevede Kara Kuvvetleri Sıhhiye Dairesi ile Tedarik Başkanlığı Sıhhiye Dairesi, Şubat 1853 tarihinde tek bir çatı altında birleşti. Sadece 8 personele sahip bu dairenin başına Dr. Andrew Smith getirildi. Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nden elde edilen birçok belgenin altında imzası bulunan Smith, Kırım Harbi için imkânlar çerçevesinde modern bir sağlık sistemi kurmak durumundaydı. Yaralıları taşıyacak vagonlar ve sedyeler yoktu. Birkaç ay içinde ordu birlikleri içerisinde ve anavatanından gönüllü doktorlar bulmak zorundaydı. Yaralı askerler için Albay Tulloch komutasında, büyük bir kısmı Chelsea Hastanesi'nden olmak üzere, emekli ordu mensupları arasından bir Hastane Taşıma Birliği teşkil edildi. Bu birliğe dâhil olanlardan sedye taşınması, savaş meydanında ağır yükleri nakletmesi ve subayların emir eri olarak hizmet etmesi beklenmekteydi. Bu birliğin görevinde başarılı olmadığını savunan The Times Gazetesi İstanbul muhabiri Thomas Chenery konuyla ilgili; *"Bu planın zavallı yaşlı insanları kullanarak para tasarruf etmek için mi, yoksa hayatlarını ve emeklilik sürelerini kısaltmak için mi tasarlandığını söylemek güç. Ancak uygulamada başkalarına hastabakıcılık etmek yerine kendilerinin hastabakıcıya ihtiyaç duydukları görülmekte. Gelibolu'da ve Bulgaristan'da dizi dizi ölen bu insanların tümü en sıradan görevleri bile yerine getiremeyecek kadar zayıf bünyeli. Bu fikri geliştiren kişi bir askeri hastanedeki ağır işlerin yaşlı ve yıpranmış sakatlar tarafından yerine getirilebileceğini düşünmüşse, savaş hakkında ya fazla bir bilgisi yok ya da geçmiş deneyimlerden pek faydalanmamış"* diyerek yaşlı ve emekli çalışanlarla bu işin yürümeyeceğini, bu birliğe genç, güçlü ve tecrübeli sağlık görevlilerinin getirilmesini vurgulamaya çalışmıştır. Bununla birlikte bir diğer önemli sorun ise İngiliz ordusu kumandanı Lord Raglan'ın

(1788-1855) Kırım seferine az sayıda sıhhiye görevlisinin katılmasını emretmiş olmasıydı. Varna’da Ağustos 1854’te iki hastane gemisi *Andes* ile *Cambria* asker nakliyesine ayrıldı. *Andes* gemisinin kaptanı, tüm tıbbi malzemeyi kimseye haber verme gereği duymadan gemiden indirdi ve bu malzemelerden Aralık ayına kadar haber alınamadı. Savaş boyunca muharebelerde yaralıları taşıyacak personel eksikliği, hiçbir taşıyıcı vasıtanın olmayışı, yaralıları hastanelere götürecek hastane gemilerinin bulunmaması gibi etkenler sıhhi hizmetlerin daha kaliteli yapılmasına engel teşkil ediyordu. Bazı gemilerin Balıklava Limanı’nda 3 hafta kadar bekleme yapması yaşam şartlarının daha fazla zorlaşmasına sebep oluyordu. Aralık 1854 başlarında Hastaneler Genel Müfettişi Dr. Hall, *Avon* gemisindeki vaziyeti şöyle tasvir etmiştir: “*Gemide düzen iyi değildi ve hava şartları nedeniyle kamaraların kapıları kapalı tutuluyordu. Bu durum lazımlıkların boşaltılmasına özen gösterilmeyen bazı kabinlerden kötü kokular yayılmasına yol açıyordu. Gemide 297 hasta var. Bunlardan 22’si yaralı; 275’i romatizma, parmakların soğuktan donması ve bağırsak şikâyetine müpteladır. Gemide 3 sıhhiye görevlisi bulunuyor.*”(Ponting, 2015: 307).

2.1.1.Üsküdar Kışla Hastanesi (Barrack Hospital)

Kırım Savaşı sürerken hastaların tümüne bakabilmek mümkün değildi. Bu yüzden hastalar, haftada birkaç kez olmak üzere kafiler şeklinde İstanbul’a gönderiliyordu. 1854 yılı Eylül’ünde gerçekleşen Alma Muharebesi’nden sonra Üsküdar’daki Selimiye Kışlası İngiliz yaralılarına tahsis edilmişti. Hastane olarak kullanılan binadaki odaların ve koğuşların ilk zamanlar son derece bakımsız bir durumda olduğunu dile getiren İngilizler, Selimiye Kışlası Hastanesi’nin vaziyeti için; “*Hastane son derece kötü, her tarafta türlü haşeratlar bulunuyor, duvarlar rutubetten küflenmiş*” şeklinde yorumlarda bulunmuşlardır. 14 Şubat 1855’te *The Lancet*’te yayınlanan bir yazıda, hastanenin sağlıklı olmadığından bahisle, her yerde şişelerin, boş kutuların olduğu fakat ilacın bulunmadığı, hastaların tuvalet ihtiyaçlarının ancak yarısının karşılanabildiği belirtiliyordu. Yatak olmadığı için hastaların kirli zeminde, pirelerin kuşattığı yastıklarda yattıkları dile getiriliyordu. Ayrıca en önemli iki sorun suyun çok yetersiz oluşu ve bir çamaşırhanenin bulunmayışıydı. Şartları uygun olmayan bir hastanede iyileşmek bir yana salgın hastalıklarının yayılma riski daha da artabilirdi. Bu kötü şartlara rağmen Dr. John Hall, 1855 Ocak ayına kadar İngiliz hastanelerinin

eksikliklerini savaş bakanlığına rapor etmemişti. Aksine, cerrah ve doktor kadrolarının yeterli olduğunu bildirmişti. İlk zamanlarda İngiliz askeri yetkililer, hastaneleri ziyaret etmiyorlardı. Lord Raglan'a yöneltilen sert eleştirilere kadar ne hastanelerin durumu ne de hastaların nasıl tedavi gördükleri hakkında bir bilgi vardı (Macar, 2016:201-202).

Sağlık denetimlerinin artmasıyla beraber hastanede yatan hastalar da düzenli olarak kayıt altına alınmaya başlanmıştı. Bu kayıtlara göre 19 Aralık 1854 yılında Üsküdar Hastanesi'nde 4.221 hasta ve yaralı vardı. Balıklava'da binden fazla hasta ve yaralı asker hastanelere gönderilmek için bekliyordu. 1855 yılının Ocak ve Şubat aylarında durum daha da kötü bir vaziyet almıştır. Kışla hastanesi ile birlikte Üsküdar'daki General Hospital adını verdikleri merkez hastane tamamen dolmuştu. Merkez Hastanesi, Kışla Hastanesi'ne göre birçok açıdan daha iyi durumdaydı. Koşulların kanalizasyonu, havalandırması ve hastaneye eklenmiş bir ameliyathanesi bulunmaktaydı. 1855 yılının başında hemen her gün binlerce yaralının gemilerle Kırım'dan Üsküdar'a nakledilmesi sonucu Merkez Hastanesi dâhil hiçbir hastanede yer kalmamıştı. Aşırı kalabalık yüzünden Şubat ayında hastanelerin kapasitesi 600 yatak daha arttırıldı. Üsküdar'daki Merkez Hastanesi dolunca, Selimiye Kışlası'nın başhekimi Menzies topçu barakalarının da hastaneye dönüştürülmesi emrini verdi. Kötü durumda olan bu binaların hastane olarak kullanılması çok doğru bir karar olarak görülmediyse de bu barakalar kullanıma açıldı. Fakat sıhhi malzeme yokluğundan dolayı burada da sıkıntılar baş gösterdi. İngilizler ayrıca Ocak ayında kulelideki Osmanlı süvari barakalarının da hastaneye dönüştürülmesini talep ettiler. İngiliz Büyükelçi'nin eşi Lady Stratford, rahibe-hemşireler ve bazı kadınlardan oluşacak bir grubun, sıhhiyeye katkı sağlamak için gönüllü oldukları da dile getirdi. Üsküdar hastanelerinin tamamen dolması ile Balıklava'da 1.000 kişilik bir hastane daha yapıldı. Nisan ayında Kışla Hastanesi'nin durumu biraz iyileşme gösterdi. Nitekim Dr. Mapleton Mayıs ayında, hastanelerin ve Osmanlı ile İngiliz hastalarının iyi durumda olduklarını belirtmiştir. Bununla birlikte tuvaletlerin dışarıda ve kötü durumda olduğunu, uzun süreli hastalığı olanların İngiltere'ye gönderilmesi gerektiğini dile getirmiştir (Macar, 2016:202-204).

2.1.2.Tarabya Hastanesi (Royal Naval and Marine Hospital)

İngilizler tarafından “*Royal Naval and Marine Hospital*” adı verilen Tarabya Hastanesi, 1854 yılına kadar bir köşk iken duyulan ihtiyaç üzerine hastaneye dönüştürülmüştü. Hastane ilk başlarda 40 yataklı olarak hizmet verirken daha sonradan yatak kapasitesi 150’ye çıkarıldı. Kırım Savaşı boyunca hastaneye kabul edilen kişi sayısı 1.775 olup bunlardan 148’i ölmüştü. Hastaneye gelenler arasında daha ziyade ateşli hastalıklara müptela olan hastalar yoğunlukta idi. Kırım’dan getirilen 61 askerde *iskorbüt hastalığı* tespit edilmişti. Buradaki hastalar, hafif bir diyet tatbiki ve kontrollü şarap verilerek tedavi edilmeye çalışılıyordu. Hastalık çoğu kişide *tifoya* dönüştü ve bunlardan çok azı hayata tutunabildi. Bununla birlikte *ülser* ve *çiçek* hastalığı da gelen hastalarda rastlanan vakalardandı. Bu hastalıkların dışında hastane kayıtlarında, 108 farklı hastalıktan giriş yapıldığı, bunlardan 4’ünün öldüğü yer almaktadır. Bu listenin en geniş grubunu ise cinsel hastalık vakaları (sifilis, gonorea vs.) oluşturuyordu (Macar, 2016:204-5).

İngiltere, ölen askerleri için Tarabya Hastanesi civarında, Tarabya Kasrına yakın bir mahallin, kendilerine kabristan olarak verilmesini talep etti. İstenilen yerin uygun olup olmadığı Ticaret Nezareti’nden görevli biri tarafından tahkik edildi ve daha uygun bir yer kendilerine tahsis edildi. Bu mahal ile alakalı harita, ekler kısmında gösterilmiştir (BOA. İ.HR.114-5575).

10 Ocak 1854 ile 30 Nisan 1854 tarihleri arasında İngiliz hastanelerine gelen hasta ve yaralı sayısı ile ölüm oranlarına bakıldığında; 56.057 kişiden 23.587’si karın ve bağırsak hastalıkları şikâyetlerinden hastaneye gelmiş, bunlardan 4.566’sı ölmüştür. Buna göre ölüm oranı %19’dur. 2.023 kişi ise donarak hayatını kaybetmiştir. Bunların oranı ise %20’dir. Savaş sırasında kırıklardan ve yaralanmalardan ötürü hastaneye 4.158 kişi getirilmiş, bunların 644’ü hayatını kaybetmiştir. Bu oran ise %13’tür. İskorbüt hastası olan 28.939 askerden 2.093’ü, 700 subaydan 3’ü ölmüştür. Bu oran askerlerde %7, subaylarda ise %1’dir. Toplamda bütün hastalıklar nedeniyle ölüm oranı askerler için %35, subaylar içinse %2,5’tir (Karayaman, 2008: 62).

Atase Arşivi'ndeki Kırım Sağlık İşleri başlığı adı altındaki 11 belgede genel olarak iskorbit hastalığı³ hakkında bilgiler yer almaktadır. Belgelerde askerlerin yakalandıkları bu hastalık için neler yapılması ve ne gibi önlemlerin alınması gerektiği konusunda tavsiyelere yer verilmiştir. Söz konusu hastalığa ağırlık olarak Gözleve'de yakalanan askerler, gemilerle Varna ve Sinop'taki hastanelere taşınmışlardı (ATASE, ORH-44-1-/5).

Yukarda belirtilen rakamlardan anlaşılacağı üzere, orduların sağlık koşulları, alınan tedbirlere rağmen yeterli seviyede değildi. Savaş meydanında yaralanan asker sayısı, hastalıklardan hayatını kaybeden askerlere oranla çok daha düşük bir seviyedeydi. Sağlık koşulları ile ilgili bu raporlar İngiliz kamuoyunu derinden etkilemiş ve hastaneler hakkında başka uygulamalara gidilmek istenmiştir. İngiliz hastanelerinin kötü gidişatını incelemek üzere bir Parlamento Komisyonu oluşturulmasına karar verilmiştir. Ayrıca askerler için kamuoyunun büyük destek verdiği yardım kampanyaları başlatılmıştır.

³İskorbit: Taze meyve ve sebzelerin eksik olarak tüketilmesinde dolayı ortaya çıkan bir hastalıktır. Buna bağlı vücutta morluklar, eklemlerde ağrı, yorgunluk, iştah azalması, yara iyileşmesinde gecikme, deride kuruluk ve çatlama görülmür. Ayrıca bu hastaların vücut direncinin azalmasından dolayı grip ve nezleyle yakalanma riskleri de fazladır. Kırım Savaşı sırasında müttefik orduları ve Osmanlı Ordusu'nda da sık sık görülmüş, Osmanlı ettibas tarafından "*İskorbit illeti*" olarak adlandırılmıştır.

2.2. İNGİLİZ SİVİL HASTANELERİ VE SİVİL DOKTORLARI

Sağlık sorunları ve hastanelerin mevcut yaralılara yetmemesi üzerine, yeni hastanelerin kurulması gündeme gelmiştir. Kırım'dan neredeyse her gün İngiliz hasta ve yaralıları taşıyan gemiler için daha fazla yere ihtiyaç duyuluyordu. Konuyla ilgili olarak Shepherd, Parkers ve Silver adlı yazarların çalışmalarından önemli bilgiler edinilebilmektedir. Özellikle de Jonh Shepherd'ın "The Crimean Doctors" adlı kitabı ve "Section Of The History Of Medicine" adlı dergideki kısa makalesi son derece önemlidir.

Shepherd'ın belirttiğine göre, The Times muhabirlerinin, ordudaki tıbbi yetersizliği ön plana çıkarmasının akabinde sağlık alanında önemli gelişmeler yaşandı. Bu tarihe kadar, savaş ve doğal felaketler gibi olağanüstü durumlara hızlıca entegre olabilecek bir sağlık sistemi yoktu. Böyle durumlarda sağlık çalışanı bulmak ve toparlamak zor olabilmekteydi. Bunun için tedbirler alma yoluna gidildi. İlk hemşire topluluğunun yola çıkmasıyla beraber deneyimli doktor sıkıntısı da baş gösterdi. Haziran 1854'te Edinburg'daki Kraliyet Tıp Toplantısı yemeğinde de bu durum müzakere edildi. Yakın zamanda oluşturulması planlanan gönüllü doktorlar listesi, yemekte bulunan çoğu genç doktor için heyecan vericiydi. Bunların vatanseverlik, merak ve en çok da cerrahi deneyim kazanma gibi umutları vardı. Buna göre, hastanelerin yetkililerine bir genelge gönderilerek, tıbbi personele yardım etmek üzere, sivil sağlık personeli kuruluşuna yardım edilmesi gerektiği bildirildi. Muhtemel plan, tecrübeli doktorların Üsküdar'ın kalabalık hastaneleri ve Balıklava'daki ön hatta bulunan hastanelerdeki meslektaşları arasına katılmalarının sağlanmasıydı. Bu plan, kısa sürede ilk İngiliz sivil hastanesi olan İzmir Askeri Hastanesi'nin açılmasına olanak verdi (Shepherd, Section of the history of Medicine:199).

2.2.1. İzmir Sivil Hastanesi (Smyrna Civil Hospital)

Kırım Savaşı sırasında açılacak olan İzmir Sivil Hastanesi için uygun bir yer arayışına gidildi ve bu görev için Thomas Morehead İzmir'e gönderildi. Morehead, Sarı Kışla olarak bilinen Konak Meydanı'nda bir bina önerdi. Ocak ayında bir rapor hazırlayarak Sıhhiye Birliği Başkanı Dr. John Hall'a gönderdi. Raporda, İzmir'in Kırım'a buharlı gemi ile 4 gün, Üsküdar'a ise 1,5 gün uzaklıkta olduğunu vurgulayarak, hem cepheye hem de Üsküdar'a yakın bir mesafede olmasının avantajlarını dile getirmişti. Ayrıca hastane olarak seçilen bina denize yakın bir mevkideydi. Bu durum gemilerle gelecek hasta ve yaralı askerlerin hastaneye kolay bir şekilde nakledilmesini sağlayacaktı. Bina 3 katlı, iki yanında küçük kanatlar şeklinde yapılmış iki bölümden ve geniş merkezi bir bloktan oluşuyordu. Binanın odaları geniş ve 648 hastayı alabilecek kapasitedeydi. Koridorlar da kullanılmak istenirse bu sayı 1.112'yi bulabilirdi. Hall, raporu kabul etti ve söz konusu bina, Şubat ortasında, 800-1000 yatak kapasiteli olarak İngiliz askerlerine tahsis edildi. Alınan karara göre, İzmir Hastanesi'nin kadroları tamamıyla sivil İngiliz doktorlarından oluşacaktı (Macar, 2016:207).

Buraya tayin edilecek olası adayların, isimler ilan edildiğinde, büyük bir heyecan duydukları görülmüştü. İş ilanları için büyük bir rekabet vardı ve ilk iki haftada yüzü aşkın aday bu hastane için iş başvurusu yapmıştı. Londra hastanelerinin koridorlarında sürekli olarak "İzmir'e gidiyor musunuz?" sorusu soruluyordu. Nihai liste ortaya çıktığında büyük bir hayal kırıklığı yaşanmış ve dönemin tıp dergilerinde bu listeye önemli eleştiriler yöneltilmişti (Shepherd, 1991:424).

Öte yandan İzmir Hastanesine sivil sağlıkçıların getirileceği söylentileri ordu doktorlarını rahatsız etmişti. Çünkü sivil sağlıkçıların alacağı maaş, askeri meslektaşlarına göre çok daha fazla olacaktı. *Tıp Günleri (Medical Times)* adlı bir dergi ve bazı gazeteler projeyi destekledi. Derginin yeni atanmış editörü Spencer Wells'in de projede yer almak istemesi söz konusu rivayetleri doğrular nitelikteydi. Nihayetinde hastane kadrosu Dr. Hall tarafından seçildi. Bu kadrolar üzerinden de çok eleştiriler yapıldı. Bazı doktorların nüfuzlarını kullanarak listede yer aldıkları ve adil olmayan bir seçim yapıldığı söylentileri günlerce gazetelerde yer buldu. Ocak 1855'te *Lancet*

*Dergisi*⁴ sivil doktorlar için; “Tanrı, bu adamları mesleki iyilik için özel peygamberler olarak gönderdiğinde ordumuza yardım ederler” türünden iddialı cümleler kurarak projeyi açıktan desteklemişti. Tüm bu yaşananların akabinde sivil doktor ve personelden sorumlu olmak üzere Dr. Forbes, hastanenin başhekimini seçildi. Forbes, kendi alanında meşhur bir doktordu. Atanmasından kısa bir süre sonra İzmir’e gitmekten vazgeçtiğini açıklaması üzerine çok tanınmayan Dr. Meyer bu göreve atandı. Tıp çevrelerinden bu atamaya ilişkin birçok eleştiri yükseldi. Buna rağmen oluşturulan hastane kadrosu şu şekildeydi: İki üst düzey hekim olan Arthur Leared ve Septimus Gibbon; beşi kıdemli cerrah olan Thomas Spencer Wells, Goerge McLeod, John Wordsworth, Carsten Holthouse ve Holmes Coote; yardımcı hekimler, Charles Coote, William Cullen, Robert Martin, George Rolleston, Richard Wilkinson ve Barnes Wood; yardımcı cerrahlar ise Edward Atkinson, Edward Complin, John Eddowes, John Falconer, John Fulke, Thomas Hornidge, John Jardine, James Lakin, Robert Mcdannel ve John Streadfe. Bu doktorların büyük kısmı Mart 1855 sonuna kadar İzmir’e ulaşmıştı. Başhekim Dr. Meyer zaten iki ay önce İstanbul’a varmıştı (Shepherd, Section of the History of Medicine:200).

Şubat 1855’te çok sayıda hasta kabulü gerçekleşti. Şubat ayında hasta sayısı 737 iken, Mart’a doğru bu sayı 993’e çıktı. Hastalardan 127’si öldü. Bunun üzerine hastanenin koşullarını düzeltme çalışmaları yapıldı ve kadro genişletildi. Kadroda ilk zamanlarda 3 cerrah ile 5 yardımcı cerrah bulunuyordu. Ayrıca gönüllü İngiliz kadınları ve hemşirelerde burada görev yaptılar. Doktorlar bu sırada haftalık görüşmeler yapan Smyrna Medico-Chirurgical Society’yi kurdular. Burada çok sayıda makale yayınlandı.

Yöneticilerin maaşı yıllık £ 2.000, cerrah ve doktorların yıllık maaşı £ 800-1.000, yardımcılarının yıllık maaşı ise£ 200-600 olarak belirlenmişti. Sözleşmeler bir yıllık olmakla beraber doktorlar işlerinden ayrıldıktan sonra yıllık maaşlarının yarısı kadar ikramiye alacaklardı. Macleod ve Wordsworth Üsküdar’da sivil gönüllü olarak çalışmıştı. Cerrah ve doktorların yaş ortalaması 32 idi (Shepherd,1991:426).

⁴Lancet: Haftalık hakemli bir tıp dergisidir. İlk olarak 1823 yılında kurulan Lancet dünyanın en eski ve en iyi bilinen tıp dergilerinden biridir.

2.2.2.Erenköy Sivil Hastanesi (Renkioi Civil Hospital)

Erenköy Hastanesi, Kırım savaşının ikinci yarısında kurulan ve İngilizler tarafından “*Renkioi British Civil Hospital*” olarak adlandırılan hastanedir. Çetin geçen kış ayı sonunda mevcut hastanelerin yaralı kapasitesini karşılayamadığı görülünce ikinci bir hastane açma fikri ortaya atıldı. 1855 Ocak ayında gündeme gelen bu öneri için Dr. Edmund Parkers ve mühendis Brunel görevlendirildi. Bölgeyi gezerek Çanakkale yakınlarında Erenköy mevkinde uygun bir arazi bulduklarını rapor ettiler. Savaş Dairesi tarafından görevlendirilen Isambarg Kingdom Brunel⁵ İngiltere’de prefabrik hastanenin yapımına başladı. Hastane, savaş dairesi bünyesinde fakat Ordu Tıp Departmanı’ndan bağımsız olarak planlandı.

Hastane toplam 1.768 yatak kapasiteli 34 üniteden oluşacaktı. Erenköy Hastanesi’nin yapımı için bölgeye sekiz ayda 23 gemi, 11.500 ton malzeme taşındı. İngiltere’den ilk malzeme gemisinin Erenköy’e ulaştığı tarih 8 Mayıs 1855’ti. Havalandırması, su tesisatı, kanalizasyon çukurları iyi planlanmış prefabrik binalar şeklinde inşa edildi. Hastanenin yapımı çok kısa sürede tamamlanarak, Ağustos başında kullanıma hazır hale getirildi. Hastalar, hastane ile liman arasında kurulan raylar üzerinden atlı tramvayla taşındı. Hastaların giysileri modern sayılabilecek çamaşırhanede yüksek derecede ısıda yıkanarak, bulaşıcı hastalıkların yayılması önlendi (Silver, 2004:55-60).

Hastanede odalar 50 kişilikti. 1.768 yatak kapasiteli olması planlanan hastane, açıldığı tarihte bu sayının çok altındaydı. İhtiyaç üzerine yatak kapasitesi zamanla arttırıldı. Nitekim hastanenin yöneticisi olan Dr. Parkers’in belirttiğine göre Temmuz 1855’te hastane 300 yataklıydı. Ağustos’ta yatak sayısı 500’e, 1856’nın Ocak ayında ise 1.500’e kadar çıkarıldı. Kapatıldığı tarih olan Mart 1856’da hastane, 2.000 hasta kabul edilebilecek duruma gelmişti. Mart 1856’da hastanede 15 ünite, 3 mutfak ve 2 çamaşırhane ile doktorların ve hemşirelerin ayrı ayrı kalacakları konforlu binalar

⁵Isambarg Kingdom Brunel (9Nisan 1806-15 Eylül 1859) Fransız asıllı, İngiliz makine ve inşaat mühendisidir. 1843 yılında inşa edilmiş en büyük gemi “*Great Britain*” inşası gibi birçok alanda büyük işler yapmış biridir. Tasarlayıp inşa ettiği üç gemi ile gemi inşaat mühendisliğinde devrim yaratmıştır. Sayısız köprü, tünel inşa etmiştir. Brunel, 2002 yılında, BBC’nin “*En büyük 100 Britanyalı*” anketinde ikinci sırayı almıştır. Kırım savaşı sırasında Şubat 1855’te Savaş Dairesi tarafından Kırım’da kullanılmak üzere prefabrik hastane inşası için görevlendirildi.

bulunuyordu. Söz konusu bina döneminin üçüncü büyük prefabrik yapısıydı. Kırım Savaşı'ndan sonra İngiltere'deki pek çok hastanenin yapımında bu hastaneden etkilenildi. Modern sıhhi tesisatı ve sifonlu klozetleri vardı. Klozetlerin kullanımı bilhassa diyare gibi hastalıklarda büyük kolaylık ve hijyen sağlıyordu. O dönemde bu tip klozetlerin kullanımı bilinmediğinden, hastanenin mimarı Brunel, klozet kullanımı konusunda hastaneye kullanma talimatları göndermiş, özellikle de içine bir şey atılmasını yasaklamıştı. Brunel, tuvalet kâğıdına kadar en ince ayrıntıları düşünmüştü, çok kullanışlı olan klozetler savaş sonrası sökülerek İngiltere'ye taşınmıştı (Macar, 2016:211).

Erenköy Hastanesi, hastaneler müfettişi John Hall'in sorumluluğundaydı. Hastane son derece iyi donatılmış olmasına rağmen Kırım'a uzaklığından dolayı yeterince yararlanılamadı. Hastanenin kadrosu sivil doktorlardan oluşmaktaydı. Parkers, hastanenin oluşumu, genel yönetimi hakkında bütün bilgileri, ne kadar hasta aldıklarının, ölen hastalıkların ne tür hastalıklardan dolayı öldüklerini savaş sonrası yazdığı kitabında belirtmiştir. Buna göre hastanede görev yapan sivil doktorların listesi aşağıdaki gibidir.

Tablo 1: Erenköy Hastanesi Görevlileri

İsimler	Başvurular
Parkers, E.A.	Yönetici
Robertson, Wm.	Divisional Physician
Goodeve, Henry	Dr. Dr.
Wells, Spencer	Divisional Surgeon
Coote, Holmes	Dr. Dr.
Holland, T. S	Assistant Physician.
Scott, G.	Assistant Physician
Beddoe, J	Dr. Dr.
Kirk, James	Dr. Dr.
Christison, David	Dr. Dr.
McLaren, J.D	Dr. Dr.
Reid, Wm.	Dr. Dr.
Dixon, T	Dr. Dr.
Hale, R	Dr. Dr.
Bader, C	Dr. Dr.
Playne, A	Dr. Dr.
Armitage T.R	Dr. Dr.
Humphry, J	Dr. and Apothecary.
Maunder, C	Assistant Surgeon

Fox, J	Dr. Dr.
Dix, J	Dr. Dr.
Faucus, J	Dr. Dr.
*Roberts, Bransby	Dr. Dr.
Stretton, S	Dr. Dr.
Veale, T.	Dr. Dr.
Pagan, John	Clinical Clerk
+ Jenner, K	Purveyor
Pigott, A.W	Dr.
Macfarlane, A	Purveyor's Clerk
Rattray, D.R	Dr. Dr.
Barton, H.J	Dr. Dr.
Rains, S. W	Dr. Dr.
Malcouronne, H	Dr. Dr.
Grinling, H	Superintendent's Clerk
Webster, G	Store Accountant
Hall, Basil	Assistant Accountant
++Baker, R	Dispenser (Dağıtıcı)
Sheppard, W	Dr.
Roope, W	Dr.
Clarke, W	Dr.
Hooper, W	Superintendent of Laundry
*30 Ocak 1856'da hastalıktan dolayı eve gönderilenler.	

+ Ağustos Ayında Kırım'a transfer edilenler
++ 13 Ekim 1855, İstifa

(Parkers, 1857:24)

Silver, eserinde bu doktorların nerede eğitim aldıklarına ilişkin de bilgi vermektedir. Buna göre; Parkers, Edmund Alexander, Müfettiş Wells, Thomas Spencer, Cerrah Coote, Cerrah Holmes, Armitage Thomas, Bader Carl, Dix John, Fawcas James, Maunder Charles, Playne Alfred, Roberts Bransby, Stretton Samuel, Veale Thomas, John Humphrey İngiltere'de; Goodeve Henry, Robertson William, Bedford John, Buchanan George, Christison David, Cowan John, Dixon Thomas, Hale Robert, Holland Thomas, Kirk John, McLaren James Reid Wilfred, Scott George ise İskoçya'da eğitim görmüşlerdir (Silver,2007:199).

1856 Haziranı'ndan sonra Erenköy Hastanesine hasta kabul edilmedi. Temmuzda son hastalar gönderildikten sonra hastane kapatıldı. Doktorların bir kısmı Mart ayı gibi evlerine zaten dönmüşlerdi. En son gidenler Dr. Goodeve, Dr. Edmund Parkers ve Dr. Thomas Spencer Weels idi (Shepherd, 1991:442).

Yukarıda da değinildiği üzere sivil unsurun getirileceği söylentileri ilk ortaya çıktığında birçok eleştiriler yapılmıştı. Bununla birlikte İngiliz ordusu için sivil doktorların birçok hizmeti olmuştu. Savaş sonrasında bu doktorlardan bazıları tıp dünyasına önemli katkılar sağladılar. Örneğin Spencer Wells, kanamaların durdurulmasında hala kullanılan Spencer Wells Forsepsi'ni ilk kez Erenköy hastanesinde kullanmıştı. Dr. Parker, Tifüs'e yakalanan hastaların izole edilmesini sağlayarak yayılmasını önlemiş, bu başarısı ve sanitasyondaki deneyimleri savaş sonrasında onun "Hijyen Profesörü" olarak tanınmasını sağlamıştı (Silver, 2004:55-60).

2.2.4. Üsküdar Hastanesi Sivil Doktorlarının Listesi

Ekim 1854'ten itibaren sivil doktorlardan bazıları Üsküdar Hastanesi'nde bazıları ise görev için başka yerlerdeydi. Üsküdar Hastanesi'nde görev yapan doktorların toplamı 30'du. Bu doktorların nasıl atandığı açık olmadığı gibi birkaç istisna dışında hastanelerdeki durumları da belirsizdi.

Andrew Smith tarafından onaylanan doktorların 22'si Üsküdar hastanelerinde, 6'sı Kırım'da, 4'ü de Üsküdar ve Kırım'da idiler. Aldıkları maaş bilinmemekle birlikte bir yardımcı cerrahdan daha fazla kazandıkları kesindi.

Bu sivil doktorlardan sadece 18'i hakkında malumat edinilebilmiştir. Bunlar, Anthony Brabazon, Charles Bryce, Edward Howard, Frederick Gant, George Macleod, Henry Holl, Henry Rooke, Henry Rowdon, Hugh Birt, James Hughes, John Wordsworth, Patrick Fraser, Peter Pincoffs, Robert Lyons, Robert Mason Robert Woolaston, William Cullen, William McEgan idi. Doktorların yaş ortalaması 35'ti ve bu nedenle çoğu cerrah asistanı olarak çalışmak istemiyordu. Tecrübeleri ve hastane başvuruları ortadaydı. Bir kısmının da pratisyenlik görevleri vardı. Ayrıca bu doktorlardan Bryce, Gant ve Pincoff anılarını yayınlamıştı(Shepherd,1991:414-415).

Ayrıca Üsküdar'a bağlı sivil hekim olarak İngiliz ordusunda görevli Hollandalı Peter Pincoff (1816-72), İstanbul'a geldikten sonra Pera'da küçük bir tıp fakültesi kurdu. Pincoff, Florence Nightingale'e saygı duyuyor, görüşlerinden de istifade ediyordu. Pincoff, "Doğu Askeri Hastanelerinde Bir Sivilin Yaşadığı Deneyimler" adlı kitabı, 1857 Londra'da İngilizce ve Fransızca olarak yayınladı (Goldie, 1987:149).

Andrew Smith, tarafından "*Medical and Surgical History of the British Army Which Served in Turkey and the Crimea During the War Against Russia in the years*" adlı Royal Army Medical College tarafından yayınlanan kitapta doktorlarla alakalı tüm bilgiler yer almaktadır. Ayrıca tıbbi malzemeler, hastalıklar ve ordu hakkında çok geniş bilgilere yer verilmemiştir. Aşağıdaki listede görevlilerin adları, hizmet ettikleri süre ve nerede hizmet ettikleri gösterilmiştir (Smith, 1858:524-525).

Tablo 2: Sivil Cerrahlar'a Ait Bir Liste

İsimler	Fiili Hizmet Süreleri		Buldukları Bölge	Bulunmama Dönemleri		Bulunmama sebepleri, yaralanma, özel işler, vb
	-den	-kadar		-den	-kadar	
Archer, E	19Aralık1854	23 Şubat 1855	Kırım			
Birt, H	25 Mart 1855	16 Nisan 1856	Üsküdar			
Brabazon, A.B	13 Nisan1855	28 Nisan 1856	Üsküdar			
Bryce, C	1 Nisan 1855	15 Mayıs 1856	Kuleli			
Bellantı, C	18 Ekim 1854	30 Kasım1854	Üsküdar			
Cullen, W.H	16 Mart1856	8Temmuz1856	Üsküdar			
Dombury, C.G	31 Mart 1855	30 Ocak 1856	Üsküdar			
Fraser, P	27 Mart 1855	13 Mayıs 1856	Üsküdar Kırım	7 Kasım 1855	31 Aralık 1855	İngiltere'ye
Gant , F.J	28Mayıs1855	7 Kasım 1855	Üsküdar Kırım			
Glover, R.M	26Mayıs1855	23 Ocak 1856	Üsküdar			
Holl, H.B	13 Nisan1855	3 Mayıs 1854	Üsküdar			
Howard, E	13Nisan1855	28 Nisan 1856	Üsküdar			
Hughes, J.V	13 Şubat1855	10Temmuz 1855	Kırım	10 Temmuz 1855	8 Aralık 1855	İngiltere'ye görevli olarak
Hilles, W.M	25 Mart 1855	3 Mayıs 1856	Kırım			
Knigh t, M	13 Nisan1855	13 Mayıs 1856	Üsküdar			
Lyons, R.D	28 Nisan1855	8 Ocak 1856	Kırım			
Mason, R	25 Mart1855	28 Nisan 1856	Üsküdar Kırım			
McEgan, W.H	26Mayıs1855	30 Ocak 1856	Üsküdar			
Maddox,R.L	20Eylül 1855	28 Nisan 1856	Üsküdar			
Murray,J.J	Kasım 1855	Mayıs 1856	Üsküdar Kırım			
Macleod,G.HB	Haziran 1855	30 Nisan 1856	Kırım Kinburn			
Muscat, V	18 Ekim1854	30Kasım 1854	Üsküdar			
Nicolas, T	13Nisan 1855	3 Mayıs 1856	Üsküdar			

Pincoffs, P	24 Nisan 1855	28 Nisan 1856	Üsküdar			
Pisani, F.L	18 Ekim 1854	30 Kasım 1854	Üsküdar			
Rowden, H	25 Mart 1855	30 Ocak 1856	Üsküdar			
Rooke, H.T.L	25 Mart 1855	23 Şubat 1856	Kırım			
Temple, W	6 Kasım 1854	31 Aralık 1854	Üsküdar	8 Temmuz 1855	31 Aralık 1855	İngiltere'ye görevli olarak
Wollaston, R.W	4 Nisan 1855	8 Haziran 1855	Üsküdar			
Wordsworth, J.H	31 Aralık 1855	22 Şubat 1856 28 Nisan 1856	Kırım			

(Smith, 1858:524-525).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İNGİLİZ HASTANELERİNDE HASTA BAKIMI HİZMETLERİ

Hristiyanlık inancında hastaya bakmak, tedavi etmek kutsal bir görev sayıldığı için hemşirelik Katolik Kilisesi'nin koruması altına alınmıştır. Rönesans döneminde tıp ve teknolojinin ilerlemesi sonucu manastır hastaneleri kapatıldı, kilise ise tepki olarak hasta bakımını ve ev ziyaretlerini yasakladı. Hasta bakımının; zor ve pis bir iş olarak algılanmasıyla hemşireliğe ilgi azalmaya başladı. Bu durum hemşirelik tarihinde çok uzun sürecek karanlık bir dönemi başlattı (Şenses ve Aydın, 2007:21).

1800'lü yıllarda İngiltere'de hasta bakımı ve hemşirelik mesleği ehil kişilerin elinde değildi. Bu meslekler hor görülüyor, takdir edilmiyordu. Kırım Savaşı'yla birlikte hemşirelik mesleği hak ettiği itibarı yeniden kazanmaya başlayacaktı. O dönemde kadın hastabakıcıların orduda çalıştırma fikri çok yeniydi. Rusya ve Fransa Ordularında kadın hastabakıcılar yer almaktaydı. İngiliz ordusu'nda ise henüz kadın hastabakıcılar bulunmuyordu.

O yıllarda kadınları orduda çalıştırma fikri ile alakalı birçok eleştiriler vardı. Jamaikalı hemşire olan Mary Seacol, Kırım savaşının devam ettiği sırada Londra'ya giderek İngiliz ordusuna hizmet etmek için başvuruda bulundu fakat teklifi reddedildi (www.bbc.com ,“Who was Mary Seacole?”).

The Times Gazetesi'nin İstanbul muhabiri William Howard Russel, İstanbul'daki İngiliz ordusunun yetersiz koşullarını gazetesinde yazınca İngiliz Savunma Bakanlığı şartları düzeltmek adına harekete geçmiş, ayrıca İstanbul'a bir sağlık ekibi gönderilmesine de karar vermiştir (Geçmişten Günümüze Selimiye Kışlası, 2005:44)

Bu haberleri yakından takip eden ve hemşirelik mesleğinde kendisi için bir fırsat kollayan Florence Nightingale, yakın arkadaşı Elizabeth Herbert'e Kırım'a bir hemşire grubu götürmeyi teklif etti. Ordu Sıhhiye Dairesi Başkanı Dr. Andrew Smith de bu öneriyi destekleyince, Elizabeth Herbert savaş bakanı yardımcısı olan eşi Sidney Herbert'i ikna etmeye çalışmıştı.

Ancak komutanların kadınları istememesi nedeniyle öneri reddedilmişti. Fakat Herbert bir müddet sonra Nightingale'i Üsküdar hastanelerindeki hemşire grubunu yönetmesi için çağırdı. Görevi kendisine dikkatle tarif edilmişti; sadece üs hastanesindeki hemşireleri yönetecek ve sıhhiye görevlisi Dr. Menzies'in amirliği altında faaliyet gösterecekti. Hemşire ekibi Elizabeth Herbert'in dâhil olduğu bir komite tarafından seçildi. Anglikan mezhebine mensup 14 kişi ve Katolik mezhebi mensubu 10 kişi bulundu; geri kalan 14 kişi ise çeşitli bağlantısız İngiliz hastanelerinden alındı. Hemşirelerin her birine Dr. Smith tarafından sertifika verilmesi gerekiyordu. Buna göre hastaların dinlerini etkilemeyecekler, tüm hastaları tedavi edecekler, dışarıya sadece üçlü veya daha fazla sayıda gruplarla çıkabileceklerdi. 21 Ekim'de İngiltere'den ayrılan hemşireler önce karayoluyla Marsilya'ya sonra ise Balıklava'dan İstanbul'a 4 Kasım'da ulaştılar (Ponting, 2015:312).

Times Gazetesi 24 Ekim 1854 9A ekinde bu olayı şöyle duyuracaktı: "*Bayan Nightingale bu akşam İngiltere'den ayrılıyor, 34 hemşire ona eşlik ediyor*". 25 Ekim 1854 8A ekinde ise konu ile ilgili haber şöyleydi: "*Constantinople, Spence, Cumming IGH ve 10 personel cerrahı, Bay ve Bayan Bracebridge eşliğinde, Bayan Nightingale ve 34 eğitilmiş hemşire, Vectis gemisiyle Scutari'deki hasta ve yaralılara katılmak için gidecekler*" (Times Letters and Mentions, 1).

3.1. Florence Nightingale

Florence Nightingale, 12 Mayıs 1820'de İtalya'nın Floransa kentinde dünyaya geldi. Annesi bu şehri çok sevdiği için doğan ikinci kızına Florence ismini verdi. Babası eğitime çok önem veren bilgili bir adamdı, kızlarını kendi eğitti. Nitekim zengin ve kültürlü bir ailenin çocuğu olarak iyi bir eğitim aldı. Ablası Parthenope ile kişilikleri çok farklıydı. Çocukluğundan beri zamanının genç kızlarından farklı bir yapıya sahipti (Florence Nightingale "The Lady of the lamp", 6-7).

Nightingale, ailesinin olanaklarından yararlanmak yerine hasta bakımı üzerine eğitim almak isteyince uzun bir süre ailesinden ve çevresinden ciddi tepkiler aldı. Ailesi bu isteğini unutmaması için onu uzun seyahatlere gönderdi. Bu seyahatler sırasında tanıştığı kişiler, gördüğü yerler aslında bir nevi bu isteğini güçlendirmesine yardımcı olacaktı. İngiliz Kilisesine son derece bağlı olan Nightingale 1837, 1853, 1854 ve 1861'de olmak üzere dört kez "vahiy" geldiğini notlarında yazmıştır. Hayatı boyunca da kendisini bu göreve Tanrı'nın çağırdığına inanacaktır. 1847 yılında Roma'da İngiltere Savaş Bakanı Sidney Herbert ve eşi ile tanışması onun hayatında bir dönüm noktası olmuştur. Bu dönemde İngiltere'deki ve Avrupa'daki hastaneleri gezerek hastabakıcılıkla ilgilenen ve Kırım Savaşı sırasında birlikte çalışmayı reddedeceği Mary Stanley ile dostluğu başlamış ve deneyimlerinden yararlanmıştı. Mısır gezisi sırasında Saint Vincent de Paul'e mensup iki rahibe ile tanışmış, onlar tarafından yürütülen kan alma, pansuman yapma, ilaç dağıtma ve danışmanlık gibi hizmetleri de yakından gözleme olanağı bulmuştur (Torun, 2008:95).

Yunanistan'da geçirdiği uzun tatil dönüşünde hasta bakıcıların eğitildiği Alman Protestan Kaiserwerth'te 3 ay kaldı. Buradaki görevi her hafta hastaların manevi durumu hakkında kurumun başındaki rahibeye rapor vermektir. Nightingale görevine başlamadan önce Paris'teki merhamet rahibelerinden temel eğitim aldı ve aradan bir yıl geçtikten sonra kendisine King's College Hastanesi hemşirelerinin idareciliği teklif edildi. Savaşın başından beri Kırım ile ilgili haberler yoğun olarak İngiltere gündemini meşgul ediyordu. Bu haberleri takip eden Nightingale, Kırım Savaşı'nın kendisi için inanılmaz bir deneyim olacağını düşünmeye başlamış ve bunun için harekete geçmişti (Geçmişten Günümüze Selimiye Kışlası, 2005:44).

Yukarıda da belirtildiği gibi Nightingale, bu çabaları sonucunda Üsküdar'daki İngiliz ordusu Hastanesi için seçilen bir grup hemşireyle birlikte İstanbul'a hareket etti. Görevi esnasında sadece hastabakıcılık hizmetini yürütmedi. Erlerin Britanya'daki ailelerine para göndermelerinin düzenlenmesi, mektuplarının yazılması gibi diğer işleri de üstlendi (Ponting, 2015:317-318).

Nightingale, savaştaki hizmetinden dolayı Osmanlı Padişahı Abdülmecid tarafından da madalya ile ödüllendirildi. Ekibindeki diğer görevlilere biner mecdiye hediye verildi (BOA. İ.HR.6717-1-2)⁶.

Nightingale görevi sırasında 300'den fazla mektup yazdı. Mr. Herbert ve yardımcılara gönderdiği mektupların amacı; hemşirelik hizmetlerini Londra'daki hanımefendilere aktarmak, askerlerin iyileştirilmesi için yapılması gerekenleri anlatmaktı (Hornby, 2007:18).

Nightingale, Kırım Savaşında askeri ve tıbbi otoriteleri karşısına almadan bir reform başlattı. Paris Barış Antlaşması ile birlikte İngiltere'nin olağanüstü kahramanı olarak ülkesine döndü (Florence Nightingale "The Lady of the lamp", 56-57).

⁶ Konu ile ilgili Başbakanlık Osmanlı Arşivinde iki belgede bu bilgi mevcuttur. Belgelerin transkripsiyonu şu şekildedir:

1-Makam-ı Nezâret-i Celîle-i Hariciye'ye bin sekiz yüz elli altı senesi Mayıs'ının yirmisi tarihiyle İngiltere Elçisi Lord Stratford tarafından vârid olan bir kıt'a takrîrin tercümesidir.

Taraf-ı esref-i hazret-i mülûkânedden Dersaâdet ingiltere hastanelerinde bulunan asâkire bakmak üzere gelmiş olan İngiliz kadınlara verilmek üzere bâ-irâde-i seniyye cânib-i sefârete i'tâsına me'mur olmanız bin aded Mecidiye altınının irsâl buyurulduğunu müs'ir sehr-i Mayıs'ın on yedisi tarihiyle tahrir olunan takrîr-i nezâret-penâhîlerini ahz ile kesb-i mefharet eyledim. Zât-ı hazret-i sehinsâhînin bu bâbda seref-sudûr buyurulan niyyât-ı müsfikânelerinin sür'at-i icrasını ve eltâf-ı mâlâ-nihâye-i hazret-i mülûkâneye bir delil-i cedîd-i alenî daha vermiş olan böyle bir merhamet-i hayırhâhî-i Hilâfet-penâhînin devletim tarafına serî'an beyânını kemâl-i memnuniyetle ifa edeceğimi zât-ı devletlerine te'min ederek zikrolunan eltâf-ı Padişahî ile tefhîr olunmuş olan kadınların bu bâbda olan tesekkürât-ı samimelerinin hâk-i pâ-yı ulyâ-yı cenâb-ı Padişahîye arz ve takdimine vesâtat-ı nezâret-penâhîlerini rica eylerim.

2-Atûfetli efendim hazretleri

İngiltere Devleti'nin Dersaâdet'de bulunan hastagânına bakmak üzere gelmiş olan kadınların nâile oldukları âtfet-i seniyye-i cenâb-ı Padişahîden dolayı sükraniyetlerinin beyânını ve ol bâbda yazılan takrîrin cevabını mutazammın ingiltere sefirinin tevârüd eden takriri tercümesi mesmûl-i nazar-ı âlî-i hazret-i Padişahî buyurulmak için arz ve takdim kılındığı ve muvâfik-ı irâde-i seniyye-i cenâb-ı cihanbânî buyurulduğu hâlde arz olunan sükraniyet nezd-i âlîde bâ'is-i mahzûziyet-i seniyye olduğu sefârete beyân ve teblig olunacağı beyânıyla tezkire-i senâverî terkîmine ibtidâr kılındı, efendim. Fi 6 L. sene [12]72

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

Hâme-zîb-i ibcâl olan isbu tezkire-i sâmiye-i âsafâneleriyle zikrolunantercüme manzûr-ı sevket-mevfûr-ı hazret-i sehriyârî buyurulmuş ve istîzân buyurulduğu üzere arz olunan sükraniyet nezd-i âlîde bâ'is-i mahzûziyet-i seniyye olduğu sefârete beyân ve teblig olunması müte'allik ve seref-sudûr buyurulan emr u irâde-i seniyye-i cenâb-ı tacdârî muktezâ-yı münîfinden bulunmuş ve mârru'l-beyân tercüme yine savb-ı sâmi-i âsafîlerine iade kılınmış olmakla ol bâbda emr u ferman hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Minnettarlığın sembolü olarak tüm dünyadaki İngilizler tarafından bağışlanan paralarla, daha savaş sona ermeden 1855'te "Nightingale Vakfı" kurulmuştur (Torun, 2008:100).

Florence Nightingale'in haksız bir üne sahip olduğu veya başarısının abartılması gibi yazılar bir yana, hemşirelik mesleğinin tüm dünyada önem kazanmasına yardımcı olması çok önemlidir. Savaş sırasında aldığı "*Lambalı Leydi*" lakabı bir askeri kampanya sırasında umut sembolü olmuştu (Florence Nightingale "The Lady of the lamp", 56-57).

Daha az bilinen diğer bir özelliği ise, 1858'de Kraliyet İstatistik Derneği'nin ilk kadın üyesi olmasıdır (Florence Nightingale "Why do you remember her", 2008:2).

Bunların yanısıra, Nightingale Fonu hemşireler için bir eğitim okulu kurmaya karar verdi. Bu arada Nightingale en popüler kitabı olan "Hemşirelik Notlarını" yazdı. Kitap, aile sağlığına yardımcı olmak için tasarlanmıştı. Hemşireler için tasarlanan Nightingale Eğitim Okulu ise Londra'daki St. Thomas Hospital'da kuruldu.

Nightingale, 1901'de gözlerini tamamen kaybetti. 1907'de Kral VII. Edward tarafından kendisine Onur Ödülü verildi. Bu yüksek onur ödülün bir kadına verilmesi bir ilkti. Nightingale 13 Ağustos 1910'da 90 yaşında iken öldü. İngiliz Hükümeti, Westminster Manastırı'nda kendisine bir cenaze töreni yapmak istedi. Ancak hükümet onun isteklerine saygı duyarak aile mezarlığına defnedilmesini sağladı. Mezar taşına sadece şunlar yazıldı. "F. N. 1820 doğdu, 1910 öldü"

Ölümü üzerine İngiltere'de yapılacak olan Kırım Hatıra Anıtına Osmanlı Devleti tarafından da bir miktar para gönderilmiştir (BOA. MV. 151/70).

3.2. İngiliz Ordusu İçin Üsküdar'a Gelen Hemşireler

Kırım Savaşı boyunca İngilizlere ait hastaneler oldukça geniş bir alana yayılmıştı. Varna, Gelibolu ve Çanakkale'deki hastanelerde kadın hemşireler bulunmamaktaydı. İzmir ve Erenköy'de ise Florence Nightingale'den bağımsız kadın hemşireler de hizmet veriyordu. “*Therapia*” deniz hastanesinde de kadın hemşireler bağımsızdı. Geri kalan hastaneler (Kuleli, Üsküdar, Kadıköy) Florence Nightingale'in sorumluluğundaydı. Florence Nightingale'in olumsuz koşullarda en şanslı yanı Mr. S.Herbert ve eşini 1846 yılında Roma'da tanımış olması ve onlarla dostluğunun yedi yıl boyunca devam etmesiydi. Herbert'ler, Nightingale'in çalışmalarını izlemiş ve onun hakkında hep olumlu izlenimlere sahip olmuşlardı. Mr. S.Herbert adeta bir reformist olarak doğmuştu. Savaşta, tabur ve bölüklerin iyi koşullarda olmasını istemiş ve en önemlisi de o güne kadar askeri hastanelerde bulunmayan kadın hemşirelerin görev yapmasını hedeflemişti. Onun bu fikirleri Nightingale'in Üsküdar'a gönderilmesini sağlamıştı (Hatipoğlu, 2011:108).

İngiliz ordusundaki hasta ve yaralıların bakımı için Florence Nightingale ile birlikte Üsküdar'a gelen hastabakıcı ve hemşirelerin isimleri ve hangi kuruluştan geldikleri bilgisi mevcuttur. Buna göre Saint John's Enstitüsü'nden; M.A. Bowment, M.A. Coyle, E. Drake, E. Fag, A. Higgins, S. Kelly isimli hastabakıcılar, G. Barrie, H. Erskine, M. Huddon, M. Jones, S. Jones, S. Kelly, E. Langston, M.Goodman, G. Moore, C. Sharpe, S.A. Terrot, E.B. Turnbull, E. Wheeler, M.T. MacClean, E. O'Dwyer, E. Pillars, F.J. Purnell, Parker isimli rahibeler, M. Williams, E. Smith, Roberts, E. Hawkins, E. Grundy, J.G. Chabrilla, Sophie Barnes, J. Davy, A. Faulkner, K. Forbes, E. Pillars, M. Williams, Wilson ve E.C. Blacke isimli hemşireler Üsküdar'da görev almışlardır (Torun, 2008:96-97)⁷.

Florence Nightingale ve beraberindeki hemşireler İngiliz kışlarındaki yatakların temiz olmasını, ortamın havalandırılmasını, atıkların bertaraf edilmesini

⁷ Bu hemşirelerle birlikte olup olmadıkları konusunda net bir bilgiye sahip olmadığımız birkaç hemşire adı Haydarpaşa İngiliz Mezarlığı'nda yer almaktadır. Bunlardan; Charlotte Moore 22 Kasım 1855 yılında Üsküdar Genel Hastanesi'nde, Mary Marks 8 Ocak 1855 yılında 47 yaşında iken aynı hastanede ölmüştür. Sophie Barnes'in sadece 1855 yılında öldüğü ve hemşire olduğu yazılmakla beraber başka bir bilgi verilmemiştir.

sağlayıp, günlük temizlik uygulamalarını yeniden düzenlemeye çalıştılar. Bu şekilde temiz yatak ve temiz kıyafetlere sahip olan askerlerin durumunda zamanla büyük değişimler görülmeye başlandı. Başlangıçta ordu doktorlarının istemediği ve tepki gösterdikleri kadın hastabakıcıların zamanla gözle görülür faaliyetleri doktorlar tarafından da onay almıştı.

İngiliz gazetelerinin tesiri ile Florence Nightingale'den sonra İstanbul'a hastabakıcı akını başlamış, ancak gelen hastabakıcıların görev yapacakları ve ikamet edecekleri yer önceden belirlenmediği için, Balıklıva'dan 15.000 yaralının gönderildiği bir sırada gelen, 46 kişilik hastabakıcı kafesi geri gönderilmişti (Karayaman, 2008:65).

Üsküdar hastanelerinde bazı askerlerin eşleri ve çocukları da bulunmaktaydı. Lady Alicia Blackwood, sonradan yayınladığı eserinde bu konu hakkında bilgi vermektedir.⁸ Nightingale bu kadınların sorumluluğunu kendisine vermiştir. Doğudaki İngiliz ordusunda 1855 yazı başlarında yaklaşık 230 hemşire çalışmaktaydı. Nightingale bunlardan 39'unun başındaydı, Mary Stanley'in ise 47 kişilik grubu mevcuttu (Ponting, 2015:315).

Yaralanan, sıtma, kolera, tifüs ve dizanteriye yakalanan askerlerin tedavi ve bakımı için hastanelerde görev yapan rahibe ve hemşirelerden de adı geçen hastalıklara yakalananlar olmuş, Varna'da 24 rahibe tifüs, İstanbul'da ise 33 hemşire salgın hastalıklar nedeniyle hayatlarını kaybetmişti (Kök ve Çetin, 2015:831).

Ölüm oranlarının artması ve gazetelerdeki yazıların etkisi İngiliz halkını endişeye sevk etmekteydi. Ölümler yaralanmalardan ziyade hastalıkların bir sonucuydu. Bu sebeple oluşturulan Hijyen komisyonu mart ayı başlarında bölgeye geldi.

Komisyon, Genel Sağlık Kurulu başmüfettişlerinden Dr. John Sutherland, Batı Hindistan'da kolera salgının denetim altına alınmasında çalışmış olan Dr. Hector Gavin ve Robert Rawlinson'dan oluşmaktaydı. Heyet, diğer yerlerde de ölüm oranlarını önemli ölçüde düşüren temel hijyen koşullarını iyileştirme programını uygulamaya

⁸A *Narrative of personal experiences&impressions during a residence on the Bosphorus throughout the Crimean War* adlı kitabında Kırım Savaşı hakkında anılarını yayınlamıştır. Lady Alicia Blackwood (1818-1913) İngiliz ressam ve hemşiredir. Kırım Savaşı sırasında eşi Rahip James Stevenson Blackwood ile birlikte İstanbul'a gelir. İstanbul'a yerleşir yerleşmez Florence Nightingale'i ziyaret ederek kendisine bir görev verilmesini ister. Nightingale, o sırada Varna'dan eşlerine eşlik etmelerine izin verilen 200 kadar kadın ve çocukların sorumluluğunu kendisine vermiştir. İstanbul'da bulunduğu sürece iyi bir gözlem yapmış, bazı yerler için sketch (eskiz) çalışması yapmıştır. Tezimizde Üsküdar Hastanesi için yaptığı sketch çalışmasına ekler bölümünde yer verilecektir.

koydu. Üsküdar hastanesi büyük bir lağım çukurunun üst kısmında yer almaktaydı. Bu kuyu kazıldı ve kurutuldu, zeminler yenilendi, duvarlar dezenfektanlarla badana edildi, çiftli döşekler tek döşeklerle değiştirildi ve koridorlar her gün atık ve çöplerden temizlendi. Bu sayede Mart 1855'te 1.000 kişide 42 olan ölüm oranı, haziran ayında 1.000 kişide 2'ye düştü. Üsküdar hastanesindeki koşullar da yatak sayısı azaltılarak ve yemeklerde iyileştirme yapılarak düzeltilmeye çalışıldı. İkmal Başkanlığı Komisyonu gıda ikmalini düzenledi. Londra'daki Reform Kulübü şeflerinden Alexis Soyer ise kendi cebinden masraflarını ödeyerek 1855 ilkbaharında, önce Üsküdar'a, sonra da Kırım'a giderek mutfakları düzene soktu (Ponting, 2015:317-318).

İstanbul'da başka hemşire gruplarının bulunduğu ilişkin gazete haberleri Florence Nightingale'in gerilmesine neden olmuştu. Bunlardan birisi olan Mary Stanley isimli hemşire, 45 kişilik bir kabileyle İstanbul'a gelmişti. Mary Stanley, Nightingale'den sadece 7 yaş büyüktü ve savaştan önce yakın arkadaşlardı. Nightingale, zamanında Stanley'in hemşirelik tecrübelerinden faydalanmıştı ve Stanley'in eşinin Sidney Herbertle yakın arkadaş olmasından dolayı Herbert ailesiyle tanışıklığı başlamıştı. Ancak onun Üsküdar'a gelişinden hem Mr. Herbert'in hem de Nightingale'in haberleri olmadığı için Nightingale, bunu duyduğu zaman kendisinin ihanete uğradığını hissetmiş ve bu durumu reddetmiştir. Zaten yeterli sayıda hemşire bulunduğunu, gelen yeni gruba ihtiyaç olmadığını belirtmiştir. Nightingale'in böyle davranmasının sebebi bazı araştırmacılar tarafından kıskançlık olarak değerlendirilmiştir. Hemen sonrasında Mary Seacol önderliğinde kendi imkânları ile Üsküdar'a gelen başka bir grup da aynı şekilde istenmemiştir. Mary Seacole, İngiltere'ye dönmeyerek kendi imkânlarıyla Kırım'a gitmiş ve orada tek başına yaralı askerlerin bakımını üstlenmişti (Ponting, 2015:311).

3.3. Mary Seacole (1805-1881)

1805 yılında Jamaika'da doğdu. Babası İskoç Ordusu'nda bir subaydı. Annesi ise Kingston'da yatılı ev işleten siyahi bir kadındı. Annesi doğal bitkilerin karışımıyla elde ettiği ilaçlarla insanları tedavi ettiği için bir doktor olarak tanınıyordu. Bütün bu özel bilgileri annesinden öğrenen Seacole, 10 Kasım 1836'da annesinin işlettiği yatılı evlerinde konuk olan Edwin Horatio ile tanıştı ve kısa süreli bir evlilik yaptı. 1850 yılında Kingston'u kolera salgını vurdu. Mary Seacole, bitkisel ilaçlar kullanarak hastalığı tedavi etmeye çalıştı.

Seacole seyahat etmeyi seven biriydi ve tek başına Haiti, Bahamalar ve Küba'yı ziyaret etti. Ziyareti sırasında bu ülkelerde hastaların tedavi edildiği bitki ve otları ayrıntılarıyla öğrendi. Yaptığı bir başka gezi sırasında Panama'da kolera salgınından mustarip insanların tedavisinde çalıştı. Bu sırada patlak veren Kırım Savaşı için Londra'ya gitti. İngiliz ordusu'na hizmet etmek için, Kırım'a gidecek bir grubun içinde yer almayı teklif etti fakat reddedildi (www.bbc.com "Who was Mary Seacole").

Yine de kendi imkânlarıyla Üsküdar'a gitti. Nightingale'in başka bir hemşire grubunu istememesi üzerine orada yalnız bir gece geçirdi ve Kırım'a hareket etti. Savaş alanında büyük sıkıntılarla tek başına İngiliz ordusu askerlerini tedavi etmeye çalıştı. Orada bulunan memurlara yiyecek ve su satarak elde ettiği gelirden askerlere battaniye ve ilaç malzemesi satın alıyordu. Askerler ona "Anne Seacole" diye sesleniyordu. Bu yüzden İngiliz Savaşı Muhabiri Sir William'dan övgüler aldı. Russel The Times Gazetesi'nde şunları yazdı; "*Yaralı askerleri tedavi etmek için savaş alanında bulunan Jamaika kökenli nazik ve başarılı bir doktor olan Seacole, her bakımdan hastalıklara olağanüstü bir şekilde zamanında müdahale ediyor*". Seacole'yi diğer hemşirelerden ayıran özelliği tek başına savaş alanında iki tarafta da bulunan askerlere yardım etmiş olması ve herhangi bir yerden maddi bir destek almamasıdır. Savaştan sonra ülkesine geri dönmüş orada hastalıkları tedavi etmeye devam etmiştir. Temmuz 1857'de Alicia Blackwood tarafından "*Wonderful adventures of Mrs. Seacole*" adlı bir biyografisi yayınlandı. 14 Mayıs 1881'de Londra'da öldü (spartacus educational.com, "Mary Seacole").

3.4. İngiliz Ordusu Hemşirelerinin Giyim ve İhtiyaç Malzemelerinin Bir Listesi

Nightingale ile birlikte gelen hemşire grubunun ihtiyaç malzemesi ve tüm gereksinimleri hükümet tarafından sağlanmıştır. İhtiyaç malzemeleri dönemsel olarak değişiklik arz etmiş, mevsim şartlarına uygun şekilde dağıtılmıştır. Ayrıca bu eşyaların konulması için her hemşireye birer kutu verilmiştir. Bunlar şöyleydi:

Giyim

Üniforma üst giyim

1 Kaputlu pelerin

1 Derry Sargı

1 Çift Hint Kauçuk Galoş (ayakkabı kılıfı)

6 Kontrol önlükleri

6 Yaka

4 Başlık

2 En iyi şapka

2 Rozet

1 Beyaz saman kaput

1 Koyu renkli saman kaputu

3 Basmadan önlükler

2 Kaba kumaştan önlükler

1 Adet pelerin veya hafif şal

1 Yün ceket

2 Çift kollu

1 Alpaka (yün) elbisesi

1 Pazen sarısı

1 Koyu renkli malzeme veya pamuklu elbiseler

- 2 Flannel iç etek
- 2 Üst etek
- 2 Çift korse
- 6 Vardiya
- 6 Çorap çifti
- 2 Gecelik vardiya
- 4 Cep mendili
- 3 Gece başlığı
- 3 Çift bot veya ayakkabı
- 1 Fırça ve tarak
- 1 Küçük diş tarağı
- 1 Diş fırçası
- 1 Şemsiye

Bir yıl hizmetten sonra, altı ayda bir düzenli bir şekilde kıyafetler yenilenecektir. Bunun haricinde hemşireler başka kıyafet beklentisi içinde olmayacaklardı (Florence Nightingale “Why do you remember her”, 2008:8).

3.4. Ölen Askerlerin Defnedilmesi: Haydarpaşa İngiliz Mezarlığı

Haydarpaşa İngiliz Mezarlığı, günümüzde Haydarpaşa Limanı ile Gülhane Askeri Tıp Akademisi, Haydarpaşa Eğitim Hastanesi Komutanlığı arasında yer almaktadır. 1925 yılına kadar işletmesi, koruması ve diğer tüm sorumlulukları İngiliz Hükümeti tarafından üstlenilen mezarlık sonradan *Commonwealth War Graves Commission* (Britanya Savaş Mezarlıkları Komisyonu) adlı kuruluşa bırakılmıştır.

Kırım Savaşı esnasında ölen müttefik devletlerin askerlerinin defnedilmesi bazı sıkıntılara yol açınca, Selimiye Kışlası'na yakın bu arazi, hastanede ölen İngiliz subay ve askerlerine tahsis edilmişti.

Haydarpaşa Asker Hastanesinde vefat eden İngiliz er ve subayların defni için ilk başta mezarlık olarak Çengelköy'de Kuleli yakınlarında bir yer gösterildi ancak yolun uzaklığı ve Haydarpaşa Hastanesinin önünde boş bir arazinin bulunması göz önüne alınarak ölülerin buraya defnedilmesine karar verildi. Kirişçi babanın arazisi de satın alınarak İngilizlere hediye edilmiştir. Hastanede ölen 1.500 er ve 80 subayın cesetlerini ayrı ayrı mezarlara koymak mümkün olamadığından 30-40'ı toplu biçimde kazılan hendeklere gömülmüştü. Ayrıca Beykoz dikimevi civarındaki mezarlıkta metfun 400 İngiliz piyadesi ile altıncı belediye dairesi bahçesi, Rami Kışlası yanındaki arazide metfun 20 kadar İngiliz'in kemikleri de buraya taşınmıştır. Bu konuya ilişkin A. Slade'nin verdiği bilgi şöyledir:

“İstanbul'da ölen İngiliz subay ve erlerinin kemikleri Üsküdar ile Kadıköy arasında ve İstanbul limanı ile Marmara Denizine bakan bir yarın üzerindedir. Güzel bir servilik isteyen bu kıymetli mevki bir duvar ve parmaklıkla çevrilmiştir. Buraya gömülenlerden Hıristiyanlar ile Müslümanlar arasında "Sizindir, bizindir! Kavgasına sebep olan Hurşit Paşa'nın da (General Guyon) mezarı bulunmaktadır. Bu ölüler bakayası 1856 senesi ilkteşrinin 15.günü, İngiliz sefarethanesi papazının yaptığı merasim ile ve İngiliz bandosu olmadığı için, bir Türk Askeri bandosu çalarak mezarlığa gömülmüşlerdir (Slade, 1943: 221).

Bir başka kaynakta ise Haydarpaşa'daki İngiliz Askeri Hastanesi ile ilgili şu bilgilere yer verilmektedir: *“Cenazeleri teker teker gömmeye imkân olmadığından her akşam Haydarpaşa İngiliz Mezarlığı'nın Askeri Hastane duvarlarına yakın kısımlarında açılan umumi çukurlara, ölen erler kitle halinde gömülüydü. Subay*

cenazeleri ise denize yakın kısımlarda teker teker defnedilerek başlarına birer tahta plaka dikiliyordu. Günlük ölü sayısının artışı karşısında Çengelköy'de Kuleli Kışlası yakınlarında müttefik askerleri için ayrılan mezarlık çok uzak geldiğinden, Haydarpaşa Hastanesi ile deniz arasındaki boş arazi, bilhassa Kavak İskelesi yakınlarındaki geniş bir saha, 1855'te Osmanlı hükümeti tarafından İngilizlere mezarlık olarak verilmiştir". Haydarpaşa İngiliz Mezarlığı, tepeleri birleşmiş, iki üçgen şeklinde bir toprak parçasından ibaret olup, boyu 700 metre kadardı. Orta kısım dar olduğundan ölüler iki uca yani Kavak iskelesi ile Haydarpaşa tarafında kalan geniş kısımlara gömülmüştür. Kırım Harbi sırasında bu mezarlığa 5.500 er, 80 kadar subay gömülmüştür ki, bunların 2.162'si İngiliz, diğerleri Fransız, İtalyan, Macar, Leh ve başka ülke vatandaşlarıdır. Tunus ve Mısır eyaletlerinden gelen Türk askerleri ise Müslüman mezarlığına defnedilmiştir (Karayaman, 2008:70).

1857 yılında Kırım Savaşı sırasında ölen askerlerin anısına 28 metrelik, dört köşesinde bir elinde defne dalından örülme bir taç ile diğer elinde tüy kalem tutan dört melek heykeli olan bir anıt dikilmiştir. Bu anıtta İngilizce, Fransızca, İtalyanca ve Arapça⁹anı yazısı yer almaktadır

İlgili komisyondan alınan izin neticesinde mezarlık incelenmiştir. Mezarlık bazı bölümlerden oluşmaktadır. Kırım Savaşı sırasında oluşturulan bir bölüm, özel aile ve sivil mezarlar bölümü, Birinci Dünya Savaşı'nda ölen askerlerin bulunduğu bölüm. Mezarlığın ilk giriş kısmında Kırım Savaşı'nda ölenlerden bazılarının mezar taşları bulunmaktadır. Bazı hemşire ve doktorların mezar taşına da rastlanmıştır. Mezarlığın Kırım Savaşı'na ait bölümdeki tüm mezar taşları fotoğraflanarak, bir isim listesi hazırlanmıştır. Bu listede tezde adı geçen birkaç doktor ve hemşire ismine de rastlanmıştır.

⁹ Arapça dilinde yazılmasının nedeni İngiliz ordusu hizmetinde bulunan Müslüman askerlere olan saygıdan dolayıdır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KIRIM SAVAŞI'NIN İNGİLİZ TIBBINA ETKİSİ

4.1. KIRIM SAVAŞI'NIN İNGİLİZ TIBBI'NA ETKİSİ

Kırım Savaşı İngiltere'ye pek çok deneyim kazandırdı. Özellikle savaş teşkilatı konusunda ve tıbbi yönden birçok yeniliklere kapı araladı. Savaş sonrasında edindiği en önemli tecrübe tıbbi yetersizliğin yarattığı sıkıntılardan elde ettiği deneyim oldu. Savaş başlarında İngiliz hastanelerinde yaşanan kadro ve donanım eksikliğine özellikle bunları düzenleyebilecek yetkin bir organize kuruluşunun olmayışı ciddi sıkıntılara yol açtı.

İlk kez cepheye gözlemci olarak gönderilen savaş muhabirleri bu durumu olağanüstü bir eksiklik olarak değerlendirerek birçok yazı kaleme aldılar. Bu yazıların İngiliz kamoyunda büyük bir etki yaratmasıyla devlet bu alana ağırlık vermek zorunda kaldı. Denilebilir ki, savaş muhabirlerinin İngiliz tıbbına çekirdekten büyük bir katkısı olmuştur.

Eleştirel yazılar üzerine İngiliz hükümeti sağlık hizmetleri konusunda acil düzenlemeler yapmak zorunda kaldı. Söz konusu düzenlemelerin başında ise hastanelerin iyileştirilmesi geliyordu. Bu çerçevede, başta İstanbul olmak üzere doğuda açılan tüm İngiliz hastanelerinde ciddi bir düzenlemeye gidildi. Hastanelerdeki eksik kadrolar hızla tamamlandı, Florence Nightingale liderliğinde bir hemşire ekibi Üsküdar'a gönderildi ve hastanelerin tıbbi donanımları ciddi biçimde yenilendi. Tüm bu iyileştirme çalışmalarının sonuçları 1854 Martından itibaren alınmaya başlandı. Önceleri Fransız hastanelerine gıpta ile bakılırken, İngiliz hastaneleri hemen hemen her yönden Fransız hastanelerini geride bıraktı. Hatta Fransızlara sağlık yardımı yapacak duruma geldiler. Hastanelerdeki bu değişim, İngiliz ordusu'nun askeri başarısını da doğrudan etkiledi. Kırım Savaşı'nda İngilizlerin sahip oldukları hastaneler genellikle askeri nitelikteydi. Fakat savaş ilerleyip hasta ve yaralı sayısı artınca İngiliz yetkililer, Fransızları da örnek alarak, İzmir ve Çanakkale'de sivil hastaneleri kurdular. Sivil hastanelerin açılması, kadrolarının oluşturulması, maaşları, verdikleri tıbbi hizmet vb.

birçok konu savaş boyunca İngiltere’de çok tartışıldı. Bu tartışmalarla Kırım Savaşı, belki de ilk kez tıbbi alanda asker-sivil ayrımının gözle görünür bir hale geldiği, iki kesim arasında güç mücadelelerinin yapıldığı ve ön yargılarının ortaya çıktığı bir dönem oldu. Öte yandan İzmir ve Erenköy sivil hastanelerinde yaşanan tecrübenin ardından, savaştan sonra İngiltere’de sivil tıp kadrolarından savaşta da yararlanma konusunda yeni düzenlemelere gidildi.

İngiliz tıbbi perspektifinden, Kırım Savaşı’nın tıbbî fiyaskosu birçok yeniliğe yol açtı. Ordu Tıp Departmanının başarısız tutumları ile karşı karşıya kalan ulus, bu alanda birçok önemli reform başlattı. Bunlardan birisi, Lord Sidney Herbert’in Sıhhi Komisyon Başkanı olarak atanmasıydı. Kırım savaşının ardından Kraliyet Komisyonu, 1860 yılında Fort Pitt’de ilk ve aynı zamanda İngiltere’deki ilk hijyen teşkilatının kurulmasına öncülük etti. Hijyen konusunda İngiltere’de yapılan en önemli tezin “Edmund Alexander Parkers (1819-1876) el kitabı” olduğu söyleniyordu. Kırım savaşından sonra yine 1864 yılında yayınlandı. Parkers “günümüz askeri hijyenin kurucusu ve en iyi öğretmeni, her askerin arkadaşı, yardımsever” olarak bilindi. İngiliz ordusunda bu değişiklikler “Reform Çağı” olarak nitelendirildi (Pearn,2005:5-6).

Ayrıca Florence Nightingale’e verilen destekle İngiltere, sonradan modern hemşireliğin kurucusu olarak dünyada adını duyuracaktı.

Kırım Savaşı, İngiliz ulusal kimliği üzerinde de derin bir iz bıraktı. Öğrencilerin gözünde, bu savaş *‘İngiltere’nin özgürlüğü savunmak uğruna Rus ayısına karşı koymasının bir timsaliydi’*.Günümüzde Alma, Balıklava, İnkerman, Sivastopol, Cardigan ve Raglan adları hafızalarda hala canlıdır. Savaştan sonra kızlara Florence, Alma, Balıklava ve oğlanlara Inkerman adı vermek yıllarca bir moda olarak kaldı. Bu adlar dünyanın her köşesine taşındı (Figes, 2012:481).

Gazeteler sayesinde birçok yardım kampanyaları düzenlendi. Gazetelerde milli beraberlik duyguları muhtevalı birçok yazı yayınlandı. Savaş muhabirleri cephe havadislerini her gün Londra sokaklarına ve İngiltere’nin her yerine taşıyordu.

Burada kısaca bahsedilmesi gereken diğer bir konu ise savaş muhabirleri üzerinde sonradan oluşturulan tartışmadır. Kırım Savaşı, yaklaşık otuz civarında savaş muhabiri tarafından izlendi. Bu muhabirlerden yirmi altı kadarı, İngiliz gazeteleri için muhabirlik yapmış olan kişilerden oluşmaktaydı ve bu işe en ciddi yaklaşan da İngiliz

Basınıydı. Ayrıca Fransız resmi gazetesinden bir muhabir ve Osmanlı gazetesi *Ceride-i Havadis*'ten de birkaç muhabirin kısmi olarak savaşı izlediği bilirse de her iki gazetede yayınlanan haberler genel itibariyle yabancı gazetelerdeki haberlerin çevirileriydi (Aydın, 2012:5).

Dolayısıyla İngiliz basınındaki haberlerin, İngiltere ve dünyadaki etkisi daha çarpıcı olmuştur. Bu tartışmaların bir kısmını savaş fotoğraflarıyla, savaşın kanlı yüzünün apaçık ortaya konulmak istenmemesi teşkil etmişti. Roger Fenton savaş boyunca toplamda 360 fotoğraf karesi çekmiştir. Fotoğraflarında genel olarak sağlıklı, iyi giyimli İngiliz subay ve askerlerinin fotoğrafları yer almıştır. Savaş meydanlarında görülen patlamalar, acılar, ölümler ve yetersizliklerin fotoğrafı çekilmemiştir. Fenton, hastalanarak 1855 sonunda İngiltere'ye dönüş yapınca, yerine geçen James Robertson ve G. Shaw Leferire'in savaş meydanlarında Fenton'a göre daha gerçekçi fotoğraf kareleri çektikleri söylenilmiştir.

Muhtemel tartışmaya değinilecek olursa, İngiliz ordusu'nun acı içinde savaşı, eksikliklerle boğuşan bir fotoğraf görüntüsünü müttefikleriyle veyahut düşmanlarıyla paylaşmak istememesi olağan karşılanabilir. Yine de bu durum savaş gerçeklerini tahlil etmek isteyenler için önemli bir engeli de beraberinde getirecektir. Bununla birlikte Kırım savaşı, savaş fotoğrafçılığının ilk sahası olarak dünya tarihindeki yerini almıştır.

Bunun dışında Kırım'daki sıhhiye hizmetlerine daha sonradan yöneltilen eleştiriler, dönemin genel tıbbi ve tedavi yöntemlerinin düzeyi dikkate alınmadığı için büyük ölçüde haksızdır (Ponting, 2015:305-306).

BEŞİNCİ BÖLÜM

OSMANLI ORDUSU İÇİN GELEN İNGİLİZ HEKİMLER

5.1. OSMANLI ORDUSU'NUN SAĞLIK DURUMU

Kırım Savaşı Osmanlı Devleti için birçok yönden etkisi uzun yıllar devam eden bir mücadele olmuştur. Osmanlı, Avrupa Devletleri'nden yardım almış ama müttefik devletlerin barınma ve her türlü ihtiyacını da üstlenmek zorunda kalmıştır. Savaş hazırlıkları Osmanlı'nın Rusya'ya savaş ilan etmesinden itibaren sadece 20 gün sürdü. Ordunun belirli bir sağlık hizmet planı olmadığı gibi yetkililer de sağlık işlerine gereken önemi veremedi. Nitekim tam oturmuş bir sağlık teşkilatı da bulunmamaktaydı. İkmal kaynakları yeterli görülürken sıhhi anlamda diğer ordulardan durumu farksızdı. Bu yüzden Osmanlı, Kırım Harbi'nde sadece sağlık sorunları nedeniyle bile birçok askerini kaybetmiştir. Hekimler ancak, hasta ve yaralılara bakmak üzere kıta tabibi olarak yetiştirilmekteydi. Oysa bu tarihlerde Avrupalı hekimler savaşlarda morfini kullanmaya çalışıyor ve sahra hastanelerinde de antiseptikleri tecrübe ediyordu (Özbay, 1976:41).

Etkili bir sağlık örgütünün kurulamamasında, yetişmiş sağlık personelinin yetersizliği, sağlık personelinin çoğunluğunun azınlıklardan oluşması, pratik eksikliği ve uzmanlaşmanın olmaması başlı çekiyordu.

Bu eksikliklerin yanında, tıbbi alet ve ilaçların ihtiyacı karşılayamaması dolayısıyla bulaşıcı hastalıkların önüne geçilememiş ve bu yüzden birçok asker hayatını kaybetmiştir (Karayaman, 2008:69).

Özellikle de 1854'ün kış mevsiminde Tuna boyundaki garnizonlarda pek çok asker vefat etmiştir. İstanbul'dan hareket ederek Rumeli Cephesi'ne gelen sıhhiye heyetinin hazırladığı raporda 25.000 kişilik garnizonun bulunduğu Şumnu'da ancak 350 gram kinin sülfatı bulunduğu yazılmıştır. Sargı bezi ve diğer temel tedavi malzemeleri de bulunmamaktaydı. Askerî doktor ve cerrahların ellerine geçen ilaç ve malzeme miktarı çoğunlukla resmî kayıtlarda belirtilenden daha azdı. İddialara göre bazı ordu doktorları ve cerrahları sıhhi malzemeleri el altından satıyorlardı. Bu iddialar netlik kazandı mı bilinmez ama malzeme eksikliği ciddi oranda sıkıntılara sebebiyet vermiştir (Slade, 2002:221-223).

Osmanlı ile Rusya arasında vuku bulan bu savaştan önce İstanbul'da Gureba Hastanesi, Merkez Deniz Hastanesi (Kasımpaşa) ve sekiz adet askeri hastane mevcuttu. Savaş başlar başlamaz Osmanlı Devleti, İngiliz ve Fransızlara Haydarpaşa, Maltepe gibi büyük hastaneleri bırakmış, kendisi de yatak kapasiteleri 40 ile 300 arasında değişen hastaneleri kullanmıştır. Bunlardan 5'i Asya yakasında, 3'ü Avrupa yakasında, 4'ü de Haliç kıyısında bulunmaktaydı. Ayrıca Haliç'teki Tıp Okulu içerisinde, denizciler için 600 yataklı bir hastane açılmış, *Mesudiye* ve *Suriye* isimli gemiler de hastane gemisi olarak kullanılmıştır. Türk Hastaneleri, genel olarak temizdi ve su kaynakları mevcuttu, fakat binaların havalandırması yeterli değildi. Hastanelerde yabancı doktorlar bulunuyordu (Karayaman, 2008:67).

Savaş sırasında ise seyyar hastaneler kurulmuş, fakat çok etkili bir şekilde faydalanılamamıştır. Türk Ordusu'nun her 30.000 mevcudu için ancak 200-250 yataklı bir hastane kurulabilmiş, ağır yaralı ve hastalar için de İstanbul'da 150-200 yataklı birkaç hastane açılabilmiştir. Hastaneler, Osmanlı ordusunun ihtiyaçlarını karşılayamamış, bakımsızlıktan 8.000 er hastalanmış ve günde ortalama 30-40 er vefat etmiştir. Osmanlı Devleti, Kırım'daki İngiliz başkumandanın, emrindeki Türk askerlerinin sağlıklarının kötü olduğunu belirtmesi ve yardım istemesi üzerine, bir firkateyni silahsızlandırarak askeri hastane haline getirmiştir. 2 doktor, 2 operatör, 2 eczacının görev yaptığı 300 yataklı hastane gemisi, bol miktarda ilaç ve tıbbi malzeme ile birlikte Kırım'a gönderilmiştir (Karayaman, 2008:68).

Osmanlı ordusu alınan önlemlere rağmen salgın hastalıklardan dolayı binlerce kayıp vermiştir. Kırım Savaşı sürecinde, askeri sağlık örgütlenmesi çerçevesinde hedeflenen, her ordu için bir hastane kurulmasıydı. Söz konusu hastanelerin ordu karargâhı civarında en temiz, havadar ve merkezi bir yerde kurulması ve en az 1.200 yataklı olması kararlaştırılmıştı. Bu hastanelerden başka orduya bağlı tümenlerin ileriye gidecek birliklerinin yanında da geçici seyyar hastaneler kurulması düşünülmüştür. Merkez hastanelerin kadrosunda, bir başhekim, bir başhekim yardımcısı, bir baş cerrah, 12 hekim, bir baş eczacı, bir baş cerrah yardımcısı, 36 cerrah, iki baş eczacı yardımcısı, 16 eczacı, 12 hastabakıcı, 24 sülükçü hademe, 12 eczacılıktan anlayan hademenin yer alması ön görülmüştür. Kırım'daki Osmanlı birliklerinin sağlık hizmetleri tıbbi malzemedен yoksun olarak, sınırlı sayıda Müslim ve gayrimüslim Osmanlı hekimi tarafından yürütülmüştür. Hastalar veyaralılar hastane tertibatı olmayan koşullarda

yatırılmış, tıbbi malzeme yetersizliğinden yaralılara basit müdahalelerin dışında bir tedavi yapılamamıştır (Torun, 2008:63-64).

5.1.2. OSMANLI ORDUSU İÇİN GELEN İNGİLİZ HEKİMLER

Yaşanan doktor eksikliğinden dolayı Avrupa'dan hekim getirilmesi için çalışmalara başlanmıştır. Bu konu ile ilgili Türkçe literatürde ne yazıkki tatmin edici bir çalışma bulunmamaktadır. Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nin yayınladığı “*Osmanlı Belgelerinde Kırım Savaşı (1853-1856)*” adlı eserde Kırım Savaşı ile ilgili belgelere yer verilmişse de, sağlık ile alakalı sadece birkaç belgenin çevirisi verilmiştir. Bu belgelerden Avrupa'dan cerrah ve hekim talebinde bulunulduğunu anlıyoruz. Buna göre orduda istihdam edilmek üzere İngiliz, Fransız ve Lehli görevlilerin talepleri değerlendirilmiştir. Belgelerde ihtiyaca binaen bin ve bin beş yüz kuruş maaş ile 29 tabib, 24 cerrah ve 35 eczacının Avrupa'dan talep edilmesinin lüzumu belirtilmiştir. Bundan başka sonradan lüzum görülen 6 tabib, 12 cerrah ve 3 eczacıdan bahsedilmektedir. Lüzum görülen 35 tabibin 15'nin Londra'dan, geriye kalan tabib, cerrah ve eczacıların da Paris'ten getirilmesinin uygun olacağı ifade edilmektedir (BOA, İ.HR.5320/1-4)¹⁰.

¹⁰ Belgenin Transkripsiyonu şu şekildedir:

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

Müfâd-ı is'âr-ı âlî-i vekâlet-penâhîleri ve tahrirât-ı mezkûre mü'eddâsı rehîn-i îkân-ı çâkerî olarak keyfiyet Mekteb-i Tıbbiye-i sâhâne Nezâret-i Behiyyesi'yle muhabere olunduktan sonra Dâr-ı Sûrâ-yı Askerî'ye lede'l-havale nâzır-ı müsârunileyh hazretlerinin suret-i is'ârına ve Mekteb-i Tıbbiye Meclisi müzakeresiyle tanzim olunan pusulada muharrer oluduguna nazaran ma'lûmatça derece-i ûlâ ve sâniyede olmak üzere bin ve bin bes yüz kuruş maas ve muharrerü'l-mikdar tayinât ile yirmi dokuz nefer tabib ve kezâlik pusula-i mezkûrede murakkam maas ve tayinât ile yirmi dört nefer cerrah ve otuz bes nefer eczacının Avrupa cânibinden celbine lüzum göründüğü anlasılmış ve bunların mikdar-ı maas ve tayinâtları hadd-i itidâlde ve celbleri hakkında beyân olunan sair serâit dahi yolunda görünmüş olduğu misillü bunlardan mâ'adâ bi-mennihî Teâlâ bundan böyle celb ve tertib olunacak aşâkir-i redife-i sâhâne için üç aylık olarak yani altı nefer tabib ve on iki cerrah ve üç nefer eczacıya daha ihtiyac görüneceği cihetle bunlar dahi pusula- i mezkûra zam ve ilâve kılınmış olduğuna ve egerçi merkûmların Paris ve Londra ve Sardinya ve Toskana ve Belçika taraflarından celbi irâd olunmuş ise de bunların kâffesinin Paris'den celbi mümkinâtdan olarak bununla beraber Londra etubbâsından bazıları hizmet-i sâhâne bulunmak arzusunda buldukları dahi tahrirât-ı mezkûre meâlinden müstefâd olmus olmasıyla tıbbâ-i merkûmeden bir mikdarının Londra'dan ve kusûr etubbâ ve cerrah ve eczacıların Paris'den celbi sureti mu'ahharan nâzır-ı müsârunileyh hazretlericânibinden beyân olunmuş olduğuna mebnî ma'lûmatca derece-i ûlâ ve sâniyede olmak üzere serâit-i muharrere ile celbine lüzum görünen otuz bes nefer tabibden on besininLondra cânibinden ve kusûr iktizâ eden yirmi nefer tabib ile cerrah ve eczacıların Paris tarafından celbi münasib olacağı tezekkür ve ifade olunmuş ve serâit-i lâzıme mutazammın olan varaka manzûr- ı ma'âlî-mevfûr-ı âsafâneleri buyurulmak üzere tahrirât-ı mezkûrenin iadesiyle beraber leffen pîsgâh-ı âlî-i Sadâret-penâhîlerine takdim kılınmış olmakla muvâfık-ı irade-i aliyye-i hidivîleri buyurulur ise merkûmların İngiltere ve Fransa Sefâret-i Seniyyeleri ma'rifetleriyle bi't-tedârik serâit-i muharrere vechile kendileriyle mukavele ve kontrato olunarak hemen irsâlleri hususuna dair makam-ı Celîl-i

Araştırmanın ana kaynağını oluşturan Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde, Osmanlı'ya gelen İngiliz hekimler ile ilgili birçok belgeye ulaşılmıştır. Bunların büyük çoğunluğu Fransızca¹¹ ve İngilizce az bir kısmı da Osmanlı Türkçesiyle kaleme alınmıştır. Doktorlar tarafından gönderilen bu mektupların İngilizce ve Osmanlıca olan kısımların çevirileri yapılmış olup, konu başlıkları altında transkripsiyonu ile birlikte verilmiştir.

Buna göre gelecek olan görevlilerin maaşları ile ilgili bazı bilgiler de yer almaktadır. İstihdam olunacak diplomalı doktora aylık bin beşer yüz kuruş maaş ve yevmiye dörder nefer erzak, yolculukta ise ikişer ekmek verileceği anlaşılmaktadır. İkinci derecede olan doktorlara aylık biner kuruş maaş ve yevmiye, diplomalı eczacıya aylık altışar yüz kuruş maaş ve yevmiye, diplomasız eczacıya aylık dörder yüz kuruş maaş ve yevmiye, cerrahlara aylık beşer yüz kuruş maaş ve yevmiye ve yine bunların hepsine erzak ve atları için yem verileceği belirtilmiştir. Ayrıca Dersaâdet'e varan bu görevlilerin öncelikle imtihan olup ellerine diploma verildikten sonra göreve başlayabilecekleri ifade edilmektedir (BOA. HR.SFR3, 16-3/4).

Mustafa Reşid Paşa tarafından kaleme alınan bir şukkada talep edilen 15 tabipten 8'inin birinci derece, 7'sinin ise ikinci derece diplomaya sahip oldukları belirtilmiştir BOA. HR.SFR3.16, 26-13).

Arşiv belgelerinde davet edilen doktorlardan gelen kabul ve ret mektupları ile neden gelemediklerinin izahı da verilmiştir. Doktorluk yapmak için başvuruda bulunanlar öncelikle kendileri ve eğitimleri hakkında detaylı bilgiler ve varsa referans mektuplarını da göndermişlerdir. Daha iyi anlaşılabilmesi için belgelerin asılları ve çevirileri klasör başlığı altında gösterilmiştir.

1854'ün Temmuz ayı başlarında İngiltere'de Osmanlı ordusu için bir İngiliz Tıp ekibinin kurulacağı ve başvuruların başladığı açıklanmıştı. Zaten gayri resmi olarak, en az bir doktor Bulgaristan'da bulunan Osmanlı ordusuna yardım etmekteydi. Bu, birkaç yıldan beri İstanbul'da görev yapan Humphrey Sandwith idi. Kendisi Türkiye'deki

Nezâret-i Hariciye'den sefâret-i müsârunileyhimâ cânibine tahrîrât-ı mahsusa tastîriyle mezkûr serâit-i lâzimeyi mutazammın olan varakanın birer kıt'asının leffen tesyîri bâbında emr u ferman hazret-i veliyyü'l-emrindir. Fî 12 Receb sene 1270 Rıza

¹¹ Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nden konu ile ilgili birçok belgeye ulaşılmıştır. Özellikle "*Kırım Savaşı'nda Türk Ordusu'nda çalışmak isteyen doktorlar 1853 (Geneli Paris)*" adlı (çoğunlukla doktor mektupları) 125 belgeden oluşan Fransız doktor mektuplarının çevirisi çalışma gereği buraya alınmamıştır.

iklim koşulları ve hastalıklar konusunda yeterli bilgiye sahip olduğu için temmuz ayında Bulgaristan'daki Osmanlı kuvvetlerine Baş Cerrah olarak atanmıştı (Shepherd, 1991:557-558).

Doktorların “*Türk Askeri Birliği Hizmeti*” olarak bilinen göreve seçilmesi, Müfettiş General Duncan MacPherson tarafından yapıldı. Duncan MacPherson (I.M.S)¹² Hint Tıbbi Servisi'nin İngiltere'de izinde olan kıdemli bir sağlık görevlisiydi ve birliğin başına getirilmişti. Ordu Genel Sağlık Direktörü¹³ atamaları onayladı. MacPherson 1855 yılı sonlarına kadar doğuya gitmedi ve daha önce Hint Tıbbi Servisinde bulunan John Fuller ilk manganın sorumlusu olarak görevlendirildi. Mayıs ayında MacPherson Londra ve bölge tıp okullarında bir işe alma turu başlattı. Acil servis cerrahları, yardımcı cerrahlar ve pansumancı pozisyonları için ordudaki maaşlar oranında ücret teklif etti. Cerrahlar 30 yaş üzeri deneyimli erkekler, yardımcı cerrahlar niteliklerini yeni edinmiş kişiler, pansumancılar ise klinik eğitimlerinin ikinci veya üçüncü sınıfında bulunan öğrenciler olması gerekiyordu (Shepherd,1991:558-559).

MacPherson, bu başvurular için devletin sunacağı geniş imkânlardan sürekli bahsetti. Ayrıca doktorlar meslekleri hakkında birçok konuda tecrübe ve deneyim kazanacaklardı. Hint Tıbbi Servisinde bulunan doktorlara da bu konuda çağrılar yapıldı. Çağrılara birçok olumlu cevap geldi. Gönüllü olanlara yüksek maaşlar teklif edildi, ayrıca birçok kişiye de üst düzey pozisyonlar verildi. 1854'te ve 1855'in başlarında ordunun Kırım'da bulunan düzenli doktorlarından bazıları kısa süreler için Osmanlı ordusu hizmetine gönderilmişti. *Lancet*'te yayınlanan bir raporda bu gruptan sadece 114 kişinin ismi yazılmıştı. Alexander Farquhar, Fuller'in yardımcısı olarak görev yaptı. Dr. Bird, Cubitt, Foote, Jenkins, Philips ve Pont ilk başta Varna'daki Türk Hastanelerine gönderildiler daha sonra ise Osmanlı'ya geçtiler. Thomas Buzzard, Frederick Le Mesurier, Ray Millard, Laurance Ormerod, John Radcliffe ve Edwards, ilk başta Ömer Paşa'nın Kırım'daki Ordusuna katıldılar. Millard ve Ormerod yazın koleradan dolayı öldü. Fuller doğuda sadece dört ay kaldı ve sonra çürüğe ayrılmış olarak evine döndü (Shepherd,1991:560).

Diğer liste Kasım 1855'e kadar tıp dergilerinde görülmedi. Bu listede bir cerrah, altı yardımcı cerrah ve on adet yardımcı cerrah vekili vardı. Listedeki isimlerden

¹² I.M.S: İndian Medical Service

¹³ Andrew Smith: Sıhhiye Dairesi Genel Müdürü

bazıları şunlardır: Walter Acton, Robert Boxall, James Brown, Robert Brown, Brudenell Carter, William Cattle, Archibald Cockburn, James Cowper, A. Czadky, John Dee, John Elkington, Alexander Irvine, Archibald Irvine, James Keeling, Edmund Larkin, William MacFie, R. Richardson, Andrew Risk, Habib Riskillah, William Tate, W. Temple, Ernest Wigan, William Wolseley, Christopher Wolsten, George Yates ve diğer dört isim, Dingan, Edsall, McAuley ve Turner. Bu doktorlardan Boxall, Edsall ve McAuley¹⁴ hizmetleri sırasında hastalıktan öldüler. Kırım Savaşı'nda görev yapan Hint Tıbbi Servisi'nin 25 görevlisi vardı ancak savaştan sonra Hint Tıbbi Servisine katılan doktorlar da bulunmaktaydı. Hint Tıbbi Servisinde görev yapan on doktor aynı zamanda geçici görevlendirme ile Türk Birliğine gönderildiler. Bunlar Major Ainger, Alexander Boggs, Edward Campbell, Willam Harris, James MacAlister, William McEgan, John MacGregor, Duncan MacPherson, James Vaughan ve St. George Williams idi. Bunlardan hiçbiri Osmanlı'daki görevleri esnasında ölmemiştir (Shepherd,1991:561).

Osmanlı Askeri Birliğine gönderilen pansumancılardan sayısı ve yardımcı cerrah vekillerinin dereceleri hakkında da kesin bir bilgi yoktur. Sadece on üç tanesinin ismi bilinmektedir. Kasım 1855'teki listede şu sekiz isim zikredilmektedir: John Carlawi, Hugh Clark, T.W. Hamilton, PatrickHutcheon, Cavalie Mercer, Robert Sim, Robert Stirling ve William Tindall. Kayıtlarda bu pansumancılardan sadece Balding, Boustead, Carlaw ve Mercer'in daha sonra tıpta uzmanlık kazandığından bahsedilmiştir (Shepherd,1991:562).

Shepherd, kitabında Türk Tabip servisinde bulunan doktorların iyi eğitilmemiş olduklarını kaydeder. Yeterli personele ve tıbbi teçhizata sahip olmadıklarını da dile getirir. Ayrıca Ağustos 1855'te Türk Birliğinde bulunan bir üyenin doktorlar hakkında çok sert eleştirilerine yer vermektedir. Bunlardan biri, doktorların birkaç istisna dışında bugüne kadar hayal edilebilecek en bilgisiz insanlar olduğu yönündedir. Buna neden olarak da Osmanlı topraklarında doktorluk mesleğinin Türkler tarafından tercih edilen bir meslek olmadığını gösterir. Eleştirilerden birisi de Avrupa'dan gelen eğitilmiş doktorlara yeterli teşvik verilemediği yönündedir. Osmanlı Devleti yardım talep etmişti fakat mevcut sağlık hizmeti ile Osmanlı Birliği arasındaki işbirliği yeterli bir seviyede olmamıştı (Shepherd,1991:563).

¹⁴ Çalışma esnasında Üsküdar'da bulunan Haydarpaşa İngiliz Mezarlığı'nda bu doktorların mezar taşlarına ulaşılmıştır.

Gelen doktorlar Bulgaristan, Kırım ve Eupatoria'ya (Gözleve)¹⁵ gönderilmek üzere küçük gruplara ayrıldı. Nisan ayında gelen doktor grubu ilk başta Bulgaristan'a gitti ve Varna'da bulunan iki hastanenin sorumluluğunu üstlendiler. Ayrıca Kırım'a gönderilenlerden bazıları cephede tıbbi alay görevlisi olarak bir kısmı da hastanelerde çalışıyordu. Gözleve yakınlarında Rusya'nın Sivastapol'a yardım götürmesini engellemek için büyük bir Osmanlı birliği bulunuyordu. Buradaki hastaneler ilkel çadırlar şeklindeydi. Bununla birlikte Sinop'ta da 500 yatak kapasiteli bir hastane kurulmuştu. İstanbul'da birçok hastane zaten mevcuttu fakat İngiliz doktorlar genellikle bu hastanelerde çalışmıyorlardı. Konuyla ilgili detaylı bilgilere Buzzard¹⁶, yazdığı anı kitabında yer vermiştir.

Osmanlı ordusunda hizmet veren kişilerden biri olan Sandwith, General Williams tarafından Kars'ta bulunan hastanelere Teftiş Genel Müdürü olarak atandı.¹⁷ Sandwith'in emrinde birçok cerrah, doktor ve eczacı bulunmaktaydı. Tıbbî teçhizatlar yeterli fakat ambulans servisi yoktu. Paşalardan destek alamayan Sandwith, General Williams'ın desteğiyle tifus salgınının yayılmasını önlemek için önemli işler yaptı.

Ekim ayında koleranın görülmeye başlanmasıyla birlikte günde 100 civarında asker ölüyordu. Kars kuşatmasında yeterli yardımı alamayan birlik, 25 Kasım'da teslim olmak zorunda kalmıştı. Sandwith İstanbul'a kaçmayı başardı. Kars kuşatmasında Sandwith ile birlikte Williams ve Teasdale isimleri de belirtilmiştir (Shepherd, 1991:565).

Raporların hepsinde doktorların zor şartlar altında çalışmak zorunda oldukları kayıtlıdır. Bazı doktorlar, büyük hastanelerin sorumluluğunu üstlenirken bazıları da ağır

¹⁵ Eupotoria: Başka bir deyişle Evpatoria olarak batılı kaynaklardan geçen yer eski ismi Gözleve olan Kırım'ın güney batısındaki Kalamış Körfezi kuzeyinde bir liman kentidir. Rusya'nın egemenliği altına girdikten sonra ismi değişmiştir.

¹⁶ Thomas Buzzard (1831-1919)24 Mart 1855 yılında Londra'dan ayrıldı. 9 Nisan'da İstanbul'a varır varmaz Barrack Hastanesi'ne gitti. Le Mesurier ile birlikte Balaklava'ya gitmek için bir at satın aldı. Birkaç hafta içinde birçok kampa uğradı, birkaç defa da cepheye gitti. İlk zamanlar resmi bir görevi olmamasına karşı daha sonradan Le Mesurier ile birlikte Balaklava yakınlarındaki Osmanlı Ordusu Birliği'ne gönderildi. Mayıs ayında Kerç seferinde katıldı fakat yapması gereken çok tıbbî ve cerrahi işler vardı. Ekim ayında ise 1.500 yataklı hastanesi olan Trabzon'a gönderildi. Buzzard, özellikle dizanteri ve kolera salgınları sırasında başarısından dolayı büyük övgüler aldı. Meslektaşı Edsall hastalıktan dolayı öldü kendisi de ciddi bir hastalık geçirdi. Savaş sonrasında anılarını yayınlamıştır. Eserinin orijinal adı Fikret Turan'ın "The Crimean War (1853-1856) A Bibliography of Monography" adlı kitabında belirtilmiştir: *With The Turkish Army in the Crimea and Asia Minor: A personal narrative.*

¹⁷ Shepherd, Kars kuşatması sırasında hastaneler ve karşılaşılan tıbbî problemlere karşı çok sayıda bilgi olduğunu da belirtmiştir. Sandwith'in, müfettiş olması İngiliz Birliği tarafından yapılmış yerel bir atamayıdır.

görevler yüklenmişlerdir. Dr. MacPherson Kasım 1855'te güven kazanarak bir komuta memuru olduğunu kanıtlamıştı. İyi bir sistem oluşturmuş, herkese eşit davranmıştı. Öyleki hastaları ona hep hediyeler göndermişti. Ayrıca Ömer Paşa, doktorlara büyük yardımlarda bulundu ve hizmetleri neticesinde birçok doktoru da ödüllendirdi. Şubat 1856'da Osmanlı ordusu yavaş yavaş geri çekilmeye başladı. Kerç'de düzenlenen bir akşam yemeğinde Dr. MacPherson sağlık konusunda heyecanlı bilgiler vererek ve birçok yenilikler yapacağını da dile getirmiştir (Shepherd,1991:566-567).

Savaş sonunda bu doktorlardan beş, nitelikli sivil doktorlardan ise Boxall, Edsall, McCauley,¹⁸Millard ve Ormerod'un Türk Birliğinde hizmet halindeyken öldükleri bilinmektedir. Buna karşın hiçbir I.M.S görevlisi, memur ve ordu subayından ölen olmamıştı.

¹⁸ Araştırmamız sırasında Osmanlı Ordusu için gelen doktorlardan Haydarpaşa İngiliz Mezarlığı Kırım Savaşı bölümünde McCauley'in mezar taşı bulunmuş ama bahsedilen diğer 4 doktora ait mezar taşına rastlanılmamıştır. Ekler kısmında mezar taşlarının görüntüsü verilmiştir.

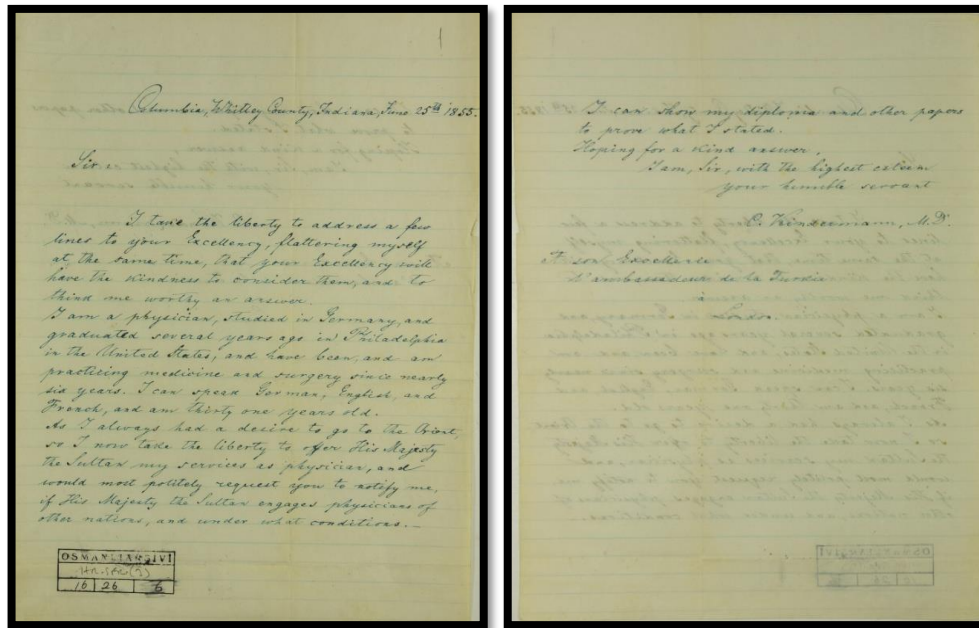
5.3. ARŞİV BELGELERİNDE KIRIM SAVAŞI VE SAĞLIK

5.3.1. Osmanlı Ordusu'nda Görevlendirilmek Üzere Avrupa'dan On Beş Cerrah Hekim Talebine Dair

Osmanlı ordusunda görevlendirilmek üzere Avrupa'dan on beş cerrah Hekim talebine dair adlı klasör, içeriğinde 14 adet belge barındırmaktadır. Bu belgelerin ilk üçü Fransızca, 10'u İngilizce ve biri de Osmanlı Türkçesiyle yazılmıştır. Fransızca olarak verilen belgelerde kısaca Ordu Tıp Hizmeti için yapılan başvurular, Londra'daki Osmanlı Konsolosluğu, 1854 Temmuz'unda Cerrah Hizmeti Teklifleri gibi kısa notlar düşülmüştür.

İngilizce yazılan diğer dokuz belgede yer alan doktor mektuplarının Türkçe çevirileri de birlikte gösterilecektir. Son iki belge ise Osmanlıca olarak Mustafa Reşit Paşa imzasıyla Avrupa'dan celbine lüzum görülen doktorlardan 15 tanesinin Londra'dan gönderilmesiyle alakalı bir belgeye cevap niteliği taşımaktadır.

Bu doğrultuda 1855 Mart ve Haziran tarihli mektuplarda; C.Kinderman, M.D, Valentine S Maher, Aug. Hr Chasehill isimli doktorlar son zamanlarda Türk Ordusu Hizmeti için Fransız ve İngiliz doktorlara ihtiyaç duyulduğuna dair haberler aldıklarını, bu görev için yeterli tecrübe ve deneyime sahip olduklarını, başvurularının incelenip taraflarına bir cevap verilmesi umudunu taşıdıklarını belirtmişlerdir. Mektuplar doğrudan Türk Büyükelçiliğine gönderilmiştir.



[BOA, HR. SFR.3.16-26.4-5]

Columbia, Whitley County, Indiana, June 25th 1855.

Sir,

I have the liberty to address a few lines to your Excellency, flattering myself at the same time, that your Excellency will have the kindness the consider them, and to think me worthy an answer.

I am a physician, studied in Germany, and graduated several years ago in Philadelphia in the United States, and have been, and practicing medicine and surgery since nearly six year. I can speak German, English, and French and an thirty one years old.

As I always had a desire to go to the Orient, so I now take the liberty to offer His Majesty the Sultan my services as physician, and would most politely request your to notify me, if His Majesty the Sultan engages physician of other nations, under what conditions.

I can show my diploma and other papers to prove what I started.

Hoping for a kind answer.

I am, Sir, with the highest esteem your honorable servant.

C. Kinderman, M.D.

Son Excellence l' ambassadeur de la Turkie a London.

-Türkçe Çevirisi-

Columbia, Whitley County, Indiana, 25 Haziran 1855.

Efendim,

Ekselanslarına izninizle birkaç satır yazıp, aynı anda kendimi methedeceğim, Ekselansları bunları dikkate alıp benim cevap vermeye değer olduğumu düşüneceklerdir. Ben Almanya'da eğitim görmüş, birkaç yıl önce Amerika Birleşik Devletleri Philadelphia'da mezun olmuş bir doktorum ve yaklaşık altı yıldan beri doktorum ve ameliyat yapıyorum. Almanca, İngilizce ve Fransızca konuşabiliyorum ve otuz bir yaşındayım. Her zaman Şark'a gitmek istiyordum, bu yüzden sultana doktor olarak hizmet etmeyi teklif ediyorum, sultan majesteleri diğer milletlerden doktorları işe alıp almadığını ve bu alımın hangi şartlar altında olduğu konusunda kibarca beni bilgilendirmenizi rica ediyorum. Belirttiğim şeyi kanıtlamak için diplomamı ve diğer belgeleri gösterebilirim.

Nazik bir cevap almak umuduyla.

Efendim, efendim, en derin saygılarımla, şerefli hizmetkârınız

C. Kinderman, M.D.

Ekselansları, Türk Büyükelçi, Londra.

1

To
His Excellency the Turkish Ambassador
Sc. Sc.

OSMANLIARSIVI		
HR. SFR. (B)		
16	26	5

May it please your Excellency having heard that the Turkish Government are in want of medical men to attend the Army of the Ottoman Empire at present engaged in the war with Russia, I beg leave to offer myself to your Excellency's approval for the appointment of Assistant Surgeon to the said Army at present in the Crimea or in the Principality. From circumstances to be hereafter explained I have not as yet obtained the diploma of a Surgeon but still I have attended the course required

by your Excellency, as medical officer in the Turkish Army, The Turkish Government will find me active, experienced and faithful in the discharge of the duties imposed on me. If your Excellency would be pleased through your Excellency's secretary to inform me, the pay I should expect as also what allowance would be given for expenses & outfit. I shall feel for ever indebted to your Excellency and beg to subscribe myself, your Excellency's most obedient, honorable servant.

March 29th 1855
Valentine S. Maher
29 Harcourt St. Dublin

[BOA, HR.SFR.3.16-26,6/7]

To his Excellency the Turkish Ambassador.

May it please your Excellency having heard that the Turkish Government are in want of medical men to attend the army of the Ottoman Empire at present engaged in the with war with Russia, I beg leave to offer myself to your Excellency's approval for the appointment of assistant surgeon to the said army at present in the Crimea or in the principality. From circumstances to be here after explained I have not no yet obtained the diploma of a surgeon but still I have attended the course required by the college of Surgeons in having diligently attended for of three years one of the best medical and surgical hospitals in the Kingdom besides having attended two years courses of sections and dissections. I have a diploma in midwifery I also have had great experience in the administering and making use of medicine. I have attended the Cholera hospital in Dublin during the outbreak of that epidemic during which time I have seen and attended hundreds of cases of cholera in its most stages. I have been 6 years at the profession and have experience of disease is all its forms. If approved of and recommended for appointment by your Excellency, as medical officer in the Turkish army, The Turkish government will find me active, experienced and faithful in the discharge of the duties imposed on me. If your Excellency would be pleased through your Excellency's secretary to inform me, the pay I should expect as also what allowance would be given for expenses and outfit. I shall feel for ever indebted to your Excellency and beg to subscribe myself, your Excellency's most obedient, honorable servant. Valentine S Maher 29 Harcourt Street Dublin. March 29th 1855.

-Türkçe Çevirisi-

Türk Büyükelçi Ekselanslarına,

Türk Hükümeti, Rusya ile yaptığı savaşta, Osmanlı İmparatorluğu'nun ordusun'da görev alacak doktorlara ihtiyaç duymakta. Sözü edilen orduya şu anda Kırım'da veya eyalette yardımcı cerrah atanması için kendimi Ekselanslarının onayına sunarım. Bundan sonra açıklanacak şartlardan, bir cerrah diplomasını henüz almadım fakat yine de College of Surgeons'un gerektirdiği kursa katıldım, krallıktaki en iyi tıbbi ve cerrahi hastanelerden birinde üç yıl boyunca çalışmaya katıldım. Bunun yanı sıra iki yıl operasyonlara ve diseksiyonlara katıldım. Ebelik diplomam var, ayrıca tıbbın idaresinde ve tıptan faydalanmada önemli tecrübeler yaşadım. Salgın hastalığı baş gösterdiğinde Dublin'deki Kolera hastanesine katıldım ve bu süre boyunca birçok aşamada yüzlerce Kolera vakası gördüm ve bunlarda görev aldım. Altı yıldır meslekteyim ve hastalığın her çeşidi hakkında deneyim sahibiyim. Eğer Ekselanslarınız tarafından, Türk Ordusunda sağlık memuru olarak onaylanır ve görev için tavsiye edilirim, Türk hükümeti, bana verilen görevlerin icrasında beni aktif, deneyimli ve inançlı bulacaktır. Eğer ekselanslarınız, sekreteriniz vasıtasıyla beni bilgilendirmekten mütezziz olursa, beklemem gereken ücret ne olmalı ve masraflar ve gereçler için ne kadar bir ödenek verilecek Ekselanslarınıza borçlu bile hissedeceğim ve müsaadenizle kendimi Ekselanslarınızın en sadık, onurlu hizmetkârı olarak kabul ediyorum.

Valentine S Maher

29 Harcourt Street Dublin 29 Mart 1855.¹⁹

¹⁹ Bu mektubu yazanın kim olduğu bilinmemektedir. Yüksek ihtimalle bu mektubun sahibi klasör sıralamasında bu iki sayfanın devamı olarak 8.'nci belgenin son kısmında kısa bir sonuç yazısı olan Thomas Banisk'tir. 9'uncu ve 10'uncu belgelerdeki mektuplar el yazılarının net olmaması hasebiyle okunamamıştır. [BOA, HR.SFR.3.16-26,8] 8.'nci numaralı belgede şu şekilde yazılmaktadır:

“ Look into– sometimes great results arise from small causes.

I have the honor to be your excellency begs obedient servant.

Thomas Banisk”

-Türkçe Çevirisi-

Bakınız – bazen büyük sonuçlar küçük sebeplerden ortaya çıkar.

Ekselansları, sadık hizmetkârınız olmaktan onur duyan, Thomas Banisk.

Thomas Banisk

reply stating all necessary
 information relative to duty,
 scale of remuneration, rank
 &c. &c.
 With every apology
 for thus trespassing upon
 your Excellencies valuable time
 I have the honor to remain
 your Excellencies most humble
 & obedient servant
 Aug^r W. Churchill
 Surgeon
 Gunwastake
 Tavistock
 Devon

Gunwastake near
 Tavistock, Devon
 July 25th
 His Excellency the
 Turkish Ambassador
 Sir,
 Having recently
 heard that His Majesty the
 Sultan contemplates employing
 English & French Surgeons in
 the Turkish Army & Navy
 I respectfully beg to offer myself
 to your notice being at present
 disengaged
 I am a Member of the

OSMANLIARŞIVI		
HR. SFR. (S)		
16	26	1

OSMANLIARŞIVI		
HR. SFR. (S)		

Royal College of Surgeons
 of England, and a Licentiate
 of Apothecaries Company, and
 of good mature age and
 have been much accustomed
 for the last 15 years to both
 public & private practice
 and have been attached to
 some of the first Hospitals
 in London
 I was formerly Senior
 Honorary Surgeon to the
 Anglesy Infirmary, next
 Assistant Surgeon to Her
 Majesty's Hospital Ship

"Deadweight" off Greenwich
 and late Resident Medical
 Officer to the Westminster
 Hospital London where
 I was well known to Risk Allah
 Effendi during his residence
 in Town
 Should the Turkish
 Government from the Hospice
 practice have had with
 other professional advantages
 consider my application worthy
 their notice I should be glad
 and feel honored at
 receiving a line or two in

OSMANLI	

25 Temmuz

Türk Büyükelçi Ekselanslarına,

Efendim,

Son zamanlarda duyduğuma göre, Sultan Majesteleri Türk Ordusu ve donanmasında Türk ve Fransız cerrahlar görevlendirmeyi düşünüyor. İzninizle şu anda müsait olan kendimi bilgilerinize sunuyorum. İngiltere'deki Royal College of Surgeons üyesiyim, bir ecza şirketinde bilim adamı olarak görev yapıyorum, olgun bir yaştayım, son 15 yıldır kamu ve özel sektöre alışkınım ve Londra'daki bazı en iyi hastaneler ile bağlantılıyım. Öncesinde Anglese kliniğinde kıdemli onursal cerrah idim, sonra Majesty Hastanesi başkanının yardımcı cerrahı olarak görev yaptım, Greenwich'teki Zırhlı İngiliz savaş gemisi Dreadnought'ta çalıştım. Sonra Londra'daki Westminster hastanesinde tıp doktoru olarak görev yaptım. Burada Londra'daki ikameti boyunca Bisk'allah Efendi tarafından iyi tanıyıordum.

Türk Hükümeti, çoğunlukla profesyonel hastane tecrübeleri ve mesleki avantajlara sahip başvurumudikkate değer bulursa, memnun olacağım ve yanıt olarak gerekli tüm bilgiyi içeren bir iki satır cevap almaktan onur duyacağım.

Ekselanslarının değerli vakitlerini çaldığım için çok özür diler, Ekselanslarının en onurlu ve sadık hizmetkârı olmaktan onur duyarım²⁰.

Aug. Hr. Chasehill

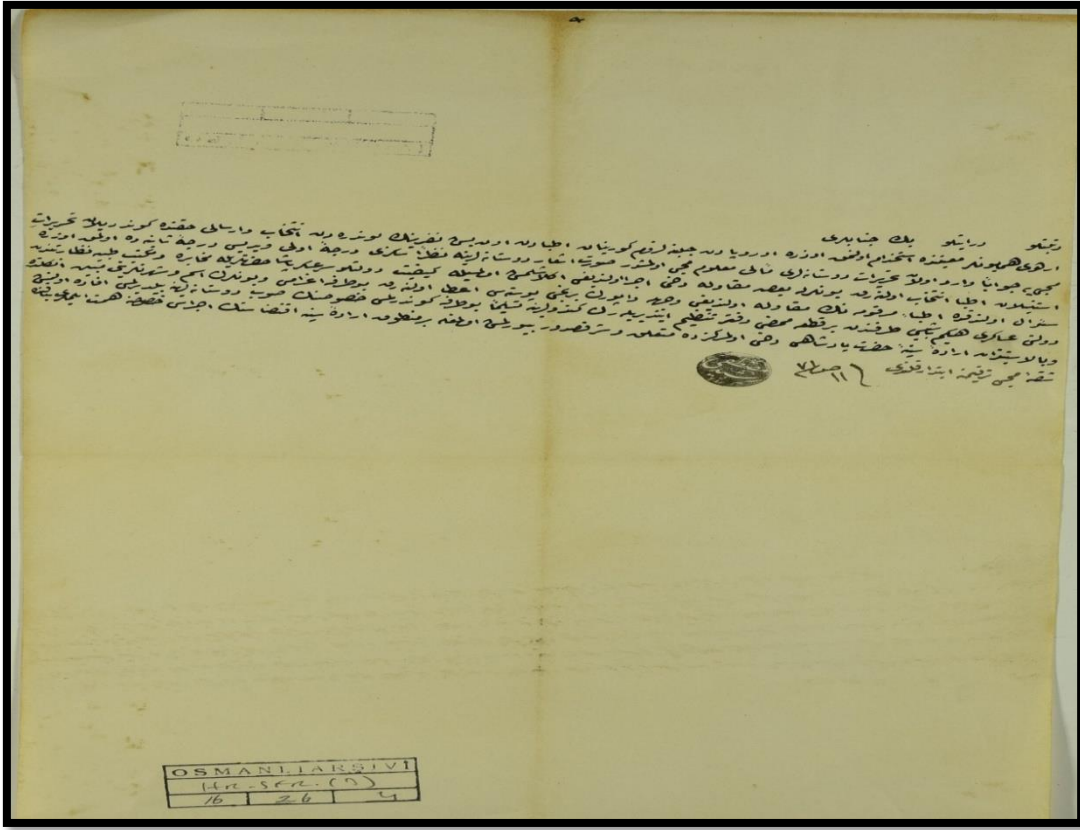
Cerrah

Gunnislake

Tavistock

Devon

²⁰ Bu belgede İngilizce el yazısı metin üzerinde okunabildiği için word olarak verilmemiştir.



Rütbetlü, Dirâyetlu, Bey Cenabları

Ordu-yu hümayunlar maiyetinde istihdam olunmak üzere Avrupa'dan celbine lüzum görülen etibbadan onbeş neferinin Londra'dan intihab ve irsali hakkında gönderilen tahrîrat-ı saniye-ye cevaben vârid olan tahrîrat-ı dostaneleri meâlî mâlûm-ı muhyi olmuşdur. Suret-i iş'ar-ı dostanelerine nazaran sekizi derece-i evvel ve yedisi derece-i sâni'de olmak üzere istenilen etibba intihab olunarak bunlarla bazı mukavele dahi icrâ olunduğu anlaşılmiş olmasıyla keyfiyet-i devletlü serasker paşa hazretleriyle muhâbere ve Mekteb-i Tıbbiye nezâretinden sual olundukda etibba-i merkurumun mukavele olunduğu vechle vapurun birinci postası ita olunarak bu tarafı izamı ve bunların isim ve şartlarına mübeyyin İngiltere Devleti asâkiri hekimbaşı tarafından bir kıt'a mümzîdefteri tanzim ettirilerek kendilerine teslimen bu tarafa gönderilmesi hususunun savb-ı dostanelerine bildirilmesi ifade olunmuş ve bil'a istîzandan irâde-i seniyye-i hazreti padişahî dahi ol merkezde müteallik ve şerefsudur buyrulmuş olmağla bir mazbata irâde-i seniyye iktizâsının icrây-ı hususuna himmet eylemeleri olundukda şukka-i muhimme terkimine ibtidar kılındı.

Fi 11 Safer sene 71 Mustafa Reşid

[BOA, HR.SFR3.16.26-13]

5.3.2. Osmanlı Ordusu İçin İngiltere'den Cerrah Hekimler Gönderilmesi Talebi

Osmanlı ordusu için İngiltere'den cerrah hekimler gönderilmesi talebi ile ilgili bu klasörde 6 aded Fransızca, 2 aded Osmanlıca, 10 tane de İngilizce olmak üzere toplam 18 belge yer almaktadır. Fransızca belgelerin ilk ikisinde genel olarak mektupların hangi tarihlerde gönderildiği, içeriği ve kimlerin gönderdiğine dair notlara yer verilmiştir. Yine bu belge orijinal şekilde aşağıda verilmiştir. Mustafa Reşid Paşa'ya ait olduğu renilen Osmanlıca belge ise Avrupa'dan celbine lüzum görülen doktorlar hakkında neler yapılması gerektiği ve İngiltere'den başvuru yapan doktorlara ne cevap verilmesi gerektiği ile alakalıdır.

İngilizce olarak ele alınan mektuplarda; Osmanlı ordusu için seçilen doktorların gelip gelemeyecekleri, isimleri, adresleri, başhekim olarak görevlendirilecek kişilerin göreve uygun olup olmadıkları Sıhhiye Dairesi Başkanı Dr. Andrew Smith tarafından, Türk Büyükelçiliğine, Musurus Bey veya Reşid Paşa adına gönderilen mektuplardan oluşmaktadır.

Smith tarafından gönderilen mektuplardan anlaşıldığı üzere Osmanlı ordusunda görevlendirilmek üzere başhekim olarak görev almaya hazır yedi kişiye ait bir liste oluşturulmuş bu listede doktorların isim-soyisim ve adresleri, 2 numaralı listede de farklı 5 kişinin isim-soyisim ve adresleri yer almıştır.

Smith, 29 Temmuz 1854'te gönderilen mektuptaki listelere ek olarak 22 Ağustos tarihli başka bir mektupta, Türk Alay'ında görevlendirilmek üzere Derby'den Dr. John Johnson, Londra'dan Bay Frederick Carter ve Westminster'den Bay Francis Bowen'in de göreve hazır olduklarını, 1 ve 2 numaralı listeye ekleneceklerini dile getirmiştir.

Mektuplar, aşağıda orijinal ve Türkçe evirisi yapılmış şekilde verilmiştir.

1

Demande & envoi de Chirurgiens
pour l'armée ottomane
1854.

1

17 mai 1854 = Dépêche de Richid Pacha (en turc 19 Chaban 1270)
demandant 15 chirurgiens pour l'armée ottomane (*)

24 juin 1854 = Note de Lord Clarendon transmettant une lettre d'introductio
pour le directeur général du département médical de l'armée
britannique.

29 juillet 1854 = Lettre de M. Smith directeur général du Dept. médical de l'armée
transmettant à l'amb. les noms & adresses de plusieurs
chirurgiens qui desirant prendre du service dans l'armée
ottomane.

- Annexes 1. Liste des noms de 7 chirurgiens pour appointements de 1^{re} classe.
- 2. Liste des noms de 5 chirurgiens pour appointements de 2^e classe.

1^{er} août 1854 = Lettre de l'amb. à M. Smith l'informant que de nouvelles
instructions l'autorisent à payer d'avance aux chirurgiens
leurs frais de route, & à les dispenser de la taxe à Const.
& rappelant les autres conditions qui sont maintenues.

22 août 1854 = Lettre de M. Smith transmettant les noms & adresses de trois
autres chirurgiens

29 août 1854 = Lettre circulaire de l'ambassadeur aux chirurgiens indiqués
par M. Smith.

(*) Annexe à la dépêche du 17 mai : Liste des conditions auxquelles
doivent se soumettre les chirurgiens.

OSMANLIARK.		
HR.SFR.(9)		
16	1	11

2153

Rütbetlü, Dirayetlü Bey Cenabları

Ordu-yı hümâyûnlar ma'iyyetinde istihdamları istid'âsında olan bazı İngiliz hekimlere ne cevab verilmesi lazım geleceği istîzanına dair vârid olan tahrirat meydan-ı hal meali malum-ı mübeyyin olarak keyfiyet-i taraf-ı vâlây-ı seraskeri ile bil muharebe Mekteb-i Tıbbiye-i şahane nezareti tarafından bittanzim bir sureti leffen irsal olunan böyle müfâdından müstefad olacağı vechle malumatça derece-i evvel ve saniyede olmak üzere ve bin beş yüz maaş ve pusulada muharrer tayinat ile yirmi dokuz nefer tabib ve kezalik mezkur pusulada merkum maaş ve tayinat ile yirmi dört nefer cerrah ve otuz beş nefer eczacının Avrupa canibinde celbine lüzum görünmeğle ve bundan böyle celb ve tertib olunacak asker-i şahane için üç aylık olarak yeni altı nefer tabib iki cerrah ve üç nefer eczacı daha ihtiyaç olmasıyla bunlar dahi zikr olunan pusulaya hemen ilave kılınmış olduğundan ve derece-i evvel ve saniyede olmak üzere şerâit-i muharrer ile celbine lüzum görünen otuz beş nefer tabibden on beşinin Londra'dan ve maadasının Paris'den celbi hususuna bilâ istîzan irâde-i seniyye-i hazreti padişahide müteallik buyrulur da keyfiyet-i Paris Sefareti cânibine dahi bildirilmiş olmağla şerât-i muharrere vechle on beş nefer etibbanın mârifeti sefiranlarıyla kontratlarının tanzim olunarak hemen buraya neşri hususuna himmet eylemeleri siyakına şukka-yı muhimme terkimine ibtidar kılındı

Fi 19 Ramazan sene 71

Mustafa Reşid

- 1- Alay tabâbetinde istihdam olunacak diplomalı doktor tabibe, şehriye bin beşer yüz kurus maaş ve yevmiye dörder nefer erzak ve hazarî birer ve seferî ikişer yem sa'îr tayinâtı verilecegi,
- 2- Tabur tabâbetinde istihdam olunacak officier de sant  yani ikinci derecede tabibe şehriye biner kurus maaş ve kezâlik yevmiye dörder nefer erzak ve hazarî birer ve seferî ikişer yem sa'îr tayinâtı verilecegi,
- 3- Alay eczacılığında istihdam olunacak diplomalı eczacıya şehriye altışar yüz kurus maaş ve kezâlik yevmiye dörder nefer erzak ve hazarî birer ve seferî ikişer yem sa'îr tayinâtı verilecegi,
- 4- Tabur eczacılığında istihdam olunacak diplomasız mütefennin eczacıya şehriye dörder yüz kurus maaş ve yevmiye ikişer nefer erzak ve seferî birer yem sa'îr tayinâtı verilecegi,
- 5- Alay ve tabur cerrahlığında istihdam olunacak mütefennin cerraha şehriye beşer yüz kurus maaş ve yevmiye ikişer nefer erzak ve seferî birer yem sa'îr tayinâtı verilecegi,
- 6- Tabib ve cerrah ve eczacından herhangi olur ise olsun Dersaâdet'e vürûdlarında usulü üzere Mekteb-i Tıbbiye-i Şâhâne'de imtihan olunup ehliyeti tebeyyün eylediği hâlde kabul ve istihdam olunacağı,
- 7- Hîn-i imtihanda ehliyeti tebeyyün ederek kabul ve istihdam olunacakların mahallinden Dersaâdet'e vusûllerine değin ikinci posta hesabı üzere icab eden vapur navulları cânib-i mîrîden i'tâ buyurulacağı,
- 8- Kabul ve istihdam olunacakların maaş ve tayinâtları Mekteb-i Tıbbiye-i Şâhâne'de imtihanı icra olundugu günden itibaren işleyecegi,
- 9- Hîn-i imtihanda isbât-ı ma'lûmat edemeyenler kabul ve istihdam olunmayacağından başka vapur navulları dahi cânib-i mîrîden verilmeyip kendi taraflarından ifa olunacağı,
- 10- Kabul ve istihdam olunacaklar Irak Ordu-yı Hümâyûnu'ndan mâ'-adâ Anadolu ve Rumeli câniblerinde bulunan ordu-yı hümâyûnlardan icabına göre herhangi ordu-yı hümâyûna me'mur olurlar ise Dersaâdet'den merkez-i me'muriyetlerine varıncaya kadar harcırâh mütâlebesine salâhiyetleri olmayacağı,
- 11- Fakat merkez-i me'muriyetlerine vusûllerine kadar Masârif-ı râhiyelerinin tesviyesi zımında tarih-i me'muriyetlerinden itibaren işleyecek aylıklarına mahsûben birer aylık maaşlarının ale'l-hesab suretiyle ber-vech-i peşin i'tâ olunacağı,
- 12- Avdetlerinde harcırâh namıyla habbe-i vâhide mütâlebe etmeğe istihkakları olmayacağı,

Foreign Office

June 14. 1854.

Sir,

I have the honor to state to you that on the receipt of your Letter of the 11th instant I communicated to the Military Department your wish to be enabled to confer with the proper Officers respecting the construction of hollow shot for Parrikangas, and as to the selection of Medical Officers for the Turkish Service.

I have now to acquaint you that Colonel Chalmers, the Inspector of Artillery at Her Majesty's Arsenal at Woolwich, has been desired to give to you such information respecting hollow shot as you may require; and I enclose herewith a Letter

Memorandum

Memorandum

OSMANLIARSIVI			
HR.SFR.(A)			
16	1		4

of introduction to the Director General of the Army Medical Department as requested in your Letter.

I have the honor to be, with the highest consideration,

Sir,

Your most obedient
humble servant,

Causton

[BOA, HR.SFR.3.16-.1.7-8]

Foreign Office

June 14 1854.

Sir,

I have the honor to state to you that on the receipt of your letter of the I communicated to the military departments your wish to be enabled to confer with the proper officers respecting construction of hollers that for, and as to the selection of Medical officer for the Turkish Service.

I have now to acquaint you that Colonel Chalmers, the Inspector of artillery at Her Majesty's Arsenal at Woolwich, has been desired to give to your such information respecting hollow shaft as you may require; and I incloses herewith a letter of introduction to the Director General of the army Medical Department as requested in your Letter.

I have the honor to be, with the highest consideration,

Sir,

Your most obedient honorable servant.

Monsieur Musurus

Signature

-Türkçe Çevirisi-

Dışışleri Bakanlığı

14 Haziran1854

Efendim,

Mektubunuzu aldığımı belirtmekten onur duyarım. Bunun için olan oluklu millerin inşası konusunda uygun subaylarla görüşme dileğinizi sağlamak ve Türk Servisi için gerekli tıbbi görevlinin seçimi için askeri birimlerle iletişim kurdum.

Şimdi size şunu bildirmeliyim ki, Majesteleri'nin Woolwich'deki cephaneliğinde topçu müfettişı olan Albay Chalmers, oluklu millerle ilgili arzu ettiğiniz bilgiyi size vermek istiyor.

Beyefendi Musurus

Efendim

En derin saygılarımla,

En sadık hizmetkârınız olmaktan gurur duyan

İmza

Army Ordnance
Medical Department
29 July 1854

Sir,

I have the honor
to forward for the
information of His
Excellency Musurus Bey
the Names and Addresses
of certain Medical Gentlemen
who are desirous of Service
in the Turkish Army.

I consider them professionally
qualified.

List N^o 1. contains the
Names of Seven who are
prepared to take Appointment
as Principal Physician of
a Turkish Regiment.

List N^o 2. contains the
Names of Six who are
prepared to take Appointment

The Secretary
to the Turkish Embassy
N^o 1 Bryanston Sq.

OSMANLIAR SIVI
14. 56. (1)
14 1 5

as Principal Physician
of a Turkish Battalion.

One more Gentleman
is required to complete
List N^o 1. — and Two more
are required to complete
List N^o 2. —

I beg to add
that I am now in
communication with
several Gentlemen and
should they accept the
terms and express their
desire to serve, I will
lose no time in forwarding
to you their names and
addresses.

I have the Honor to be

Sir,

Your most Obedient
Humble Servant

John Smith and

Quetta General

[BOA, H.SFR.3.16 /9-10]

*Army & Ordnance
Medical Department*

29 July 1854

Sir,

I have the honor to forward for the information of his Excellency Musurus Bey the names and addresses of certain Medical Excellency who are desirous of service in the Turkish Army. I consider them professionally qualified.

List No: 1 Contains the names of seven who are prepared to take appointments as principal physician of a Turkish Regiment.

List No: 2 Contains the names of five who are prepared to take appointments as principal physician of a Turkish Battalion.

One more gentleman is required to complete list No:1 and two more are required to complete

List No.2

I beg to add that I will stay in communication with several gentlemen and should they accept the terms and express their desire to serve, I will lose no time in forwarding to you their names and addresses.

The secretary to the Turkish Embassy No: 1 Bryanstone Square

I have the honor to be

Sir,

Your most obedient honorable servant.

Andrew Smith

Director General

-Türkçe Çevirisi-

Ordu & Ordu Donatım

SıhhiyeTeşkilatı

29 Temmuz 1854

Efendim,

Musurus Bey Ekselanslarına, Türk Ordusu'na hizmet için olan bazı tıbbi cenahın isim ve adres bilgilerini sunmanın onuru içindeyim. Onları profesyonel olarak yeterli addediyorum.

1 numaralı liste: Bir Türk Alayında başhekim olarak görev almaya hazır yedi kişinin isimlerini içeriyor.

2 numaralıliste: Bir Türk Taburunda başhekim olarak görev almaya hazır beş kişinin isimlerini içeriyor.

2 numaralıliste:

Müsaadenizle şunu da eklemek istiyorum ki birkaç beyefendi ile iletişim halinde olacağım ve onlar koşulları kabul edip hizmet etme arzusu içinde olduklarında hiç vakit kaybetmeden onların isimlerini ve adreslerini size iletceğim.

Türk Büyükelçiliği Sekreterine, Bryanstone Square, No:1

Efendim,

En sadık hizmetkârınız olmaktan gurur duyan

Andrew Smith

Genel Müdür

İsimler	Adres
1- Dr. Edwin Bishop ✓	Dunmow Essex
2- Dr. Henry West ✓	Clavering Bishops Stortford herts
3- Dr. Charles Bryce ✓	Ludlow
4- Dr. Hornidge ✓	Chapel Terrace Kilburn
5- Dr. Browne ✓	Castor Villa Leamington
6- Dr. Mackenzie ✓	53 Square Borough
7- Dr. Henry W. Reed ✓	64 Albany Street Regents Park

Andrew Smith Genel Müdür

No:2

Bir Türk Taburunun Başhekimi olarak görev yapmaya hazır sıhhiyeci beyefendilerin listesi. Aşağıdaki kişilere aylık 9,1,4 £ ve günlük 4 öğün tayın ve barış zamanında bir at için, savaş zamanında iki at için yem verilmesi düşünülmüştür.

İsimler	Adres
1- Edwin Wilson ✓	Goodyen House Hyde Manchester
2- John M. Salley ✓	Montague Street RusselSquare
3- Y. S Pillifant ✓	Montague Street RusselSquare
4- John P. Julian ✓	25 Budge Row City
5- Francis Martin ✓	11 Street PaulsChurchyard

Wilson / Kabul edildi

West Bryce kabul edildi

Reed

Andrew Smith Genel Müdür

1
Army & Ordnance
Medical Department
22nd Aug^r 1854

Sir,

I have the honor
to refer to the last
paragraph of my letter
of the 29th Ultimo and
now beg to enclose
for the information
of His Excellency the
Turkish Ambassador
the Names and Addresses
of three Gentlemen
who are desirous of
Service in the Turkish
Army.

The first John Johnson M.D.
of Derby is for the
Appointment of Principal
Physician to a Turkish
Regiment.

OSMA	LARSIV
1	416-596 (3)
16	1 9

the following

M^r Frederick Carter - Wandsworth
road - London.

The
Secretary
to the Turkish Embassy
1. Brompton

and M^r Francis Bower
of No. 5 Milbank St. Westminster
are for the Appointments
of Principal Physician
of a Turkish Battalion.

These three Gentlemen
will complete the lists
No. 1. and No. 2. referred
to in my last communication.

I have the Honor to be

Sir,

Your most Obedient
Humble servant

Andrew Smith

Director General

Ordu Donatım Sıhhiye Teşkilatı

22 Ağustos 1854

Efendim,

Geçen ayın 29'undaki mektubumun son paragrafına değinmekten onur duyuyorum ve Ekselansları Türk Büyükelçi'nin bilgilerine istirham ediyorum.

İlk olarak, bir Türk Alay'ında görevlendirilmek üzere Derby'den Doktor John Johnson sonrasında, Bay Frederick Carter – Wordsworth yolu, Londra ve Bay Francis Bowen – Wilboug yolu, Westminster bir Türk Taburu için görevlendirilen başhekimlerdir.

Bu üç beyefendi son haberleşmemizdeki 1 numaralı ve 2 numaralı listeleri tamamlayacaklar.

Türk Büyükelçiliği Sekreterine, Bryanston Square No:1

Efendim,

En sadık hizmetkârınız olmaktan gurur duyan

Andrew Smith

Genel Müdür

29. 9th 1854

The Turkish Minister presents his compliments to and begs to, inform him that according to a dispatch just received from His highest Rechid Pasha, the sublime Porte (Bab-ı âli) has approved all the condition offered through Dr. Andrew Smith to the Medical officers selected by him to the service of the Imperial army, and desire that those gentlemen will moved without delay to Constantinople.

As in one of the Doctor a Medical Officer of first class selected by Dr. Smith, he is requested to inform the Turkish Minister as soon as possible whether he is still willing to accept the offer. In that case the Turkish Minister will advance him the Money to his expense by first class cabin steam shipped to Constantinople.

In case should have found that employment, he is requested to be kind enough, to inform the Turkish Minister in advance that he may procure a substitute.

Bryanston Square

-Türkçe Çevirisi-

29. 9. 1854

Türk Bakan ona saygılarını sunar ve onu az önce Reşit Paşa'dan alınan bir telgrafa göre, Bab-ı Ali'nin Dr. Andrew Smith tarafından seçilen ve imparatorluk ordusu hizmetinde görev alacak sağlık personeli ile ilgili teklif edilen tüm şartları onayladığını saygıyla bildirir ve bu beyefendilerin vakit kaybetmeden İstanbul'a hareket etmelerini arzu eder.

Doktor Smith'in seçtiği birinci sınıf tıp görevlilerinden biri olan doktor gibi, onun da teklifi kabul etmeye istekli olup olmadığını mümkün olan en kısa sürede Türk Bakanı'na bildirmesi talep edilir. Bu durumda Türk Bakanı kendisine, İstanbul'a giden buharlı gemide birinci sınıf kabin harcaması için avans verecektir.

İş bulması durumunda, yerine bir başkasını temin etmesi için Türk Bakanı önceden haberdar etmesi kibarca kendisinden beklenir.

Bryanston Square

5.3.3 Osmanlı Ordusu İçin Cerrah Hekim Gönderilmesi İsteği, Muhaberat ve Yol Ücretlerinin denmesi

Bu klasörde 1 Fransızca, 18 İngilizce belge yer almaktadır. Fransızca olarak yazılan ilk belgede, mektupların gönderildiği tarih ve kimler tarafından gönderildiği bilgisi yer almaktadır. İngilizce elyazısı olarak ele alınan mektuplarda ise bazen bir mektup iki belge şeklinde verilmiştir. Okunması güç olan bazı belgeler genel içeriğinden söz edilmiş fakat çalışma içinde yer almamıştır.

Bu mektuplardan anlaşılacağı üzere Baş Serasker'in teklifi zerine Dr. Andrew Smith tarafından seçilen 15 İngiliz sağlık görevlisinin İstanbul'a gelmek üzere gerekli seyahat masraflarının 50 pound ödeme yaparak karşılanacağı belirtilmiştir. Smith, tarafından seçilen listedeki doktorların bazıları başka sözleşmeleri kabul ettikleri için Türkiye'ye gelmeyi reddetiler. Listenin tamamlanması için Andrew Smith'in izin vereceği başka doktorların seçilmesinin gerekli olduğu ve liste tamamlandıktan sonra da İstanbul'a birlikte hareket etmeleri istenmiştir.

Bu mektuplardan birinde Dr. Thomas Oak Mitchell gönderdiği mektupta uzun bir referansını da eklemiştir.

Mektuplardan anlaşılacağı üzere Osmanlı ordusu için hizmet etmek isteyen doktorların öncelikle Sıhhiye Dairesi Başkanı Andrew Smith'e diplomalarını vermeleri gerekiyordu. Smith'in kabul etmesi üzerine bu doktorların bilgileri Türk Büyükelçiliğinin onayına sunulduktan sonra İstanbul'a hareket etmeleri istenmiş ve Osmanlı Devleti tarafından yolculuk masrafları için 50 pound ödeneceği belirtilmiştir.

1854 yılının aralık ve 1855 yılının ocak aylarında gönderilen bu mektuplarda Dr. West, Dr. Reed ve Dr. Bryce, Dr. Lyon ve Dr. Mitchell hakkında yer almaktadır.

Demande de courai de Chirurgiens
pour l'armée Ottomane

Correspondance
Paiement des frais de route.

1854 - 1855

- 13 x bre 1854 = Lettre de l'amb. à M. West l'informant qu'il ne peut lui donner d'autres détails que ceux qui lui ont été déjà communiqués.
- 13 x bre 1854 = Lettre de l'amb. à M. Smith l'informant que des chirurgiens portés sur sa liste, trois seulement ont accepté, & l'invitant à lui en désigner d'autres.
- 14 x bre 1854 = Lettre de M. Ch. Boyce informant l'amb. qu'il est prêt à partir.
- 16 x bre 1854 = Lettre de M. Smith informant l'amb. qu'il s'opposera de compléter la liste.
- 22 x bre 1854 = Lettre de M. Mitchell demandant à prendre des copies, & produisant au verso de sa lettre de nombreux certificats imprimés.
- 26 x bre 1854 = Lettre de l'amb. à M. Ch. Boyce l'invitant à différer son départ jusqu'à ce que la liste des chirurgiens demandés, soit complète.
- 27 x bre 1854 = Lettre de l'amb. à M. Smith lui transmettant une lettre de M. James Lyon qui demande un emploi.
- 1 janv. 1855 = Lettre de M. Ch. Boyce informant l'amb. qu'il préfère partir de suite & qu'il quittera l'Angleterre le 10.
- 6 janv. 1855 = Lettre de l'amb. à M. Ch. Boyce l'informant qu'il est prêt à lui payer 50 £ pour frais de route.
- 6 janv. 1855 = Lettre de l'amb. à Messrs Reed, West, et Wilson les invitant à le munir des certificats nécessaires, & à faire à l'amb. pour renvoyer les frais de voyage.
- 6 janv. 1855 = Lettre de l'amb. à M. Smith l'informant du contenu de deux lettres précédentes.
- 9 janv. 1855 = Certificat de M. Smith constatant que M. Reed a été jugé digne d'être choisi comme chirurgien de 1^{re} classe.
- 10 janv. 1855 = Lettre de l'amb. à M. Psychari consul général ottoman l'auto- risant à payer £ 50 pour frais de route à tous les chirurgiens qui représenteraient à lui munis d'ordres de l'amb.

OSMANLI ARŞIVI		
HR-SFR(3)		
19	6	12

Jan. 24/855

OSMANLI ARSIVI
HR.SFR.(3)
13 6 11

Sir

The Imperial Government having authorized the Embassy to advance the necessary travelling expenses to fifteen ^{English} medical officers who ~~shall~~ ^{have already been} are to be selected by the Director-General de Smitz to go to Constantinople for the purpose of serving in the Turkish Army according to the proposition of his Highness the ~~Prince~~ Grand Seraskier. I request you, ~~therefore~~, to pay to each of these medical officers, on presenting a letter ^{from me addressed to you} for that purpose, the sum of fifty pounds sterling, £50 - for his passage money & other travelling expenses ~~and receive a receipt~~ ^{receipts} from each of them of the necessary acknowledgment for aid of them. The ~~whole sum advanced~~ by you with the usual charges.

I shall take the necessary measures that the whole sum advanced by you shall be repaid to you with the usual charges by the competent Imperial authorities.

I am
 Monsieur
 N. A. Poychani
 Consul General de la Sublime Porte a Londres

Sir

Referring you to my last of the 6th inst. I beg to inform you the bearer of the present, Mr. Bruce ^{of the} Medical Officers of the first class, ^{whom I have used to} ~~requesting~~ ^{requesting} you to advance ~~him~~ ^{him} the sum of £50 pounds for the purposes mentioned in my last.

[BOA, HR.SFR.3.19.6/4-5]

January 1855

Sir,

The Imperial Government having authorized the embassy to advance the necessary travelling expenses to fifteen English medical officers who have already has and are the selected by the Director General Dr. Smith to go to Constantinople for the purpose of serving in the Turkish army according the proposition of his highness the Grand seraskier. I request you, to pay to each of these medical officers, in presenting a letter from me addressed to you for that purpose, the sum of fifty pounds sterling -50- for his passage money and other travelling expenses receiving of the necessary acknowledgment for and of them. I shall take the necessary measures that the whole I am he repaid to you with the usual charges by the competent imperial authorities.

I am

Sir,

M. A Physician

Comunel General de la Sublime Porte a highnnes.

Sir,

Referring you to my last of the 6th instant. I beg to introduce to you the team of the present, Dr. Bryce, medical Officers of the first class, requesting you to have with him the sum of 50 pounds for the purposes mentioned in my last.

-Türkçe Çevirisi-

Ocak 1855

Efendim,

İmparatorluk hükümeti, Baş Seraskerin teklifi üzerine, Büyükelçiliğe, Genel Sekreter Dr. Smith'in Türk Ordusunda görev yapmak amacıyla seçtiği on beş İngiliz sağlık görevlisinin İstanbul'a gitmek üzere gerekli seyahat masraflarını peşin olarak ödenmesine yetki verdi. Bu amaçla size sunduğum bir mektupla, sizden bu sağlık görevlilerinin her birinin yol ve diğer seyahat masrafları için toplam 50 pound ödeme yapmanızı rica ediyorum. Ben bu paranın tamamını size yetkili imparatorluk mercilerinin normal tarifesi üzerinden geri ödenmesi için gerekli tedbirleri alacağım.

Ben,

Efendim,

M.A. Doktor

Ekselansları, Bab-ı Ali Genel Komutanı.

Efendim,

6. anın son isteğime istinaden, birinci sınıf sağlık hizmetlerinin başında olan Dr. Bryce'ı sizinle tanıştırmak için sabırsızlanıyorum, size en son bahsettiğim amaçlar için sizden ona 50 pound vermenizi rica ediyorum.

1 Jan. 1855

D^r Proyer presents his respectful
Compliments to Mr. Mansoury and begs to thank
his Excellency for the choice offered to D^r Proyer,
either for him to proceed at once to Constantinople, or
to postpone his departure to some later period.

D^r Proyer accepts the former alternative,
and will be glad to be enabled to leave England
about the 10th of this month, and arrive in
Turkey not later than the middle of February -
To accomplish which he now only waits his
Excellency's official authority, and promised
letter of special introduction to His Highness
Rishid Pasha -

Ludlow, 1st January 1855

OSMANLIARSIVI		
HR.SFR.(3)		
19	6	9

The Turkish Minister presents
his Compliments to D^r Smith
begs to hand him enclosed
a letter from Mr. James Lyon
requiring an appointment as
medical officer in the Turkish
Service.

27 Dec. 1854

address of Mr. Lyon
Durhamshire
Bishop Auckland

OSMANLIARSIVI		
HR.SFR.(3)		
19	6	8

[BOA, HR.SFR.3.19.6/6-7]

1 January 1855

1

Dr. Bryce presents respectful compliments to the Mr. Musurus, and begs to his excellency for the choice offered to Dr. Bryce, either for him to proceed at once to İstanbul, or to postpone his department to some later period.

Dr. Bryce accepts the former alternative and will be glad to be enabled to leave England about the 10th of this month, and arrive in Turkey not later than the middle of February. So accomplish which he now ruly waits his Excellency's official authority and promised letter of special introduction to his highness Richid Pasha.

Ludlow, 1 January 1855.

The Turkish Minister presents his compliments to Dr. Smith I begs to hand him enclosed a letter from Mr. JAMES LYON requiring an appointment an medical officer in the Turkish Service.

27 December 1853-5

Adres of Mr. Lyon

Durhamshire

Bishop Auckland.

-Türkçe Çevirisi-

1 Ocak 1855

1

Dr. Bryce, Sayın Musurus'a saygılarını sunar ve Dr.Bryce'a sunulan İstanbul'a gitmek ya da ayrılışını daha ileri bir tarihe ertelemek hususunda düşündüğünü ekselanslarına bildirir.

Dr. Bryce ilk seçeneği kabul ediyor ve bu ayın 10'unda İngiltere'den ayrılmasının sağlanmasından Şubat ortasından daha geç olmadan Türkiye'ye varmaktan memnun olacaktır. Böylece şu anda ekselanslarının resmi hükmünü ve Reşit Paşa Ekselanslarına özel takdimi için söz verilen mektubu bekler.

Ludlow, 1 Ocak 1855.

Türk Bakan sayın Dr. Smith'e saygılarını sunar ve kendisine, Bay James Lyon'dan Türk hizmetinde sağlık personeli olarak atanmasını istediği ekteki mektubunu sunar.

27 Aralık 1853

Bay Lyon'un adresi

Durhamshire

Bishop Auckland

The Turkish Minister presents his Compliments to
 Dr Charles Bryce & begs to confirm ^{what has been} ~~all that has been~~
~~at the~~ ^{agreed at his} interview ~~the day~~ ^{with him}.

A portion of the Doctors selected by Dr. Smith and
 included in his list, having declined going to Turkey
 in consequence of their having accepted other engagements
 in the interim, it has become necessary to ~~select~~
 select others ~~which~~ Dr. Smith has kindly consented
 to do so in order to complete the list. ~~As it has been thought~~
~~more convenient that all the medical officers may proceed together to Constantinople,~~
~~the Turkish Minister will inform Dr. Bryce of the of their departure~~
~~as soon as the list is completed. In case however Dr. Bryce should prefer going immediately~~
~~the I.M.S. is ready to advance to him his travelling expenses, and give him the necessary letters of introduction.~~

26 Dec. 1854

OSMANLIARŞIVI		
HR.SFR.(3)		
19	6	7

[BOA, HR.SFR.3.19.6/8]

The Turkish Minister presents his compliments to Dr. Charles Bryce and begs to confirm what has been agreed as their interview.

A portion of the doctor selected by Dr. Smith included in his list, having declined going to Turkey in the consequence of their having accepted other engagements in the interim, it has become necessary to select other of Dr. Smith has kindly consented to do so in order to complete the list. As it has been though more convenient that all the medical officers may proceed together to the Constantinople, The Turkish Minister will inform Dr. Bryce of the of their departure as soon as the list is completed. In case however. Dr. Bryce should prefer going immediately the I.M.S. is ready to advance to him his traveling expenses, and give him the necessary letter of introduction.

26 December 1854

-Türkçe Çevirisi-

Türk Bakan Dr. Charles Bryce'a saygılarını sunar ve görüşmede kabul edilenlerin onaylandığını bildirir.

Dr. Smith tarafından seçilen listedeki doktorların bir kısmı bu arada başka sözleşmeleri kabul ettikleri için Türkiye'ye gitmeyi reddettiler. Listeyi tamamlamak için Dr. Smith'in izin verdiği diğerlerini seçmek gerekli olmuştur. Tüm sağlık personelinin İstanbul'a beraber gitmeleri daha uygun olduğundan Türk Bakan, liste tamamlandığında Dr. Bryce'ı onların ayrılışı hakkında bilgilendirecek. Dr. Bryce'ın hemen gitmek istemesi durumunda, I.M.S. ona peşinen seyahat masraflarını ve gerekli referans mektubunu vermeye hazırdır.

26 Aralık 1854

TESTIMONIALS.

GREENWICH CYHOE.

This is to certify that Thomas Oak Mitchell, Esq., M.D., of Greenwich, now holding the appointment of Medical Officer for the Eastern Division of the Parish of Greenwich in the Greenwich Union, has held the said office from the time of his appointment there in 1839, up to the present day, in the course of which period the Guardians of this Union have derived with pleasure numerous proofs of his professional skill in the discharge of the duties connected with his office.

By order of the Board of Guardians of the Greenwich Union. FREDERICK PEARCE, Clerk to the Guardians.

I have known Dr. Thomas Oak Mitchell for upwards of twelve years, during which period he has been one of the Medical Officers of the Greenwich Union. I have always found him steady and kind to the poor, and I consider him in every respect well qualified to perform the duties of a Surgeon to a public institution.

R. CARTER, Chairman to the Board of Guardians, Greenwich Union.

Having, during the last twelve years, had to check the books and statements of the Medical Officers of the Greenwich Union, I have much pleasure in bearing testimony to the correct and clear way in which the books, &c., rendered by Dr. Mitchell have been performed. I have been happy to have been kept, and have observed that many excellent reports have been made for the information of the Board, beyond what the regulations require.

W. FOSSETT, District Auditor, South-East Metropolitan District.

We, the undersigned Medical Officers of the Royal Hospital, Greenwich, hereby certify, that we have known Dr. Thomas Oak Mitchell, of Greenwich, for some time, and we believe that he is, from his qualifications and ability, and having performed the various duties of a public appointment for upwards of twelve years, well calculated to fill any other which he may think it advisable to become a Candidate for.

JOHN LIDDELL, Kat., M.D. JOHN WHITMARSH. JAMES METERAN.

I have known Dr. Thomas Oak Mitchell for upwards of twenty years, some portion of that time in my capacity of Guardian to the Greenwich Union, and the other as a private friend. Dr. M. is a member of the Council of England, and a steady religious and having performed with pleasure several appointments, as well as the other principal operations in surgery. Should he obtain another appointment, we shall lose a truly good, humane, and effective officer.

CARTER WM. MOORE, M.A., LL.D., and Ph. D., Member of St John's Coll., Cambridge.

My Dear Doctor, I may refer to me whenever you wish. I shall at all times be most happy to bear testimony to the skill and intelligence with which you discharge your various duties while we assist together during the prevalence of cholera in Greenwich, in 1849, and most sincerely hope that anything I can do may be of service to you, when I have always found ready and active in assisting me to perform my duty.

D. MACLOUGHLIN, M.D., late Inspector of the Greenwich District during Cholera.

My Lords and Gentlemen, Understanding from Dr. Thomas Oak Mitchell that he is a candidate for the office of Resident Surgeon to the New Prison at Wandsworth, I beg to offer my testimony as to his fitness for the appointment.

I have known him intimately for very nearly twenty years, during all which time he has been the Medical Officer for the Out-door Poor in the district under my charge at Clerkenwell, and from constant intercourse with him, and with the poor under his care, I am able to testify to his unimpaired diligence and attention; and I feel confident that should you appoint him to the office he now seeks, he will discharge the duties of it to the satisfaction.

JOHN YOUNG HUGHES, Minister of Christ Church, East Greenwich.

To the Magistrates of the County of Surrey.

I hereby certify, that Dr. Thomas Oak Mitchell has acted as a District Medical Officer under the Board of Health, ever since the appointment of Cholera in this City, and that the Board have every reason to be highly pleased with the zeal and intelligence displayed by Dr. Mitchell in the exercise of his various and difficult duties.

W. G. CUNNINGHAM, Secretary to the Board of Health.

I, Dr. James Home, Professor of the Practice of Medicine in the University of Edinburgh, do hereby certify, that Mr. Thomas Oak Mitchell attended the Examinations in the Practice of Medicine during the Session, 1847-1849, and evinced every proof of great professional knowledge.

J. HOME.

We, who compose the Board of Health in the Parish of Kirkcaldy, do hereby certify, that during the prevalence of Cholera in this City, and that Dr. T. O. Mitchell acted as resident Medical Officer, and we have great pleasure in bearing testimony to his professional skill and the vigorous duties imposed on him, with a view both to the prevention and the cure of the disease.

A. L. SIMPSON, Minister. STEWART R. HARE, of Handsworth. JNO. DICK, M.D. M. WILKIE, of Ormiston Hall.

I hereby certify, that Dr. T. O. Mitchell has been constantly engaged since Cholera appeared in this City, as one of the District Medical Officers in connection with the Board of Health, that he has been most zealous and industrious in his attendance on the sick; and that great benefit has been derived from his services, both in treating the disease, and in drawing up the Medical returns of cases.

E. CHRISTISON, M.D., Professor of Medical Jurisprudence, Edinburgh University.

I have known Dr. T. O. Mitchell for some years, both before and since he graduated in this University, and from all that I have seen of him, and from what I remember of his appearance at the examination for the degree, I am quite satisfied that his professional intelligence, zeal, and industry, amount to a quality, which in practice medicine will result to his own and to the benefit of his patients in any situation in which he may be placed.

W. P. ALLISON, M.D., Professor of the Institutes of Medicine.

I hereby certify, that I have known Dr. Oak Mitchell for some years, during the course of his studies at this University, and that, to my knowledge, he has been most attentive, zealous, and successful in the acquisition of professional information.

G. W. BALLINGHALL, Kat., M.D., Professor of Military Surgery.

Dr. Mitchell has received a most excellent education, and is qualified in every respect to perform the duties attached to the office of Surgeon to a public Medical Establishment. He has passed a very long period in the acquisition of professional information; and I can, from personal knowledge of him, bear the highest testimony to his qualifications as a Surgeon.

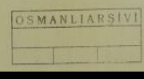
C. ASTON KEY, late Senior Surgeon to Guy's Hospital.

Mr. BRANSHY OXFORD, with great pleasure, bears testimony to the skill and industry with which Dr. Thomas Oak Mitchell presented his studies during his attendance at Guy's Hospital, and Mr. Cooper commends Dr. Mitchell in every respect highly fitted to fill the situation he is now so anxious to obtain.

RICHARD BRIGHT, M.D., Physician to Guy's Hospital.

Having known Dr. Thomas Oak Mitchell at Edinburgh, I can bear testimony to his excellent professional knowledge and ability in consequence of the great criticism contained in him, he was elected by his fellow-graduates President of the "Edinburgh Medical Society," over which, during the period of one year, he presided with credit to himself and benefit to those whose diseases he was then called upon to expound and treat.

JAMES EYRE, M.D., Kat., Physician Accoucheur to the St. George and St. James's Dispensary.



My Dear Sir, I submit the system of giving certificates, and have for long obtained from doing so. But I can with perfect truth declare that you were for several seasons a most diligent student of Edinburgh, and from your habits and acquirements, I should think that you were qualified for a much higher situation than that which you are now anxious to obtain. I beg you will overlook the duty that has been placed on me in answering your letter. You are aware of the trouble in which I have been, which is insupportable from a change which I have made. I shall be always glad to see you here or at the London Hospital.

ROBT. LISTON, F.R.C.S.L. and E.

We, the undersigned, the Physicians and Surgeons of the Royal Hospital at Greenwich, knowing the excellent professional education and ability of Dr. Thomas Oak Mitchell, in his capacity as a Physician at the University of Edinburgh, and being quite satisfied of the propriety of recommending him to the favourable notice of the Right Honourable the Master, the Deputy Master, and Elder Brethren of the Trinity House.

W. BEATTIE, Kat., M.D., Physician, 1 of Greenwich Hospital. R. DOBSON, Kat., M.D., Surgeon.

Dr. Thomas Oak Mitchell was for many years a most diligent student at the University of Edinburgh, and from my personal knowledge, I can bear testimony to his being a good practitioner, and an excellent surgeon.

ALEX. MONROE, M.D., Professor of Anatomy and Surgery.

I have had the pleasure of knowing Dr. Thomas Oak Mitchell several years; I have no hesitation in stating that his professional education has been of the last kind, and that he will be found extremely well qualified to perform the duties of any public institution.

THOS. CALLOWAY, Assistant-Surgeon, Guy's Hospital.

I certify that I have known Dr. Thomas Oak Mitchell for many years, and am fully satisfied in his having had the advantage of a liberal Medical education.

THOS. SUTTON, M.D., Physician to the Royal Kent Dispensary.

I have much pleasure in recommending Dr. Thomas Oak Mitchell as a gentleman well qualified to fill the office of Surgeon to a public institution.

JOHN MORGAN, Surgeon, Guy's Hospital.

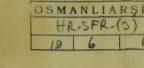
I have had the pleasure of knowing Dr. Mitchell whilst a student at this University; from such acquaintance, and with the knowledge I have of the great attention he paid to his studies, I can, with the greatest confidence, recommend him as a most fit and proper person for a Surgeon to a public establishment, provided that he will do credit to any such institution.

J. HAMILTON, Professor of Midwifery.

Dr. Mitchell acted as Assistant Physician to the Royal Public Dispensary of this city for some time; I was informed from my knowledge of him, both before and after his graduation here, he would certainly undertake the appointment. From the intelligence, presence, and general good conduct evinced by him in this situation, I can recommend him to any appointment.

ED. POOLE, M.D., Physician to the Royal Dispensary.

WILLIAM FLAUGER, PRINTER, SOUTH-BROAD, GREENWICH.



Nipalgar Lorrance
Greenwich
Dec 22, 1854
By direction of Dr. L. Smith
(The Director General) I attended on Tuesday last at his office, perceiving my Certificate having had the offer of a change of a depth of a Regiment at home, but desirous of going abroad I most pertinently to the point, I most respectfully beg to offer my self in the capacity of a Surgeon in the Turkish Service - I have the honor to forward for your inspection printed copies of my testimonials, which I trust you will read with your approbation - Should I succeed in obtaining the appointment, I am most anxious to perform the duty in such a manner as to do credit to your recommendation. Have the Dearest Physician, Surgeon & Apothecary I have for many years been the Medical Officer of a large Union & am well acquainted with Military Surgery. I have the honor to remain Sir your most respectfully
Thomas Oak Mitchell and

REFERANSLAR

Greenwich, 27 Şubat 1851

İşbu belge onaylar ki Clarence Caddesi, Greenwich adresinde oturan M.D, Thomas Oak Mitchell Beyefendi, Greenwich Sendikası Greenwich Doğu bölgesinde 1839'da buraya atanmasından bu güne kadar tıp doktoru olarak görev yapmaktadır. Bu zaman zarfı boyunca bu Sendikanın yöneticileri onun ilgili işyerindeki görevlerinin ifasında profesyonel kabiliyetlerini memnuniyetle gözlemlədiler.

27 Şubat 1851 Greenwich Sendikası Yönetim Kurulu emriyle.

Frederick Pearce, Yönetim kurulu kâtibi.

Doğu caddesi, Greenwich, 1 Mayıs 1851

Dr. Thomas Oak Mitchell'i on iki yıldan daha uzun süredir tanıyorum. Bu süre zarfında kendisi Greenwich Sendikası tıp doktorlarından biri olarak görev yapmıştır. Onu her zaman özenli, hastalara karşı kibar olarak görmüşümdür. Kendisini, bir kamu kuruluşunda görevlerini yerine getirecek tüm hususlarda kalifiye olarak değerlendiriyorum.

B. Carter, Greenwich Sendikası Yönetim Kurulu Başkanı.

Walworth, 29 Nisan 1851

Greenwich Sendikası sağlık personelinin son on iki yıldaki kayıtlarını ve raporlarını incelediğimde, bu sendikanın sağlık görevlilerinden biri olan Dr. Mitchell tarafından tutulan kayıtlardan, gerekli yönetmeliklerin ötesinde, yönetim kurulunun bilgisi için birçok istatistiki raporu gözlemlemiş olarak doğru ve açık bir şekilde referans vermekten mutluluk duyarım.

W. Fossett, Bölge Denetçisi, Güneydoğu Büyükşehir Bölgesi

Greenwich, 30 Nisan 1851

Biz, Greenwich Royal Hastanesi'nin aşağıda imzası bulunan sağlık görevlileri, işbu belgeyi onaylıyoruz ki, Dr. Thomas Oak Mitchell'i belirli bir süredir tanıyoruz ve inanıyoruz ki kendisi, yeterlilikleri ve yetkinliklerinden ve kamu hizmetinde on iki yıldan fazla bir süredir onurlu görevler icra ettiğinden dolayı, uygun bir adaydır.

John Liddell, Knt. M.D.

John Whitmarsh

James McTerna Grove, Blackheath, 2 Mayıs 1851

Dr. Thomas Oak Mitchell'i yirmi yıldan fazla bir süredir tanıyorum. Bu sürenin bir kısmı benim Greenwich Sendikasındaki yöneticiliğim esnasında geçti. Diğer kısmı kişisel arkadaşım olarak geçti. Dr. M İngiltere Kilisesi üyesi, oldukça inançlı ve iyi ahlaklı bir insandır. Kendisi on iki yıldan fazla bir süredir sendikada cerrahlık yapmaktadır ki bu süre zarfında yeteneklerini yeterli ölçüde kanıtladı, birçok başarılı amputasyon ve birçok temel cerrahi operasyon gerçekleştirdi. Başka bir görev aldığı anda gerçekten iyi, insancıl ve etkili bir memurumuzu kaybetmiş olacağız.

Son derece emin bir şekilde onu profesyonel bilgi, yetenek ve insanlık bakımından tavsiye ederim, o onu bu sorumluluk ve güven ortamına seçenlerin dileklerini gerçekleştirecektir.

Edinburg mezunu olduğunu ekliyorum ve burada çok saygıdeğer amcası Dr. Oak'ın nezaketi sayesinde birinci sınıf bir eğitim almıştır.

Carter WM. Moore, M.A., LL.D., ve Prof.Dr., St. John Coll. Üyesi,
Cambridge

Londra, 28 Nisan 1851. Chapel-Place, W.B., Cavendish-Meydanı

Sayın Doktor,

Ne zaman isterseniz bana danışabilirsiniz. 1849 Greenwich kolera salgını esnasında görev yaparken gayret ve zekâyla gerçekleştirdiğiniz zorlu görevlerden ötürü referans vermekten her zaman çok mutlu olmuşumdur. Yapabileceğim her şey sizin hizmetinize olmasını gönülden arzuluyorum. Görevimi yapmamda bana yardımcı olan, daima hazır ve aktif olan doktor.

En derin saygılarımla, sayın doktor.

D. Macloughlin, M.D., Greenwich Bölgesi Kolera dönemi eski Müfettişi.

Dr. T. Oak Mitchell'e, F.R.S.E.

Greenwich, 30 Nisan 1851

Efendiler ve Beyler,

Wardsworth'taki yeni hapishaneye asistan doktor olarak aday olan Dr. Thomas Oak Mitchell'in göreve uygunluğunu bildiren referansımı sunuyorum.

Onunla samimi olarak yaklaşık on yıldır tanışıyorum. Bu süre zarfında kendisi benim vaiz olarak görev yaptığım bölgelerde, dışarıdaki düşkünler için sağlık memuru olarak

görev yaptı. Onunla sürekli münasebetimden ve onun bakımı altındaki düşkünlerden onun aralıksız çalışkanlığına ve dikkatine şahitlik edebilirim. Onu şu anda istediği göreve atarsanız, ona verilecek görevleri memnun olacağınız şekilde yerine getireceğinden eminim.

Efendiler ve beyler, en sadık hizmetkârımız,
John Young Hughes, Hristiyan Kilisesi Papazı, Doğu Greenwich.
Surrey Eyaleti Hâkimine.

Sağlık Dairesi Kurulu, Edinburg, 27 Temmuz 1832

İşbu belge ile onaylıyorum ki Dr. Thomas Oak Mitchell koleranın bu şehirde görüldüğü ilk zamandan beri Sağlık dairesi bünyesinde bölge sağlık memuru olarak çalıştı ve Kurul, yorucu ve zor görevleri esnasında Dr. Mitchell tarafından gösterilen gayret ve zekâdan memnun olmak için her türlü gerekçeye sahiptir.

W.G. Gunningham, Sağlık Kurulu sekreteri.

Edinburg Üniversitesi

Ben, Edinburg Üniversitesi Tıp Bölümü Profesörü Dr. James Home, işbu belge ile onaylıyorum ki, Bay Thomas Oak Mitchell 1827-1828 döneminde Tıp Bölümü sınavlarına katıldı ve her türlü profesyonel bilgisinin olduğunu kanıtlamıştır.

J.Home

Edinburg Koleji, 13 Mayıs 1830

Kirknewton, 3 Ocak 1830

Biz, bu belgeyi onaylayan, Kirknewton Mahallesi Sağlık Kurulunu oluşturanlar, işbu belge ile onaylıyoruz ki, buradaki kolera salgını esnasında, Dr. T. O. Mitchell Tıbbi danışman olarak görev yapmıştır ve biz onun bu profesyonel yetenekleri ve dikkati için referans yazmaktan büyük memnuniyet duyuyoruz. Diğer önemli bir husus da, kendisine verilen çeşitli görevler esnasında hastalığın önlenmesi ve tedavisi bakımından gösterdiği mükemmel sağduyu ve inceliklerdir.

A.L. Simpson, Vaiz.

Steuart B. Hare, Handaxwood'dan.

Jno. Sick, M.D.,

M. Wilkie, Ormiston Hall'dan.

Edinburg, 3 Eylül 1832

İşbu belge ile onaylıyorum ki Dr. T. O. Mitchell bu şehirde kolera ortaya çıktığından beri sağlık kuruluna bağlı bölge sağlık personeli olarak görev yapmıştır. Salgın ile ilgilenirken çok gayretli ve hevesli olarak çalışmıştır ve onun hizmetlerinden hem hastalığın tedavisinde hem de vakaların tıbbi sonuçları ile başa çıkmada önemli derecede istifade edilmiştir.

R.Christison, M.D.Edinburg Üniversitesi Tıp İctihadı Profesörü

Dr. T. O. Mitchell'i bir süredir tanıyorum; hem üniversiteden mezun olmadan önce hem de mezun olduktan sonra. Onda gördüğüm kadarıyla ve mezuniyet sınavlarına hazırlanırken sahip olduğu dış görünüşe bakarak, onun profesyonel zekâsından, gayretinden, özeninden kendisinin hangi pozisyonda olursa olsun doktorluk yapmak için yeterli olduğundan ve işvereni için bir avantaj teşkil edeceğine eminim.

W. P. Allison, M.D. Tıp Enstitüsü Profesörü

Thomas Oak Mitchell, Beyefendi, M.D.

Greenwich, 21 Ocak 1835

Greenwich Royal Hastanesinin aşağıda imzası bulunan biz doktor ve cerrahları, Dr. Thomas Mitchell'e ihsan edilmiş harika eğitimi biliyoruz, kendisi Edinburg Üniversitesi'nden doktor olarak mezun oldu; onun Deptford Trinity Hastanesindeki pansiyonerlere karşı olan adaleti uygulama becerisinden oldukça memnunuz. Aday olduğu cerrahlık pozisyonu için, Saygıdeğer Müdür, Müdür yardımcısı ve Trinity Kurumu kıdemli üyesi olarak kendisine referans veriyoruz.

W. Beattie, Knt., M.D. Doktor Greenwich Hastanesi

7. Broad Caddesi binaları, 23 Şubat 1835

Dr. Thomas Oak Mitchell'e bir kamu hastanesinde görev yapmak için oldukça kalifiye olduğuna dair referans vermekten mutluluk duyarım.

John Morgan, Cerrah, Guy Hastanesi

Edinburg Üniversitesi, 3 Ekim 1832

Dr. Mitchell'i kendisi bu üniversitede öğrenci iken tanımaktan memnuniyet duydum; bu tanışıklığa dayanarak ve derslerine gösterdiği büyük özene istinaden kendisinin bir kamu hastanesinde görev yapmak için çok uygun olduğunu kendimden emin bir şekilde tavsiye ederim ve herhangi bir kamu hastanesine katkı sağlayacağına eminim.

J. Hamilton, Ebelik Profesörü

Edinburg, 20 Haziran 1832

Dr. Mitchell bir süre bu şehirdeki Royal Kamu Dispanserinde Asistan Doktor olarak görev yaptı; Kendisi hakkındaki buradan mezun olmadan önce ve mezun olduktan sonraki bilgime dayanarak, giriştiği görevi almasını ısrar ediyorum. Zekâ ve azminden ve bu durumda gösterdiği iyi davranışlardan ötürü onu her göreve tavsiye ederim.

Rd. Poole, M.D., Royal Dispanseri Doktoru

Greenwich, 21 Ocak 1835

Greenwich Royal Hastanesinin aşağıda imzası bulunan biz doktor ve cerrahları, Dr. Thomas Mitchell'e ihsan edilmiş harika eğitimi biliyoruz, kendisi Edinburg Üniversitesinden doktor olarak mezun oldu; onun Deptford Trinity Hastanesindeki pansiyonerlere karşı olan adaleti uygulama becerisinden oldukça memnunuz. Aday olduğu cerrahlık pozisyonu için, Saygıdeğer Müdür, Müdür yardımcısı ve Trinity Kurumu kıdemli üyesi olarak kendisine referans veriyoruz.

W. Beattie, Knt., M.D. Doktor } Greenwich Hastanesi
R. Dobson, Knt., M.D. Cerrah }

Edinburg Koleji, 15 Nisan 1832

Dr. Thomas Oak Mitchell birçok yıl boyunca Edinburg Üniversitesinde en gayretli öğrencilerden biriydi ve şahsi bilgilerimden dolayı, kendisinin iyi bir pratisyen ve mükemmel bir cerrah olduğu referansını veriyorum.

Alex Monroe, M.D., Anatomi ve Cerrahi Profesörü

Wellington Caddesi, 23 Şubat 1835

Dr. Thomas Oak Mitchell'i birçok yıldan beri tanımaktan memnuniyet duyuyorum; kendisinin en iyi eğitimi aldığını, herhangi bir kamu hastanesinde görevlerini yerine getirmek için oldukça iyi donanımlı olduğunu belirtmekten çekince duymuyorum.

Thos. Calloway, Guy Hastanesi, Yardımcı Cerrah

13th 1854

Dr. Smith presents his compliments
to the Turkish Ambassador, and will
endeavour to obtain for the Turkish
Government the number of medical
Officers named in the Excellency's letter
of the 13th Instant,

Dr. Smith will, as soon as the
state of his health permits, have the
honour of calling upon the Excellency,
and in the mean time Dr. Smith
has requested Mr. Shea to attend at

OSMANLI ARŞİVİ
HR.SFR. (3)
13 6 5

13 St. James's Place, in order to have
his Diploma examined, and registered.
— in the event of its being found
correct Dr. Smith will grant Mr.
Shea the necessary Certificate.

Army & Ordnance
Medical Department.

14th December 1854

[BOA, HR.SFR.3.19.6/11-12]

Dr. Smith Türk Büyükelçiyeye saygılarını sunar ve ekselanslarının bu ayın 13'ündeki mektubunda arzu ettiği, Türk Hükümeti için gerekli sağlık görevlilerini bulmak için gayret ediyor.

Dr. Smith, sağlık durumu izin verir vermez, ekselanslarını ziyarete bulunacak. Aynı zamanda Dr. Smith, Bay Shea'dan diplomasını incelemek ve kaydettirmek için 13. caddedeki James'in yerine gitmesini rica etti. Diplomasının resmi olması durumunda Dr. Smith, Bay Shea'ya gerekli sertifikayı verecektir.

Ordu donatım
Sıhhiye Teşkilatı, 14 Aralık 1854.

13 Dec 54
L

The Turkish Minister presents his Compliments to Dr. West and begs to inform him that he has not ~~been~~ ^{able to acquaint him with} any further details regarding the medical officers ⁱⁿ for the Turkish service, beyond the conditions ^{already communicated} ~~named~~ by Dr. Smith - The Turkish Minister will pay Dr. West the sum

OSMANLIARŞIVI		
HR.SFR.(3)		
19	6	2

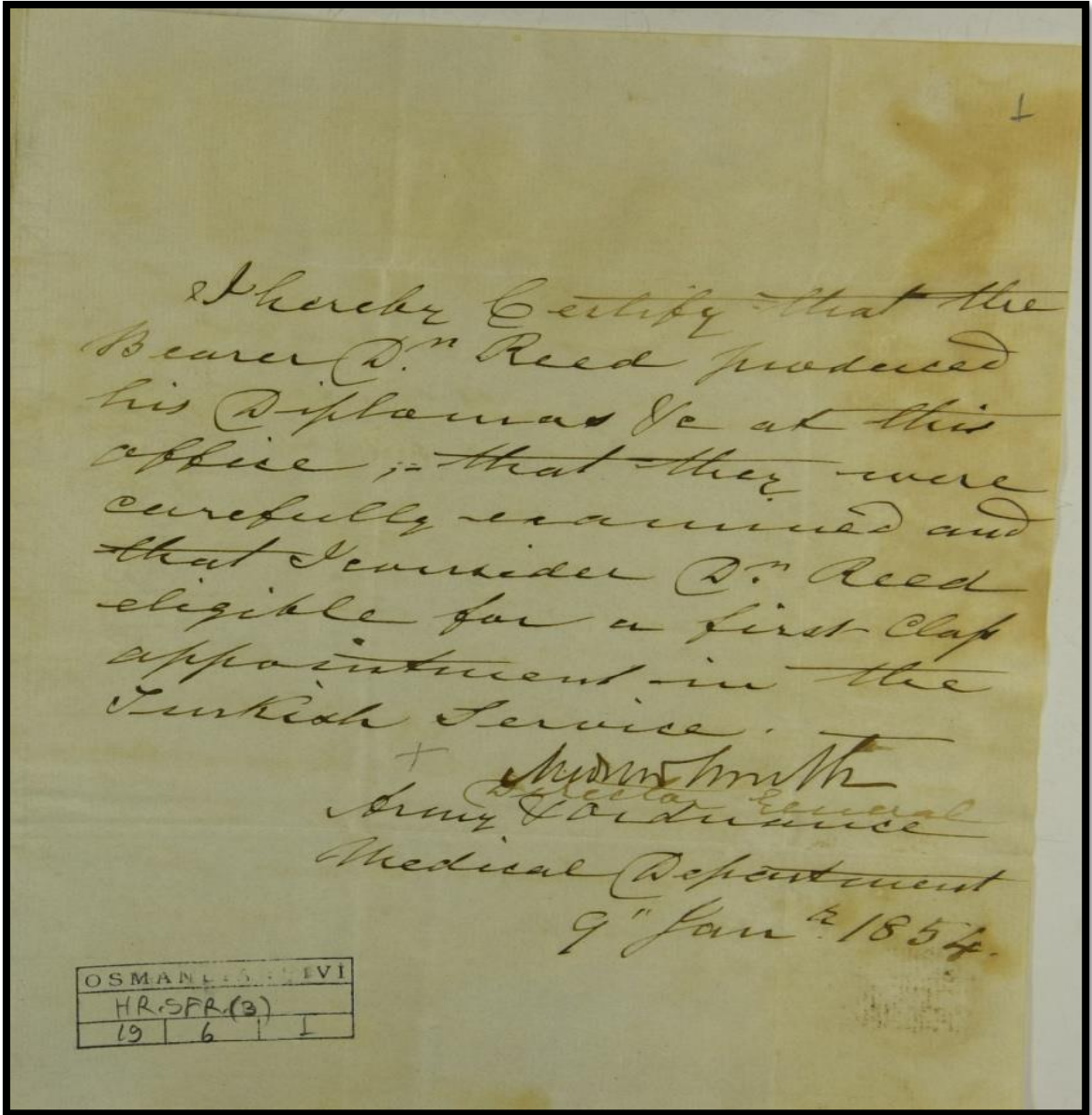
of Fifty Pounds ^{all} for his expenses ^{of voyage} ~~to Constantinople~~, should he accept the engagement as soon as Dr. West will be ready to take his departure for Constantinople.

1 Brynastone Square
13 Dec^r. 1854.

[BOA, HR.SFR.3.19.6/17-18]

Türk Bakan Dr. West'e saygılarını sunar ve kendilerine Türk Hizmetinde görev alacak sağlık görevlileri ile ilgili, Dr. Smith'in Dr. West'e bildirdiğinden daha fazla detaylı bilgi veremeyeceğini saygıyla bildirir. Türk Bakan Dr. West'e, kendisi İstanbul'a gitmek için hazır olduğunda tüm yolculuk masrafları için 50 pound verecektir.

Brynastone Square
13 Aralık 1854.



[BOA, HR.SFR.3.19.6/19]

1

İşbu belge ile onaylıyorum ki hamil Dr. Reed diplomalarını bu ofise verdi, onlar dikkatli bir şekilde incelendi ve Dr. Reed'in Türk Hizmetinde birinci sınıf bir görevlendirme için uygun şartlara sahip olduğu kanaatindeyim.

Andrew Smith Ordu Donatım
Genel Müdür

Sıhhiye Teşkilatı

9 Ocak 1854.

5.3.4. Osmanlı Ordusu İçin Cerrah Hekim Gönderilmesi Talebi, Muhaberat, Bilgi ve Yol İstekleri, Sertifika İrsali, Tavsiye ve Teşekkür Mektupları.

Klasör, içeriğinde 23 adet belge barındırmaktadır. Bu belgelerden transkribi yapılanlar aşağıda verilecektir. Diğerklasrlerde olduğu gibi Fransızca belgelerde bulunmaktadır. Mektuplar, 1855 yılı Ocak, şubat ve Ağustos tarihlerine aittir.

Buna göre Andrew Smith, diplomalarını getiren doktorlardan bazılarını onayladığını dile getirmiş, henüz bir diplomaya sahip olmayanları da ikinci sınıf bir Türk Hizmetine atadığını da belirtmiştir. Buradan anlaşılacağı üzere diplomaya sahip doktorlar birinci sınıf hizmetlere atanırken, henüz bir diplomaya sahip olmayan doktorlar ikinci sınıf bir hizmete atanmıştır.

Smith tarafından icazetnamesini ofise getirdiğini inceleme sonucunda Dr. James Lyon'nun ikinci sınıf bir Türk Hizmeti'ne atanacağını münasip olduğu yetkililere bildirilmiştir. Yine Dr. Decimus Hodgson'nda ikinci sınıf bir hizmete atanmıştır.

Bu mektupların bir kısmı İngiliz doktorların gönderdikleri mektuplara cevap niteliğı taşımaktadır. Bu cevaplardan birinde Türk Bakan'ı Dr. Wilson Reed'e başvurusu hakkında bir mektup gndermiştir.

(4)

Demande & Envoi de Chirurgiens
pour l'armée Ottomane.

2156

↓

Correspondance

1855

- 12 Janv. 1855 = Certificat de M. Smith constatant que M. Lyon est digne d'être
choisi comme chirurgien de 2^e classe.
- 17 Janv. 1855 = Lettre de l'Amb. à Richid Pachà servant de lettre de
recommandation pour M. Ch. Bryce.
- 18 Janv. 1855 = Lettre de M. Lyon l'informant que sa demande d'emploi a été
agréée.
- 18 Janv. 1855 = Lettre de M. Decimus Hodgson demandant des renseignements
pour une personne capable qui désire recevoir un emploi.
- 20 Janv. 1855 = Lettre de l'Amb. à M. W. Hodgson le priant de l'adresser à cet
effet à M. Smith.
- 20 Janv. 1855 = Lettre de l'Amb. à M. Lyon l'informant qu'il est agréé &
qu'il peut venir recevoir ses frais de route.
- 23 Janv. 1855 = Lettre de remerciement de M. Lyon.
- 25 Janv. 1855 = Lettre de l'Amb. à M. Lyon l'invitant à passer à l'Amb.
& lui promettant une lettre d'introduction.
- 26 Janv. 1855 = Lettre de M. Reed informant l'Amb. qu'il viendra lui
présenter ses propositions & qu'il est disposé à prendre la place
- 25 Janv. 1855 = Réponse de l'Amb. à M. Reed l'invitant à introduire
son remplaçant auprès de M. Smith.
- 7 août 1855 = Lettre de M. Lyon exprimant des plaintes & des réclamations.
- 14 août 1855 = Réponse de l'Amb. lui exprimant qu'il ne peut prendre ses
plaintes en considération.
- 25 août 1855 = Réplique de M. Lyon à l'Amb.

OSMANLI ARŞIVI		
HR. SFR. (3)		
19	9	13

[BOA, HR.SFR.3.19.9/18]

12 Janvier 1855.

1

I hereby Certify that the bearer Mr. Lyon
produced his Diplomas &c at this Office,
that they were carefully examined, and that
I consider Mr. Lyon eligible for a
Second class appointment in the Turkish
Service

OSMANLIARŞIVI		
HR.SFR.(3)		
19	9	1

Andrew Smith
Army and Ordnance
Medical Department

To His Excellency
The Turkish Minister
&c &c &c.

12th January 1855

[BOA, HR.SFR.3.19.9/1]

12 Ocak 1855

Burada görevli Sayın Lyon'un icazetnamelerini bu ofise getirdiğini, bu belgelerin dikkatli bir şekilde incelendiklerini ve Bay Lyon'un ikinci sınıf bir Türk Hizmetine atanmasının münasip olduğunu telakki ediyorum.

Andrew Smith

Ordu ve Ordu donatım

Sıhhiye Teşkilatı

Türk bakanın zâtu âlilerine.

OSMANLIARŞIVI
HR.SFR. (3)
19 9 4

18 Janvier 1855

18 Lower Colthorpe St Russell Square
10 Jan 1855.

Mr. Heinrich Hoyer presents his
Compliments to His Excellency
the Turkish Ambassador and
takes the liberty of enquiring
whether a gentleman of
considerable Experience, who
can produce good Certificates
as to Character and Attainments
but is not possessed of a
Medical or Surgical diploma,
could obtain Employment in
a Medical Capacity in the
Turkish Service; & so what
Standing he would be likely to
take - what pay would be awarded
him & to whom he must
make

make Application?

To His Excellency,
The Turkish Ambassador,
Brunston Square.

OSMANLIARŞIVI

[BOA, HR.SFR.3.19.9/6-7]

18 January 1855
18 Lower Calthorpe in Russel Square
18 January 1855

Mr. Decimus Hodgson presents his compliments to his excellency the Turkish Ambassador had taken the likely opportunity whether a gentlemen of considerable experience who can produce food certificates as with character and attainments having both possessed of a medical or surgical diploma, could obtain employment in a medical capacity in the Turkish Service; if so what standing he would be likely to take what has would be awarded him & with whom he must make application?

*To his Excellency
The Turkish Ambassador
Bryanston Square.*

-Türkçe Çevirisi-

18 Lower Calthorpe, Russel Square

18 Ocak 1855

Sayın Decimus Hodgson sayın Türk Büyükelçisine saygılarımı sunar, gıda sertifikası üreten ve hem tıbbi hem de cerrahi diploma sahibi marifetli, oldukça deneyimli bir beyefendinin Türk servisinde tıbbi bir mevkide muhtemel istihdam fırsatının olup olmadığını sorar; eğer bu mümkünse muhtemelen hangi mevkide olacak, ona hangi derece verilecek ve başvuruyu kime yapması gerekiyor?

Ekselansları,
Türk Büyükelçi
Bryanston Square

1

The Turkish Minister presents his compliments to Mr. Decimus Hodgson and in reply to his letter of the 18th inst. He begs to inform him that Dr. Andrew Smith (Director General of the army and Ordnance Medical Department) having kindly consented to select gentlemen for the service of the army whom may address with to have relative to an appointment in such Service.

Bryanston Square

20th January 1855.

The Turkish Minister presents his compliments to Mr. Lyon and in reply to his letter of 18th inst he begs to inform him that Dr. Smith having certified him as being eligible for a second class appointment in the Turkish Service with respect to the other enquiries in Mr. Lyon's letter the Turkish Minister begs to inform him that he is ready to pay him 50 pounds for his travelling expenses to Constantinople; on his arrival at which place his appointment will commence his salary being 1,000 per month, four a day, and forage and food for one horse in time of peace and for two horses in time of war. He will be at the head of the Medical Staff belonging to one Battalion of the Turkish Army.

Bryanston Square

20th January 1855.

-Türkçe Çevirisi-

Türk Bakan, Sayın Decimus Hodgson'a saygılarını sunar ve ayın 18'indeki mektubuna cevaben onun Ordu Donatım Sıhhiye Teşkilatının Genel Müdürü Dr. Andrew Smith'in ordu servisi için gerekli beyefendinin ilgili servise atanması hususunda seçim yapmasına izin verdiğini saygıyla bilgilendirir. Bryanstone Square 20th Ocak 1855.

Türk bakan, Bay Lyon'a saygılarını sunar ve ayın 18'indeki mektubuna cevaben Dr. Smith'in kendisini Türk Hizmetinde ikinci sınıf atama için uygun görmüş olduğunu bildirmesini ister. Lyon'un mektubundaki diğer sorularla ilgili olarak Türk Bakan, kendisine İstanbul'a seyahat masrafları için 50 pound ödemeye hazır olduğunu; atamasının yapılacağı yere vardığında maaşının aylık 1000 ..., günlük 4 ... olarak başlayacağını, barış zamanında bir, savaş zamanında iki at için yem yiyecek verileceğini konusunda kendisini saygıyla bilgilendirir. O Türk ordusunun bir taburuna ait tıbbi görevlilerin başında olacak.

Bryanstone Square

20 Ocak 1855.

23 Jan. 1855

OSMANLIARŞIVI		
HR.SFR.(3)		
19	9	8

1

Bishop Auckland
Northumbria
Jan 23rd 1855

Your Excellency

I beg to thank
you for your offer of the 20th
instant and to tender my accept-
-ance of it. I therefore wait
your Excellency's further orders.
I can be ready to embark on
very short notice.

Remain Your
Obedient Servant
James Lyon

Bryanston Square

25th Jan^r. 1855.

OSMANLIARŞIVI		
HR.SFR.(3)		
19	9	9

Sir,

I beg to acknowledge
the receipt of your Letter of
the 23rd inst^o in which you
accept the offer ~~provisionally made~~
~~to you~~ of an Appointment in the
Medical Service of the Imperial
Government.

^{arrangements are made}
If your ~~arrangements~~ ^{are ready} for proceeding at
once to Constantinople I shall be
glad to see you here on Saturday
next at 11 o'clock when I will
pay you the amount of your

Travelling Expenses and give
you a Letter of Introduction to
the Minister of Foreign Affairs at
Constantinople

I am, Sir,

Your obedient Servant

James Lyon Esq

[BOA, HR.SFR.3.19.9/13-14-15]

Bishop Auckland

Durhamshire

January 23 1855.

Your Excellency,

I beg to thank you for your offer of the 20th instant and to tender my acceptance of it. I therefore wait your excellency further orders. I can be ready to on very short notice.

His Excellency

The Turkish Minister

I remain your Excellency of

James Lyon

Bryanston Square

25th. January 1855

Sir,

I beg to acknowledge the receipt of your letter of 23th inst. which you accept the offer of an appointment in the Medical Service of the Imperial Government.

If your arrangements are made for proceeding at once to Constantinople I shall be glad to see you here on Saturday next At 11 o'clock when I will pay you the amount of your travelling expenses and give you a letter of introduction to the Minister of foreign affairs at Constantinople.

I am, sir,

Your obedient servant.

James Lyon Ery

-Türkçe Çevirisi-

Ekselansları,

İzninizle bu ayın 20'sindeki teklifiniz için teşekkür etmek ve bu teklife katılacağımı arz etmek istiyorum. Bu sebeple zatiâlinizin yeni emirlerini bekliyorum. Çok kısa sürede göreve hazır olabilirim.

Ekselansları, Türk Bakan

Hizmetkârınız,

James Lyon

Efendim,

İmparatorluk Hükümeti'nin Sıhhiye Teşkilatında bir görevlendirme teklifini kabul etmiş olduğunuz bu ayın 23'ündeki mektubunuzun alındığını izninizle bildirmek istiyorum.

Eğer İstanbul'a gidiş ile ilgili ayarlamalarınız yapıldıysa, sizi gelecek cumartesi saat 11:00'de burada görmekten memnuniyet duyacağım. O zaman size seyahat masraflarınızı ödeyeceğim ve İstanbul'daki Dışişleri Bakanı'na bir referans mektubu yazacağım.

Efendim ben,

Sadık hizmetkârınız James Lyon Ery

OSMANLIARŞIVI 25 Jan 55
 HR.SFR.(3) 1
 19 9 10

The Turkish Minister presents his Compliments to Dr. Wilson Reed and is sorry to learn by his Note of the 24th ^{at present} that Dr. Reed will be unable to accept an appointment in the Medical Service of the Imperial Government. ~~At the same time~~ ^{At the same time} the Turkish Minister begs to express his thanks to Dr. Reed for interesting himself to procure a ^{Physician} gentleman to take his place; ~~whom he wishes~~ ^{but he wishes} that this gentleman may address himself to Dr. Andrew Smith who as Dr. Reed is aware has ^{kindly} consented to select Medical Gentlemen for the service of the Imperial

Government, and when the gentleman ^{alluded to} shall have procured a Certificate of his ability from Dr. Smith the Turkish Minister will be most happy to see him, ^{and make the} necessary arrangements for his departure with him upon the subject for Constantinople.

[BOA, HR.SFR.3.19.9/16-17]

25 January 1855

1

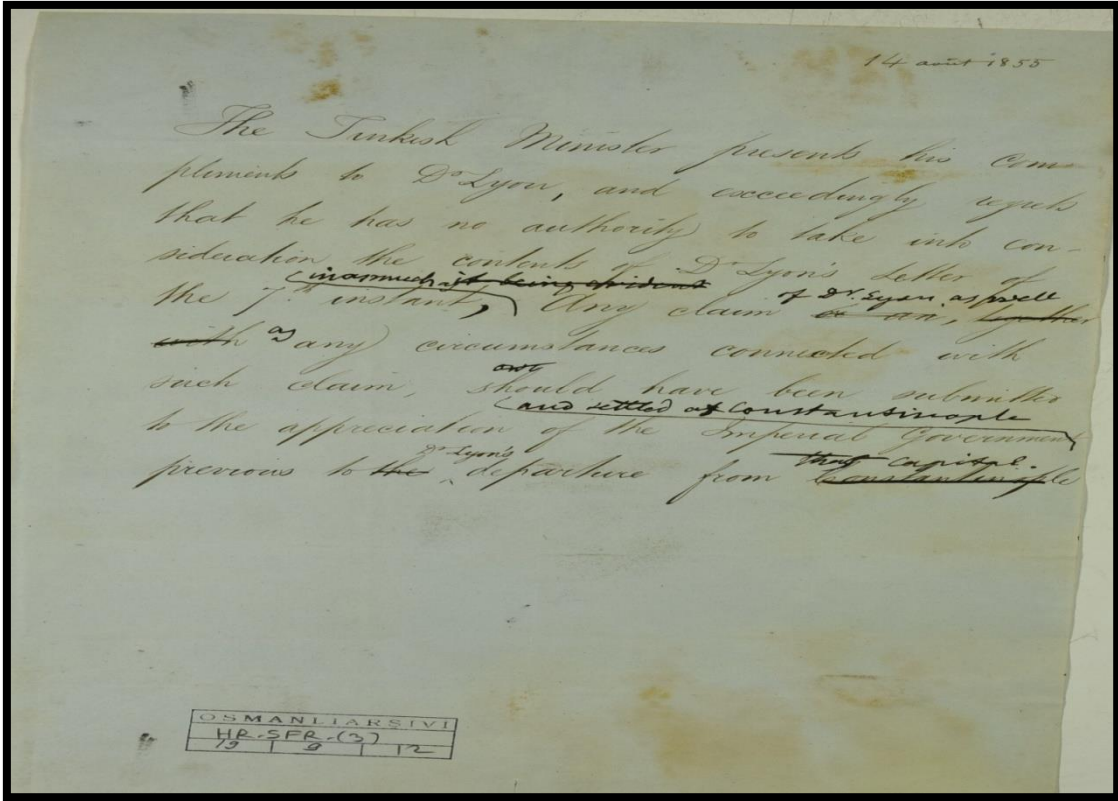
The Turkish Minister presents his compliments to Dr. Wilson Reed and is sorry to learn by his note of the 24th at present that Dr. Reed will be unable at present to accept an appointment in the Medical Service of the Imperial Government. At the same time the Turkish Minister begs to express his thanks to Dr. Reed for interesting himself to procure a physician to take his place: but he wishes that this gentlemen may address himself to Dr. Andrew Smith who, as Dr. Reed is aware has kindly consented to select Medical Gentleman for the service of the Imperial Government, and when the gentleman shall have procured to certificate of his ability from Dr. Smith the Turkish Minister will be most happy to see him, and make the necessary to arrangement for his departure for Constantinople.

-Türkçe Çevirisi-

25 Ocak 1855.

1

Türk Bakan Dr. Wilson Reed'e saygılarını sunar ve onun ayın 24'ündeki notunda Dr. Reed'in İmparatorluk Hükümetinin Tıbbi Teşkilatındaki memuriyeti şu anda kabul edemeyeceğini öğrenmekten üzüntü duyar. Aynı zamanda Türk Bakan, Dr. Reed'e yerini alması için hekim bulma konusunda ilgilendikleri için teşekkürlerini sunar: ancak bu beyefendinin, Dr. Reed'in haberdar olduğu gibi, İmparatorluk hükümetinin hizmetine sıhhiyeciyi beyefendiyi seçmesine onay verilen Dr. Andrew Smith'e kendisini hitap etmesini ister ve bu beyefendi yeteneğini Dr. Smith'e tasdik ettiği zamanda Türk Bakan kendisini görmekten mutluluk duyacak ve İstanbul'a seyahati için gerekli ayarlamaları yapacaktır.



[BOA, HR.SFR.3.19.9/21]

14 August 1855.

The Turkish Minister presents his compliments to Dr. Lyon, and exceedingly regrets that he has no authority to take into consideration the contents of Dr. Lyons's letter of the 1th instant in as much as, any claim of Dr. Lyon's as well as circumstances connected with such claim, should have been submitted to the appreciation of the Imperial Government (and settled at Constantinople) previous to Dr. Lyon's departure from that capital.

-Türkçe Çevirisi-

14 Ağustos 1855.

Türk Bakan Dr. Lyon'a saygılarını sunar ve Dr. Lyon'un ayın birindeki mektubunun içeriğini göz önünde bulunduracak yetkiye sahip olmamaktan derin üzüntü duyar. Dr. Lyon'un herhangi bir talebi ve bu taleple ilgili durumlar, Dr. Lyon'un başkentten ayrılışından önce (İstanbul'da yerleşik) İmparatorluk Hükümeti'nin takdirine sunulmuş olmalıdır.

5.3.5. Osmanlı Ordusu İçin Cerrah Hekim Talebi; Dr. Steggall’la İlgili Muhaberat

Osmanlı ordusu için gelen doktorlardan olan Dr. Steggall ile ilgili muhaberat içeren bu klasör 18 belge (8 mektup) barındırmaktadır. İlk belge Fransızca mektuplar hakkında kısa notlar içermektedir. Mektupların tamamı Dr. Steggal ile alakalıdır.

Buna göre Andrew Smith, Steggall’ın diplomalarını inceleyerek Türk hizmetinde görevlendirmeye layık bulmuştur. Nisan ve Haziran 1856 tarihli iki mektupta da Dışışleri Bakanlığı tarafından, Büyükeliye Steggal hakkında bazı sorular sorulmuştur.

11 Eylül 1856 tarihili Mehmed Paşa tarafından ele alınan bir Osmanlıca belgede Dr. Steggall’e aylık bin sekiz yüz guruş ve yevmiye dört nefer erzak ve hazari birer seferi iki yem tayinatı tahsisiyle Gözleve Hastanesi’nde istihdamı ile alakalı bilgiler yer almıştır.

5

Demande de Envoi de Chirurgiens
pour l'armée Ottomane

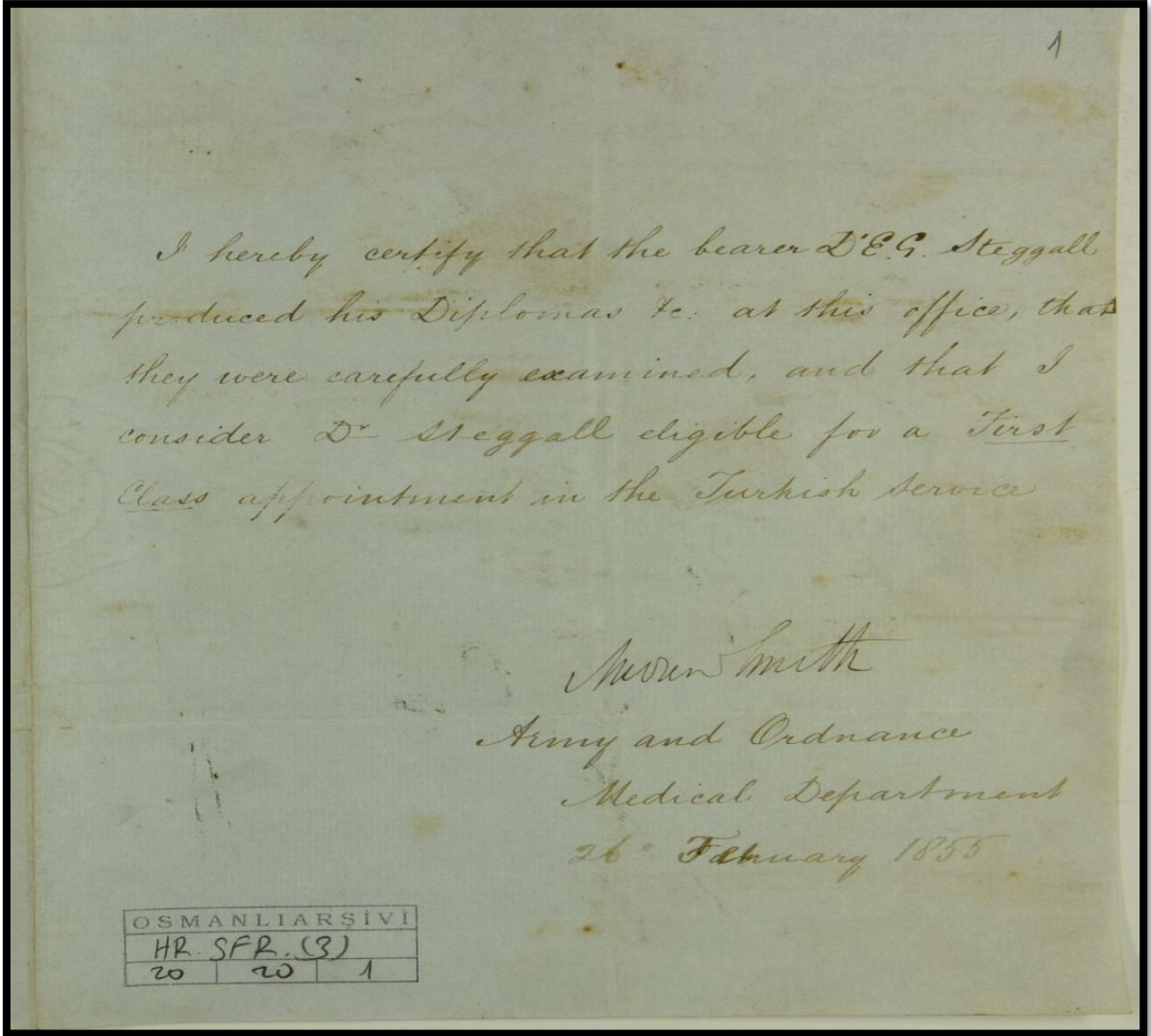
2157

1

Le docteur Stegall.

1855-1856

- 26 février 1855 = Certificat de M^r. Smith constatant que M^r. Stegall a été jugé digne d'être choisi comme chirurgien de première classe.
- 11 mars 1855 = Note de Lord Clarendon demandant des informations sur la nature du contrat fait avec M^r. Stegall pour entrer au service de la Turquie.
- 27 mars 1855 = Note responsive de l'Ambassadeur transmettant à Lord Clarendon copie de la quittance des frais de voyage de M^r. Stegall laquelle contient les seules informations que puisse donner l'Amb.
Annexe: copie de la dite quittance.
- 30 avril 1856 = Note de Lord Clarendon demandant, au nom de la commission chargée d'examiner les plaintes de M^r. Stegall, de nouvelles informations & précisant les points sur lesquels elles doivent porter.
- 16 mai 1856 = Dépêche de Fuad Pacha (en turc, 11 Ramazan 1272) exposant l'objet des plaintes de M^r. Stegall & demandant s'il y a eu un contrat d'engagement signé avec lui.
- 14 juin 1856 = Note responsive de l'Ambassadeur à Lord Clarendon, demandant les explications demandées.
- 14 juin 1856 = Lettre particulière de l'Amb. à L. Clarendon pour justifier le retard de sa réponse.
- 16 juin 1856 = Accusé de réception par Lord Clarendon de la réponse de l'Amb.



[BOA, HR.SFR.3.20.20/2]

İşbu belge ile onaylıyorum ki, D.E.G. Steggall diplomalarını bu ofise getirdi, onlar burada dikkatlice incelendi ve Dr. Steggal'ın Türk Hizmetinde birinci sınıf bir görevlendirme için uygun şartlara sahip olduğu kanaatindeyim.

Andrew Smith
Ordu Donatım
Sıhhiye Teşkilatı
26 Şubat 1855

3

Foreign Office
September 11 1855

Sir,

I have the honour to state to you that I have received a Communication from the relatives of Dr Edward G. Steggall, from which it would appear that that gentleman proceeded to Constantinople on being named to a medical appointment in Turkey - It is further stated that he received his appointment at

Monsieur,

OSMANLIARSIVI
HR SFR (3)
20 20 2

 the

Monsieur Ansurus

the Turkish Consulate in London, and that he was presented to you before his departure from this Country.

I have to request that you will have the goodness to inform me what was the nature of the appointment conferred on Dr Steggall and what expectations were held out to him -

I have the honour to be, with the highest Consideration,
Sir, your most obedient
humble servant

[Signature]

[BOA, HR.SFR.3.20.20.3-4]

Dışişleri Bakanlığı

11 Eylül 1855

Efendim,

Dr. Edward Steggal'ın akrabalarından bir mesaj aldığımı size bildirmekten onur duyuyorum. Bu mektuba göre bu beyefendi Türkiye'de tıbbi bir görevlendirme aldığı İstanbul'a hareket etti. Hatta görevlendirmesini Londra'daki Türk Konsolosluğundan aldığı ve ülkeden ayrılmadan önce size takdim edildiği belirtildi.

Sizden Dr. Steggal'a hangi unvan verildiğini ve kendisine neler vaat edildiğini bana bilgilendirme iyiliğinde bulunmanızı rica ediyorum.

Efendim, en yüce saygılarımla, en sadık hizmetkârınız olmaktan gurur duyan,

(İmza)

1

Foreign Office
April 30, 1855

Monsieur l'Ambassadeur,

With reference to
Your Excellency's letter of the
27th of September last, in
which you had the goodness
to communicate to me the
character of the engagement
under
His Excellency
Monsieur Musurus

OSMANLIARISVI
HR. SFR. (3)
10 10 5

2

under which Dr. E. G. Steggall
had proceeded to Turkey, I
have the honour to inform Your
Excellency that the Commission
at Constantinople named by
the Seraskier Pasha and by
Viscount Stratford de Redcliffe
to investigate the claims
advanced by Dr. Steggall
on the Turkish Government
are
desirous of receiving
further information as to
what passed in this Country
at the time of Dr. Steggall's
engagement.

The points on which
information is desired are
as follows:

1. The character of
the verbal representations
made to Dr. Steggall by Your
Excellency

OSMANLIARISVI
HR. SFR. (3)

2

terms and conditions upon
which the Medical Gentlemen
whom he had engaged to
select were to enter the
Turkish service?

5. Any information as
to the nature of the instructions
respecting the selection of
Medical Officers, which you
may have received from
Constantinople

Constantinople and the
communication of which Your
Excellency may consider likely
to facilitate the present
enquiry.

I have the honour to add
that I shall gladly receive
any information on these
several points with which
Your Excellency may have

OSMANLIARISVI
HR. SFR. (3)

the goodness to furnish me,
and I will transmit the
same without delay to
Constantinople.

I have the honour to be,
with the highest consideration,
Monsieur l'Ambassadeur,
Your Excellency's
most obedient
humble servant
Clarendon

Foreign Office.

Jan. 16. 1856.

Monsieur l'Ambassadeur,
I have the honour to acknowledge
the receipt of your Excellency's letter
of the 14th instant, in which you have
had the goodness to communicate to
me further information as to the
nature of the arrangements which
Dr. Hoggald proceeded to Turkey.

I have the honour to be, with
the highest consideration,
Monsieur l'Ambassadeur,
Your Excellency's most obedient
humble servant.

His Excellency
Monsieur le Ministre.

Clarendon

OSMANLI ARSIVI
HR. SFR. (B)
20 20 11

[BOA, HR.SFR.3.20.20/8-9-10-11-12-17]

Dışışleri Bakanlığı

30 Nisan 1856

Sayın Büyükelçi,

Ekselanslarınızın, bana Dr.E.G. Steggal'ın  stlendiği ve Türkiye'ye hareket ettiği görevin niteliklerini bildirme iyiliğinde bulunduğunuz 27 Eylül'deki mektubunuza istinaden, Serasker Paşa tarafından oluşturulan ve Viscount Stratford de Redcliffe'nin, Dr. Steggal tarafından Türk Hükümeti üzerinde ileri sürdüğü iddiaların araştırdığı İstanbul'daki komisyon, Dr. Steggal'ın bu ülkede olduğu sürede neler olup biteceğinin umulması için daha fazla bilgi almayı arzu ediyor. Bu hususta ekselanslarınızı bilgilendirmekten onur duyarım.

Bilgi almayı arzu edilen noktalar şunlardır:

1. Ekselanslarınız tarafından Dr. Steggal'a s zli ifade edilenin niteliği.
2. Dr. Steggal'a "iyi davranışları" açısından görevinin devamlı olacağını anlaması için ne taahhüt edildi? Yoksa Dr. Steggal'ın işten çıkarılması olası mı, ya dakesin olarak beş yıl için görev yapmak zorunda mıdır yoksa istediği zaman istifa edebilir mi?
3. Askeri kararg ha ilişkin Dr. Steggal için hangi adımlar atıldı ve onunla bu konuda herhangi bir iletişim kuruldu mu?
4. Ekselanslarınız, Dr. Andrew Smith ile onun Türk hizmetinde görevlendirilmek üzere seçtiği Sıhhiyeci beyefendiler ile ilgili hüküm ve koşullar hakkında iletişim kurdunuz mu?
5. Tıbbi görevli seçimi ile ilgili, sizin İstanbul'dan almış olabileceğiniz talimatların niteliğine ilişkin herhangi bir bilgive mevcut soruşturmayı kolaylaştırmak için muhtemel olduğunu düşündüğünüz haber.

Eklemeden onur duyuyorum ki, bu çeşitli hususlarla ilgili olarak ekselanslarınızın bana teslim etme iyiliği göstereceği bilgileri almaktan memnuniyet duyacağım ve aynı bilgileri hiç gecikmeden İstanbul'a iletceğim.

Efendim, Sayın Büyükelçi, en yüce saygılarımla, en sadık hizmetkârınız olmaktan gurur duyan,

(imza)

Dışışleri Bakanlığı

16 Haziran 1856

Sayın Büyükelçi,

Ekselanslarının, Dr. Steggal'ın Türkiye'ye hareket ettiği ayarlamaların nitelikleri hakkında daha fazla bilgiyi bana tebliğ etme iyiliğinde bulunduğunuz bu ayın 14'ündeki mektubunuzu aldığımı bildirmekten onur duyarım,

Efendim, Sayın Büyükelçi, en yüce saygılarımla, en sadık hizmetkârınız olmaktan gurur duyan,

(imza)

Ekselansları,

Sayın Büyükelçi

11 Ramadan 1272
16 mai 1856

Le Capitaine F. de Pasha
exposant l'objet de la réclamation
de M. Scheggali & demandant s'il
y a eu un contrat d'engagement
signé avec lui.

عادتو اقم عورتك

صبر اركو هم بوندی استخدام اوزو لوزو ده جیب اولنا ده دته نقر طیبینه ادرما استفول بولان ورددنه تهره بیک کز بوز عیض معنه
و بوییه دته نقارانه و عهده بر دسقی ایکی عم تعیینه تخصیصه کوز لوه جینق استخدام ایطک ایچیه مکته جلیه شانه نقاشه بوییه
موتیتی جینق ایکی اولیعی حاک موسی ایله بولک بولان عودتی عودت نه سینه عکریه نصیه اولیعی دلاعی صورت عکرتک فریق
تویولایه جینی اولاده همه حرکتی خاشته سینه ایله مقاوله اولیعیکه استوسا عهده نالی اوله دلیغیه مقارنک نصیه خصیصه جیب خاشته
ایضا اولیعیکی طایفه اولیعی حاک تفریق کیفته اولیعی کتوسنت در عهده کوند لریکی نصیه مقام تا دفعه مور تحریله اصلیکه
طیبیه موسی ایله بیک برکونه مقاوله سفته ایسیکی مندیج اوطوب فقط خجلاه اوله یه اولام الی لیز اعطایه عهده کوند لریکی ایضا اولیعی
اولیغیسه ایضا ایسیکی مقاوله اولیعی بعضه اصحابه بینه هیچ بروتم بولنوب بالکرافاره قهله اولیعیه براس ایضا اولیعیه موسی ایطک
ایضا ایسیکی کتوسنت برکونه مقاوله اولیعی اولیعی دا اولیعی بر نصونه ایبرک اکتفه دولت تجویس خاشته اولیعی دولت مت ایضا
لوزو در مقیم طیبیه سانه در سینه ایضا اولیعی در و دایره حاک صلابه کوی ایچا بیه نیکس اولیعی و اولیعی قدر قویسویه متعلق لغوا اولیعی
صورتی قدر دیر لریک اقتضای ایضا اولیعی و ایضا بر طرف سفینه لریکه بیک کز بوز الی بوج نه سی ایولنک بیکری بویس تا سینه
اولام نقاشه ایضا اولیعی اعطایه اولیعی قویه در جرسید برار حفظه اولیعی کتوسنت موسی ایله استغاک متکول ایضا خجلاه ایچوه
و برسج اولیعی سانه سانه بقه سان مقاوله در معلومات ویره میکی معلوم و طیبیه موسی ایطک لوزو در کتوسنت نه سینه
نه سینه سانه سانه بقه سان مقاوله در معلومات ویره میکی معلوم و طیبیه موسی ایطک لوزو در کتوسنت نه سینه
نقصان اولیعی سینه سینه بقه سان مقاوله در معلومات ویره میکی معلوم و طیبیه موسی ایطک لوزو در کتوسنت نه سینه
وز کتوسنت بویس ایضا موسی ایطک دلاعی صورت استخدام اولیعی و برته وضاع ایسیکی وقت ایچوه نصیه طیبیه ایسیکی سینه سینه
رات سانه سانه بقه سان مقاوله در معلومات ویره میکی معلوم و طیبیه موسی ایطک لوزو در کتوسنت نه سینه
باید عهده حاک اولیعی ایضا لوزو بار بویسج اولیعی مقاصد نه ههسته بویسج اعطایه طیبیه سینه سانه بقه سان مقاوله در معلومات ویره میکی معلوم

15
20/20/8

OSMANLI ARSIVI
HR. SFR. (3)
20 | 20 | 8

[BOA, HR.SFR.3.20.20/13]

Saâdetlu, Efendim hazretleri

Harb-ı Ordu-yu hümâyunlarından istihdam olunmak üzere Londra'dan celb olunan dört nefer tabibden Edward Steggal bu taraf-ı vurudundan şehriye bin sekiz yüz guruş maaşı ve yevmiye dört nefer erzak ve hazarî birer seferi iki yem tayinâtı tahsisiyle Gözleve hastanesine istihdam edilmek için mekteb-i tıbbiye-i şahane nezâreti birisi behiyyesi mârifetiyle memuriyeti cânibine irsal olunmuş olduğu halde mûmâileyhe bu kere bu tarafa avdetinden uhdesine rütbe-i askeriyye tevcih olunacağı ve daimi suretle askerlerin hizmetinde kullanılacağı oradan hemen herkesten sefaret-i seniyye ile mukavele olunmuşken iş bu musâadata nâil olamadığından massarîfının tazmini hususu cânib-ı sefaretten îdâ olunmasıyla keyfiyeti taraf-ı vâlâyı cenab-ı seraskeriye sual kılınmıştır cevaben vârid olan tezkire-i seraskeriyede bunun için muhtelit bir komisyon teşkiliyle tabib-i mûmâileyha dahi hazır olduğu halde tedkik-i keyfiyet olundukta kendusunun dersaâdete gönderildiğini mutazammın makam-ı tenâveriye muharrer tahrirattan asıllarında mûmâileyha ile bir güne mukavele sebkât ettiği münderic olmayub fakat harcırah olarak orada elli lira itasiyla dersaâdete gönderildiği iş'ar olunmuş olduğundan ve îdâ eylediği mukavele üzerinde bazı yedinde hiçbir varaka bulunmayub yalnız ifade-i şahane üzerinde bir esas ittihaz olunamadığından mûmâileyhin memuriyetinde kendusuyle bir güne mukavele olunub olunmadığı olunmamış ise ne suretle idüğü İngiltere Devleti fehimesi sefâreti tarafından devlet-i müşarünileyhin Londra'da mukim sertabibi isti'lâmı vurud idecek cevaba göre icabına bakılması ve ol vakite kadar komisyondan muhtelitin lüzum olunması suretlerine karar verilerek iktizâsı îfâ kılınmış ve beraber taraf-ı sefiranlarından bin sekiz yüz elli beş senesi Eylül'ün yirmi yedi tarihinde orada nezaret-i umur-ı ecnebiyye ita olunub ve tercümesiyle beraber mahsus olan mezkurede mûmâileyha iştigal'in mezkur elli lira harcırah içinde ve yirmisi olduğundan mealinde başka sair mukaveleye dair malumat vermediği mastur ve ve tabib mûmâileyhin Londradaki saltanat-ı seniyye şebbenderine seney-i merkum Martın beşi tarihiyle ita edub kezâlik tevcih ve tercümesiyle mahfuz bulunan mukavelesinden dahi zikr olunan elli lira harcırahın muktezâsı olduğunu ve şehriye bin beşyüz guruş maaş ve yevmiye ve dört nefer erzak ve hazarî ve birer seferi iki yem tayinatıyla istihdam olunmak şerait-i münderic ve mezkure bulunmuş ise de burada mûmâileyhin daimi suretle istihdamı olunmuş ve rütbe-i zayi eylediği vakt için talep etmek gibi müddeiyat-ı ibtidar sefaretlerinin dahi malumları olmuştur. Ve bunun buraya irsalinde kendusuyle olunan mukavele her ne suretle ise bervech-i tafsil-i iş'arı kılınmak üzere savb-ı vâlâlarına beyan-ı suretle hal olunmuş ifade ve izbar buyrulmuş olmağla icrây-ı muktezâsından himmet buyurulmuş olmasıyla tayin-i tahsisi tenavüre mübâderet olundu.

Fi 11 Ramazan sene 72 [Mehmed Paşa]

5.3.6. Osmanlı Ordusu İçin Cerrah Hekim Gönderilme Talebiyle İlgili Doktorlardan Gelen Kabul ve Red Cevapları

Bu klasörde toplamda 21 belge bulunmaktadır. Genel içeriğinde 13 doktorun mektubu bulunmaktadır. Bu belgelerden 2 tanesi Fransızca mektup olup geriye kalanlar İngilizce dilinde yazılmıştır. Fransızca belgelerde diğerklasrlerde olduğu gibi mektupların kimler tarafından ve hangi tarihte gnderildiklerine dair bilgiler yer almaktadır.

Mektuplarda genel olarak Dr. Andrew Smith tarafından Türk Hizmeti görevi için seçilen doktorların gelip-gelmeyeceklerinin açıklaması verilmiştir. Buna göre Smith tarafından oluşturulan 1 numaralı listede ismi bulunan Dr. Hornidge ve 2 numaralı listede isimleri bulunan Dr. Francis Martin, Dr. John P. Julian ve Dr. Pilifant, iki listede de isimleri bulunmayan muhtemel başka listelerden Dr. Hyde Palter ve Dr. Patrick Brown farklı yerlerden görevlendirme aldıklarından dolayı İstanbul'a gelemeyeceklerini bildirmişlerdir.

Mektup gönderen doktor isimleri şunlardır: Hyde Palter, Dr. Mckenzie, Dr. Francis Martin, Dr. West, Dr. Hornidge, Dr. Patrick Brown, Dr. Edwin Wilson, Dr. John P. Julian, Dr. Wilson Reed, Dr. M.D. Charles Bryce. Mektuplardan anlaşılaı üzere görevi kabul eden doktorlar; Dr. Wilson Reed, Dr. Edwin Wilson, Dr. West, Dr. Mckenzie'dir.

2

Demandes & envoi de Chirurgiens
pour l'armée Ottomane
Lettres d'acceptation, ou de refus.
1854.

21
L

29 gbr 1854 = Lettre de chirurgien Hyde Salter informant qu'il a déjà pris d'autres engagements

29 gbr 1854 = Lettre de M. J. Martin informant que son frère F. Ma a déjà pris un autre engagement

29 gbr 1854 = Lettre circulaire de l'amb. à M. Mackenzie restituée par la poste, le destinataire étant parti sans laisser d'adresse

30 gbr 1854 = Lettre de M. H. West déclarant qu'il est décidé de partir au premier avis

30 gbr 1854 = Lettre de M. Harridge informant qu'il a déjà pris un autre engagement

1^{re} x br 1854 = Lettre de M. Patrick Brown, refusant l'offre à cause d'un autre engagement

2^e x br 1854 = Lettre de M. Edwin Wilson déclarant qu'il accepte, mais faisant quelques questions

2 x br 1854 = Lettre de M. John Julius déclarant qu'il a pris un autre engagement

2 x br 1854 = Lettre de M. W. Reed demandant un délai de 15 jours pour répondre définitivement

12 x br 1854 = Lettre de même déclarant qu'il est prêt à partir & qu'il veut le lendemain prendre les instructions de l'amb.

12 x br 1854 = Lettre de M. Edwin Wilson qui n'ayant pas reçu de réponse à sa lettre du 2 x br déclare accepter simplement

7 x br 1854 = Lettre de M. Charles Bryce déclarant qu'il accepte & remercie l'amb. pour la lettre d'introduction promise

8 x br 1854 = Lettre de M. Charles Keane remerciant l'amb. qui lui a été offert

7512

OSMAN		IVI
HR-SFR.(2)		
18	22	14

[BOA, HR.SFR.3.18.28/1]

30-1-22
1

The Turkish Minister presents his compliments to Dr. Mackenzie & begs to inform him, that according to a despatch just received from His Highness the Sultan, the Sultan's Pasha has approved all the conditions offered through Dr. Smith to the medical officers selected by him for the service of the Imperial Army, and desires that these parties will proceed without delay to Constantinople.

As Dr. Mackenzie is one of the doctors & medical officers of first class selected by Dr. Smith, he is requested to inform the Turkish Minister as soon as possible, whether he is still willing to

OSMANLIYE
1302 (17)
1302 1

accept the offer. In that case the Turkish Minister will advance him the money for his expenses by first class cabin in a steam vessel to Constantinople.

In case Dr. Mackenzie should have found other employment, he is requested to be kind enough to inform the Turkish Minister, in order that he may procure a substitute.

1 Beyarstan Square
29 November

[BOA, HR.SFR3.18.28/2-3]

The Turkish Minister presents his compliments to Dr. Mackenzie begs to inform him, that according to a despatch just received from his highness Richid Pasha the Sublime Porte has approved all the conditions offered through Dr. Smith to the Medical officers selected by him for the service of the Imperial army and desires that those gentlemen will proceed without delay to Constantinople.

As Dr. Mackenzie is one of the Doctors or Medical officers of first lab selected by Dr. Smith, he is requested to inform the Turkish Minister as soon as possible, whether he is still willing To Accept the offer. In that case the Turkish Minister will advance him the money for his expenses by first log cabin in a steam repel to Constantinople.

In case Dr. Mackenzie should have found other employment, he is requested to be kind enough to inform the Turkish Minister, in order that he may presume a substitute.

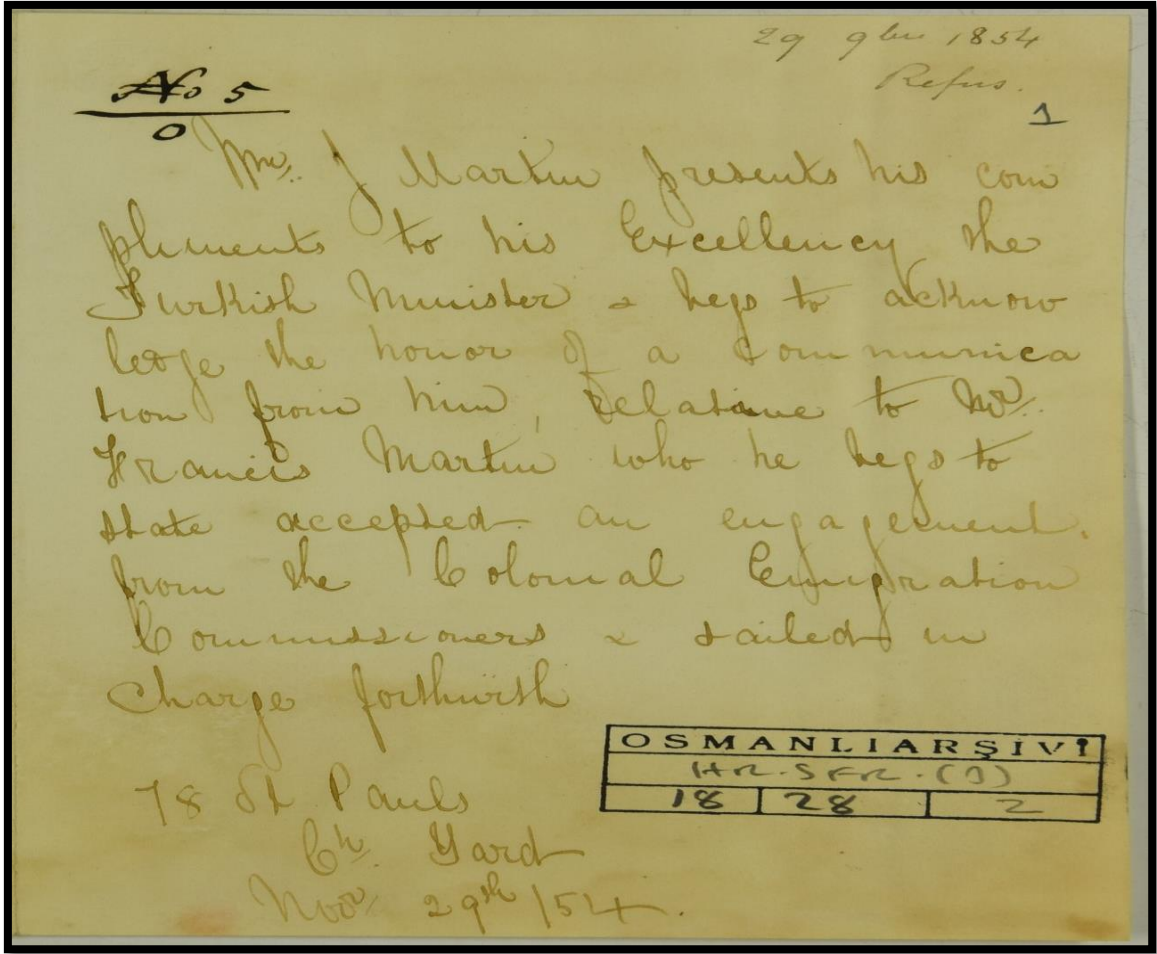
*Bryanston Square
29 November*

-Türkçe Çevirisi-

Türk Bakanı Dr. Mackenzie'ye saygılarını sunar ve onu saygıyla bilgilendirir ki Reşit Paşa Ekselansları'ndan henüz gelen bir bildiriye göre Bab-ı Ali, Dr. Smith aracılığıyla Kraliyet ordusu hizmeti için onun tarafından seçilen sağlık memurlarına teklif edilen bütün şartları onaylıyor ve o bayların İstanbul'a gecikmeksizin gelmelerini rica ediyor.

Dr. Mackenzie, Dr. Smith tarafından ilk seçilen laboratuvarın doktorlarından ve sağlık memurlarından biri olduğu için, Türk Bakanını en kısa sürede bilgilendirmesi rica ediliyor eğer hala teklifi kabul etmeye hazır ise. Bu durumda Türk Bakanı ona masrafları için İstanbul'a karşı bir seyahatinde yardımcı olmak için avans verecek. Dr. Mackenzie'nin başka istihdamda bulunması halinde, yerine koyacağını düşünmesi için Türk Bakanına bilgi verecek kadar nazik davranması istenir.

*Bryanston Square
29 Kasım*



[BOA, HR.SFR.3.18.28/4]

29.9.1854

Red

Bay F. Martin Türk Bakanı Ekselanslarına saygılarını sunar ve ondan bir iletişim şerefini saygıyla beyan eder, Mr. Francis Martin'e dair ki o görevde derhal kapatılmış ve başarısız sömürge göç kurulundan bir sözleşme kabul ettiğini saygıyla bildirir.

18 St. Pauls 18 St. Pauls

6th yard

29 Kasım 54

OSMANLI AR. 29 9/1854 L
 HR. SFR. (1) Refus
 No 2 & 3 18 28 3

Dr. Hyde Palter presents
 his compliments to his
 Excellency the Turkish
 Ambassador, and begs to
 inform him that his
 brother, Mr. John Maynard Palter, in con-
 sequence of the delay of the
 confirmation of his appoint-
 ment, took the surgeoncy
 of the ill-fated ship "Prens"
 and was probably drowned
 in her on the night of the

14th of this month, on the
 coast of the Guinea. necessary to procure
 substitutes.

Dr. Palter also begs to
 inform his Excellency that
 Mr. Pillifant, who was
 another of the gentlemen
 who offered himself as a
 medical officer in the
 Turkish service, has taken
 the honor surgeonship of
 the English embassy
 & that for the future
 gentlemen it will be

Montague Street
 Nov: 29. 1854.

OSMANLI AR. 29 9/1854 L
 HR. SFR. (1)
 3

[BOA, HR.SFR.3.18.28/6-7]

Red

29. 9. 1854

Dr. Hyde Palter, Türk Büyük Elçisi Ekselanslarına saygılarını sunar ve saygıyla onu bilgilendirir ki. Randevu teyidinin gecikmesi üzerine, kendisinin mutsuz bir şekilde talihsiz gemi "Prens"de cerrah olarak görevlendirildiğini bildirir muhtemelen Guinea olayı üzerine bu ayın 14'ünde Dr. Palter ayrıca ekselanslarını saygıyla bilgilendirir ki Mr. Pillifant da Türk Ordusu'nda bir sağlık görevlisi olarak hizmet veren baylardan biriydi, revirin sözcüsüydü ki böylece o baylarla vekilliklerin varsayılması gerekli olacak.

29 Kasım 1854

1

No 2 *Clawering*
 Bishop's Wortford
 Herts

OSMANLIARSIVI		
HR.SFR.(9)		30 Novbr 1884
18	28	4

Dr West presents his
 respectful Compliments
 to the Turkish Ministers
 and beg to acknowledge
 the receipt of a letter
 from him: Dr West
 is still willing to join
 the Turkish Service
 but is aware of the detail
 of the Service: what his

2

uniform and to take
 his duties when in Turkey
 Dr West would feel
 obliged by being
 informed on those
 subjects and then will
 be ready to join at
 a moment's notice.
 Is there any provision
 for Medical Men in
 case of wounds on

Sickmen
 To His Excellency
 The Turkish Minister

OSMANLIARSIVI		
HR.SFR.(1)		4

[BOA, HR.SFR3.18.28/8-9]

No:2

Clavering

1

Bishop Montfort at Hertz

30 March 1854

Dr. West presents his respectful compliments to the Turkish Minister and begs to acknowledge the receipt of a letter from him Dr. West is still willing to join the Turkish service but is unaware of the detail of the service: what his uniform and what his duties when in Turkey. Dr West would feel obliged by being informed on those subject and then will be ready inform at a moments notice. Is there any provision for Medical men in case of wounds on sickmen uniform and what his duties when in Turkey Dr.West would feel obliged by being informed on those subject and then will be ready inform at a moments notice. Is there any provision for Medical men in case of wounds on sickmen.

To His Excellency

TheTurkish Minister

-Türkçe Çevirisi-

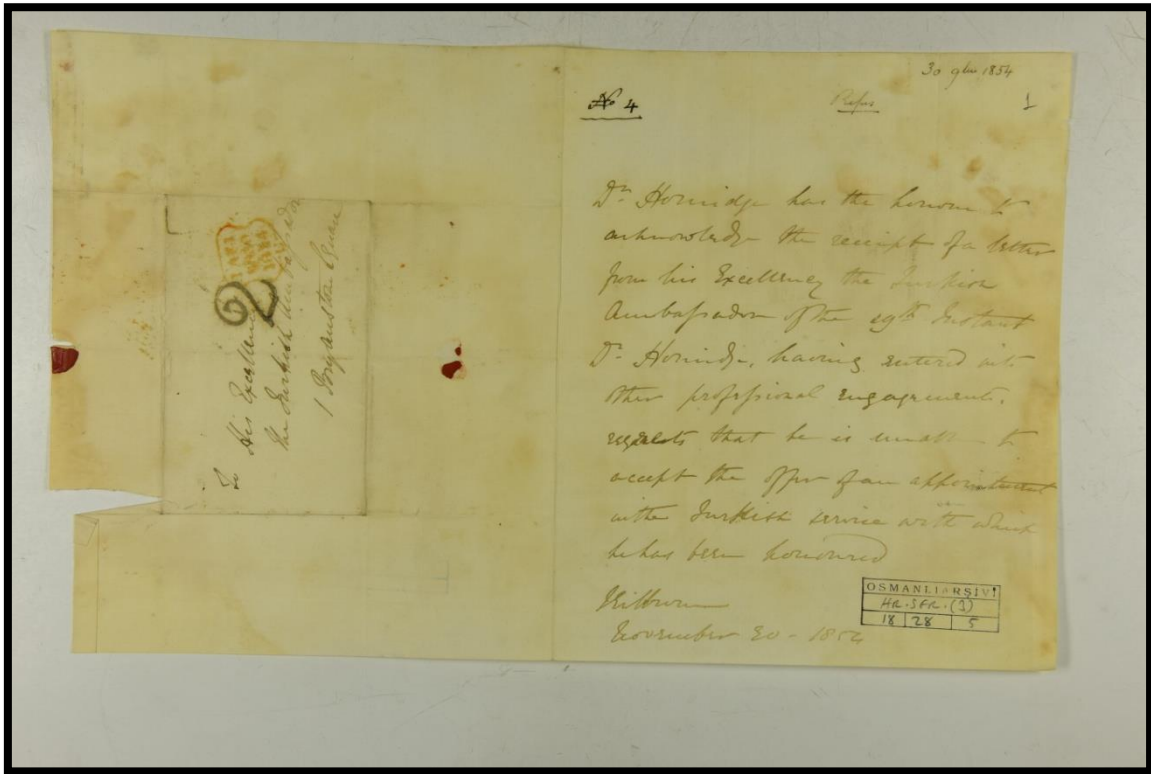
No:2 Clavering

Bishop Montfort at Hertz

30 Mart 1854

Dr.West Türk Bakanı'na saygılarını sunar ve saygıyla ondan gelen bir mektubun teslimini beyan eder. Dr. West hala Türk Hizmetine katılmak istiyor fakat hizmetin detayının farkında değil: onun ne üniforma ve Türkiye'deyken ki görevlerinin neler olduğu? Dr. West bu konularda bilgilendirilmekten minnettar hissedecek ve böylece derhal bilgilendirmeye hazır olacak. Hasta insanlardan yara olması durumunda sağlık adamları için hiç önlem var mı?

Türk Bakanı Ekselansları



[BOA, HR.SFR3.18.28/10]

To His Excellency

The Turkish Ambassador

Bryanston Square

No:4

30 9th 1854

Refus

Dr.Hornidge has the honor of acknowledge the receipt of a letter from his Excellency the Turkish Ambassador of the 29th Instant Dr. Hornidge having entered with their professional engagements, asserts that he is unable to accept the offer of appointment with Turkish service with which he has been honored.

Kilburn

November 30 -1854

-Türkçe Çevirisi-

Türk Bakanı'naEkselansları

TürkBüyükelçisine

Bryanston Square

30 9th 1854

Red

Dr. Hornidge şimdiki 29.Türk Büyükelçisinden gelen bir mektubun ulaşmasını beyan etme şerefine nail olmuştur. Dr. Hornidge profesyonel ödeme yükümlülüklerinden dolayı şereflendirildiği Türk Hizmeti için görev teklifini kabul edemeyecek.

Kilburn

30 Kasım 1854

No. 5 ^{Refus}
Lamington Spa
Eastnor Villa
Decr 10th 1854 -
Dr. Patrick Brown
presents his respectful
compliments to his
Excellency the Turkish
Minister and begs
to state that as the
Regt of Militia to
which he is
attached

OSMANLIARŞIVI		
HR.SFR. (3)		
18	28	6

as Principal Surgeon
is expected to be em-
ployed for permanent
duty, he will be
under the necessity
of declining the
offer of Service in
the Imperial Army
of the Sublime Porte.

[BOA, HR.SFR3.18.28/11-12]

Red

LamptonLizaEastnor Villa

10 Aralık 1854

Dr. Patrick Brown Türk Bakanı'na saygılarını sunar ve saygıyla belirtir ki bağlı olduğu geride kalan milis kuvvetlerinde beklenen başcerrah daimi görevi için Bab-ı âli'nin Kraliyet ordusundaki teklifi reddetmenin üzüntüsü içinde olacaktır.

2nd Dec 1854

No 1 Mr. Edwin Wilson 1

0

OSMANLIARŞIVI		
HR. SFR. (9)		
18	28	7

Mr. Edwin Wilson presents his compliments to his Excellency the Turkish Minister, and begs to state in reply to his communication of the 29th ulto which he has had the honor to receive that he is still willing to accept the offer made to him by Dr. Smith for the service of the Imperial Army. As Dr. Smith made no allusion to any class, Mr. Wilson would be glad to know what is recent by Medical Officers of

2

2nd class.

Mr. Wilson would be thankful to receive any information for his guidance in respect to articles necessary those which would not be obtainable at Constantinople as regards Outfit, Camp Equipments for the purposes taking his own surgical instruments for. With a hope of another passing too much upon his Excellency and with an anxiety to receive any further communication Mr. Wilson begs to record his high consideration

John Ainslie in Manchester.
2nd December 1854.

OSMANLIARŞIVI		
HR. SFR. (9)		
		7

[BOA, HR.SFR3.18.28/13-14]

Mr. Edwin Wilson

Mr. Edwin Wilson presents his compliments to his Excellency the Turkish Minister, and begs to state in reply to his communication of the 29th ulto which he has had the honor to receive that he is still willing to accept the offer made to him by Dr. Smith for the service of the Imperial Army. As Dr. Smith made no allusion to any class, Mr. Wilson would be glad to know what is recent by Medical Officers of Mr. Wilson would be thankful to receive any information for his guidance in respect to articles necessary to use which would not be obtainable at Constantinople as regards Outfit, Camp Equipments for the purposes taking his own surgical instruments for. With a hope of another passing too much upon his Excellency and with an anxiety to receive any further communication Mr. Wilson begs to record his high consideration

Foodier Hours Hyde in Manchester 2nd December 1854

-Türkçe Çevirisi-

Mr. Edwin Wilson

Mr. Edwin Wilson Türk Bakanı'na saygılarını sunar, ve Kraliyet Ordusu'nun hizmeti için ona Dr. Smith tarafından yapılan teklifi kabul etmeye hala hazır olduğunu kesinleştirme şerefine nail olduğu 29.ndaki iletişimine cevap olarak saygıyla belirtir.

Dr. Smith hiçbir sınıfa bahis açmadığı için, Mr. Wilson sağlık görevlileri tarafından neyin yakın olduğunu bilmekten memnun olacak. Mr. Wilson kendi tıbbi malzeme alımı amaçları için, kamp malzemesi hususunda İstanbul'da mevcut olmayan arşiv ile ilgili kullanması gereken rehberliği için herhangi bir bilgi almaktan minnettar olacak. Ekselanslarına daha fazla iletişim elde etme heyecanıyla, Mr. Wilson yüksek mülahazalarını saygıyla gönderir.

Foodier Hours Hyde in Manchester

2 Aralık 1854

#4
0

25, Budge Row Cannon Street
London. 2 December 1854

To the Turkish Minister, Refus

Sir,

In reply to your favour of the 29th ultimo I beg to say my brother (Mr. John P. Sullivan) is gone as surgeon to a vessel of Emigrants to Australia, & he would have gladly accepted your offer.

Your obedient servant
J. Sullivan.

OSMANLIARSIVI		
HR. SFR. (37)		
18	28	8

42 Gloucester Place
Hyde Park

Dr. Wilson Keble

Respectful Compliment
to the Turkish
Minister to say that
he is now prepared
to start for Constantinople
and that he will
call upon his
Excellency tomorrow
morning by 10 o'clock
to receive his instructions
etc.

Tuesday
12th Decr 1854

OSMANLIARSIVI		
HR. SFR. (13)		
18	28	10

[BOA, HR.SFR3.18.28/15-16]

25 Budge Row Cannon Street
London 2 December 1854
To the Turkish Minister,

Refus

Sir,

In reply to your favour of 29th ultimo I beg to say my brother (Mr. John P. Julian) is gone as surgeons to addressed of Emigrants to Dusha as he would know gladly accepted your offer.

Your Obedient Servant

P. Julian

42 Gloucester Place

Hyde Park 1

Dr. Wilson Reeds respectful compliments to the Turkish Minister to say that he is now prepared to that for Constantinapole and that he will call upon his Excellency tomorrow morning by 10 o'clock to receive his Instructing.

Tuesday

12th Dec 1854

-Türkçe Çevirisi-

25 Budge Row Cannon Street
London 2 Aralık 1854

Red

Türkiye Bakanı,

Efendim,

29.uncu ultimo'nun lehine cevaben, ağabeyim (Bay John P. Tulion) göçmenlerin Duşa'ya cerrah olarak gittiğini söylemek için yalvarırım çünkü teklifini memnuniyetle kabul ettiğini biliyordu.

Sadık Lucan P. Julian

42 Gloucester Place

Hyde Park

Dr. Wilson Reed Türk Bakanı'na İstanbul'a ve bütün talimatlarını almak için ekselanslarını yarın sabah saat 10'da ziyaret edeceğini söylemekten dolayı saygılarını sunar.

Salı, 12 Aralık 1854

42 Gloucester Place
 Hyde Park
 No. 7 Decr 22 54

Dr. Wm. Reed's
 respectful compliments
 to His Excellency the
 Turkish Minister and
 requests that he may be
 allowed 14 days to give
 a definite answer to the
 letter respecting the
 Turkish Medical Service
 which he had yesterday
 the honor to receive

OSMANLIARŞIVI		
HR. SFR. (3)		
18	28	9

12 X^{hr} 1854

OSMANLIARŞIVI		
HR. SFR. (3)		
18	28	11

1

No. 1
 0

Mr. Edwin Wilson presents
 his compliments to his Excellency the
 Turkish Minister, and fears from
 his answer under date the 20th December
 that his Excellency's communication of the
 29th ult. notwithstanding, has not been
 misheard.

Mr. Wilson begs to state that
 his answer to the desire of his
 Excellency's Minister's communication of
 his Excellency's offer made to
 him through C. Smith for the service
 of the Imperial Army—

Jordan House, 11, St. James's Street, London
 12th Decr. 1854.

[BOA, HR.SFR3.18.28/17-18]

42 Gloucester Place
Hyde Park
Dec 2nd 54

Dr. Wilson Reeds respectful compliments to the Excellency the Turkish Minister and requests that he maybe allowed 14 days tofer a definite answer to the letter respecting the Turkish Medical service which he had yesterday the honor to receive

12 Xth 1854

Mr. Edwin Wilson presents his compliments to his Excellency The Turkish Minister, and fears favour) his answer, under date the 2nd December to his Excellency communication of the 29th letter not having been acknowledged that his letter of that date has been misplaced.

Mr. Wilson begs to state that his answer to the desire of his Excellency won in confirmation of his acceptance of the offer made to him through Dr. Smith for the service of the Imperial Army.

Foodier House Hyde in Manchester

12th December 1854

-Türkçe Çevirisi-

42 Gloucester Place
Hyde Park
Dec 2nd 54

Wilson Reeds, Türkiye Bakanı Ekselanslarına saygıyla övgüde bulundu ve dün aldığı tıbbi hizmetle ilgili mektuba 14 gün boyunca kesin bir cevap vermesine izin verilmesini istedi. Dün aldığı şeref onuruna.

12 Xth 1854

Bay Edwin Wilson, Ekselansları'na övgülerini sunar. Cevabını 2 Aralık'a kadar, 29. mektuptaki Ekselansları, bu tarihteki mektubunun yanlış olduğunu kabul etmedi.

Bay Wilson, Ekselansları arzusuna verdiği cevabın, İmparatorluk ordusu'nun hizmetinde bulunması için Dr. Smith tarafından kendisine yapılan teklifi kabul ettiğini onayladığını belirtmek ister.

Foodier House Hyde in Manchester 12th Aralık 1854

SONUÇ

1853 - 1856 yıllarında bir Avrupa savaşı olarak zuhur eden Kırım harbi, Rusya karşısında Osmanlı Devleti, Fransa, İngiltere ve Piyomente-Sardunya Krallığı ittifakının birlikte savaştığı, pek çok tekniğin ve yöntemin ilk kez kullanıldığı önemli bir savaş olarak tarihteki yerini almıştır. 30 Mart 1856 tarihli Paris Antlaşmasıyla sona eren savaş, birçok önemli yeniliklere de kapı aralamıştır.

Söz konusu harpte, müttefik ordularının ikamet ihtiyaçları Osmanlı Devleti tarafından karşılandı. Kolera, bu dönemde en yaygın salgın hastalıktı ve bu hastalık yüzünden binlerce asker hayatını kaybetti. Karantina uygulaması ile hastalığın önüne geçilmeye çalışıldı. Savaş sırasında yaygın olarak görülen salgın hastalıklardan biri de lekeli tifo idi. Bulaşıcı hastalıklara karşı tedbirler çok yetersizdi. İngiltere, Fransa, Sardunya ve Osmanlı dâhil hiçbir müttefik kuvvetin organize edilmiş bir tıbbî kuruluşu yoktu. Tıbbi malzemeler eczacılar tarafından sağlanıyordu. Ordularda ilk başlarda kadın hastabakıcılar bulunmuyordu. Erkek hastabakıcıların büyük kısmı emekli ve yaşlı insanlardan oluşmaktaydı. Savaşta, anestetik ilaçlar, etkinliği sınırlı bir seviyede kalsa da kullanılmıştı. Doktorlar, bulaşıcı hastalıkların sebepleri hakkında net bir bilgiye sahip değildi. Hastaların %25'i şok ve kangrenden ölmesine rağmen yine de tedavi için en başta gelen yöntem uzuv kesilmesiydi.

Savaş sırasında Osmanlı Devleti tarafından müttefik devletlere başta İstanbul olmak üzere çeşitli şehirlerde askeri hastaneler tahsis edildi. Osmanlı Devleti'nin en önemli ve en büyük hastanesi sayılan Selimiye Kışlası İngiliz ordusu hizmetine verildi.

Sağlık denetimlerinin artmasıyla beraber hastanede yatan hastalar da düzenli olarak kayıt altına alındı. Nitekim 19 Aralık 1854'te Üsküdar Hastanesi'nde 4.221 hasta ve yaralı vardı. 1855 yılının Ocak ve Şubat aylarında durum daha da kötü bir vaziyet aldı. Kışla hastanesi ile birlikte Üsküdar'daki General Hospital adını verdikleri merkez hastane tamamen dolmuştu.

İngilizler tarafından "*Royal Naval and Marine Hospital*" adı verilen Tarabya Hastanesi, 1854 yılına kadar bir köşk iken duyulan ihtiyaç üzerine hastaneye dönüştürüldü. Hastane ilk başlarda 40 yataklı olarak hizmet verirken daha sonradan

yatak kapasitesi 150'ye çıkarıldı. Kırım Savaşı boyunca bu hastaneye kabul edilen hasta sayısı 1.775 olup bunlardan 148'i ölmüştü.

10 Ocak 1854 ile 30 Nisan 1854 tarihleri arasında İngiliz hastanelerine gelen hasta ve yaralı sayısı ile ölüm oranlarına bakıldığında; 56.057 kişiden 23.587'si karın ve bağırsak hastalıkları şikâyetlerinden hastaneye gelmiş, bunlardan 4.566'sı ölmüştür. Buna göre ölüm oranı %19'dur. 2.023 kişi ise donarak hayatını kaybetmiştir. Bunların oranı ise %20'dir. Savaş sırasında kırıklardan ve yaralanmalardan ötürü hastaneye 4.158 kişi getirilmiş, bunların 644'ü hayatını kaybetmiştir. Bu oran ise %13'tür. İskorbüt hastası olan 28.939 askerden 2.093'ü, 700 subaydan 3'ü ölmüştür. Bu oran askerlerde %7, subaylarda ise %1'dir. Toplamda bütün hastalıklar nedeniyle ölüm oranı askerler için %35, subaylar içinse %2,5'ti.

Yukarda belirtilen rakamlardan anlaşılacağı üzere, orduların sağlık koşulları, alınan tedbirlere rağmen yeterli seviyede değildi. Savaş meydanında yaralanan asker sayısı, hastalıklardan hayatını kaybeden askerlere oranla çok daha düşük bir seviyedeydi. Sağlık koşulları ile ilgili raporlar İngiliz kamuoyunu derinden etkilemiş ve İngiliz hastanelerinin kötü gidişatını incelemek üzere bir Parlamento Komisyonu oluşturulmasına karar verilmişti. Ayrıca askerler için yardım kampanyaları başlatılmıştı.

Sağlık sorunları ve hastanelerin mevcut yaralılara yetmemesi üzerine, yeni hastanelerin kurulması da gündeme gelmişti. Bu bağlamda Kırım Savaşı sırasında açılacak olan *İzmir Sivil Hastanesi* için uygun bir yer arayışına gidildi ve bu görev için Thomas Morehead İzmir'e gönderildi. Morehead, Sarı Kışla olarak bilinen Konak Meydanı'nda bir bina önerdi. Hastaneye, Şubat 1855'te çok sayıda hasta kabulü gerçekleşti. Şubat ayında hasta sayısı 737 iken, Mart'a doğru bu sayı 993'e çıktı. Hastalardan 127'si öldü. Bunun üzerine hastanenin koşullarını düzeltme çalışmaları yapıldı ve kadro genişletildi. Kadroda ilk zamanlarda 3 cerrah ile 5 yardımcı cerrah bulunuyordu. Doktorlar bu sırada haftalık görüşmeler yapan Smyrna Medico-Chirurgical Society'yi kurdular.

Erenköy Hastanesi ise, Kırım savaşının ikinci yarısında kurulmuş ve İngilizler tarafından "*Renkioi British Civil Hospital*" olarak adlandırılmıştı. Çetin geçen kış ayı sonunda mevcut hastanelerin yaralı kapasitesini karşılayamadığı görülünce ikinci bir hastane açma fikri ortaya atıldı. 1855 Ocak ayında gündeme gelen bu öneri için Dr.

Edmund Parkers ve mühendis Brunel görevlendirildi. Savaş Dairesi tarafından görevlendirilen Isambarg Kingdom Brunel İngiltere’de prefabrik hastanenin yapımına başladı. Hastane, savaş dairesi bünyesinde fakat Ordu Tıp Departmanı’ndan bağımsız olarak planlandı.

Söz konusu hastane 1.768 yatak kapasiteli olup, 34 üniteden oluşacaktı. Erenköy Hastanesi’nin yapımı için bölgeye sekiz ayda 23 gemi, 11.500 ton malzeme taşındı. Havalandırması, su tesisatı, kanalizasyon çukurları iyi planlanmış prefabrik binalar şeklinde inşa edildi. Hastanenin yapımı çok kısa sürede tamamlanarak, hastalar, hastane ile liman arasında kurulan raylar üzerinde atlı tramvayla taşındı. Hastaların giysileri modern sayılabilecek çamaşırhanede yüksek derece ısıda yıkanarak, bulaşıcı hastalıkların yayılması önlendi.

Ekim 1854’ten itibaren sivil doktorlardan bazıları Üsküdar Hastanesi’nde bazıları ise görev için başka yerlerdeydi. Üsküdar Hastanesi’nde görev yapan doktorların toplamı 30’dur. Ayrıca Üsküdar’a bağlı sivil hekim olarak İngiliz ordusunda görevli Hollandalı Peter Pincoff İstanbul’a geldikten sonra Pera’da küçük bir tıp fakültesi kurdu.

Kırım Savaşı boyunca İngilizlere ait hastaneler oldukça geniş bir alana yayılmıştı. Varna, Gelibolu ve Çanakkale’deki hastanelerde kadın hemşireler bulunmamaktaydı. İzmir ve Erenköy’de ise Florence Nightingale’den bağımsız kadın hemşireler de hizmet veriyordu. “*Therapia*” deniz hastanesinde de kadın hemşireler bağımsızdı. Geri kalan hastaneler (Kuleli, Üsküdar, Kadıköy) Florence Nightingale’in sorumluluğundaydı. İngiliz gazetelerinin tesiri ile Florence Nightingale’den sonra İstanbul’a hastabakıcı akını başlamış.

Haydarpaşa Asker Hastanesinde vefat eden İngiliz er ve subayların defni için ilk başta mezarlık olarak Çengelköy’de Kuleli yakınlarında bir yer gösterildi ancak yolun uzaklığı ve Haydarpaşa Hastanesinin önünde boş bir arazinin bulunması göz önüne alınarak ölülerin buraya defnedilmesine karar verildi. Kirişçi babanın arazisi de satın alınarak İngilizlere hediye edildi. Hastanede ölen 1.500 er ve 80 subayın cesetlerini ayrı ayrı mezarlara koymak mümkün olmadığından 30-40’ı toplu biçimde kazılan hendeklere gömülmüştü. Ayrıca Beykoz dikimevi civarındaki mezarlıkta medfun 400

İngiliz piyadesi ile altıncı belediye dairesi bahçesi, Rami Kışlası yanındaki arazide medfun 20 kadar İngiliz'in kemikleri de buraya taşınmıştı.

Kırım Savaşı İngiltere'ye pek çok deneyim kazandırdı. Özellikle savaş teşkilatı konusunda ve tıbbi yönden birçok yeniliklere kapı araladı. Nitekim savaş sonrasında edinilen en önemli tecrübe, tıbbi yetersizliğin yarattığı sıkıntılardan elde edilen deneyimler oldu. Cepheye gözlemci olarak gönderilen savaş muhabirlerinin bu eksiklikleri kaleme alması İngiliz kamuoyunda büyük bir etki yarattı. Devlet bu eksikliklerin giderilmesi için çalışmalar başlattı.

Bu çerçevede, başta İstanbul olmak üzere doğuda açılan tüm İngiliz hastanelerinde ciddi bir düzenlemeye gidildi. Hastanelerdeki eksik kadrolar hızla tamamlandı, Florence Nightingale liderliğinde bir hemşire ekibi Üsküdar'a gönderildi ve hastanelerin tıbbi donanımları ciddi biçimde yenilendi. Tüm bu iyileştirme çalışmalarının sonuçları 1854 Martından itibaren alınmaya başlandı. Sivil hastanelerin açılması, kadrolarının oluşturulması, maaşları, verdikleri tıbbi hizmet vb. birçok konu savaş boyunca İngiltere'de çok tartışıldı. Bu tartışmalarla Kırım Savaşı, belki de ilk kez tıbbi alanda asker-sivil ayrımının gözle görünür bir hale geldiği, iki kesim arasında güç mücadelelerinin yapıldığı ve ön yargılarının ortaya çıktığı bir dönem oldu. Öte yandan İzmir ve Erenköy sivil hastanelerinde yaşanan tecrübenin ardından, savaştan sonra İngiltere'de sivil tıp kadrolarından savaşta da yararlanma konusunda yeni düzenlemelere gidildi.

İngiliz tıbbi perspektifinden, Kırım Savaşı'nın tıbbî fiyaskosu bu alanda birçok önemli reform başlattı. Bunlardan birisi, Lord Sidney Herbert'in Sıhhi Komisyon Başkanı olarak atanmasıydı. Kırım savaşının ardından Kraliyet Komisyonu, 1860 yılında Fort Pitt'de ilk ve aynı zamanda İngiltere'deki ilk hijyen teşkilatının kurulmasına öncülük etti. Ayrıca Florence Nightingale'e verilen destekle İngiltere, sonradan modern hemşireliğin kurucusu olarak dünyada adını duyuracaktı.

Kırım Savaşı, İngiliz ulusal kimliği üzerinde de derin bir iz bıraktı. Günümüzde Alma, Balaklava, İnkerman, Sivastopol, Cardigan ve Raglan adları hafızalarda hala canlıdır. Savaştan sonra kızlara Florence, Alma, Balaklava ve oğlanlara Inkerman adı vermek yıllarca bir moda olarak kaldı. Gazeteler sayesinde birçok yardım kampanyaları

düzenlendi. Kırım savaşı, savaş fotoğrafçılığının ilk sahası olarak dünya tarihindeki yerini almıştır.

Kırım Savaşı, Osmanlı Devleti için birçok yönden etkisi uzun yıllar devam eden bir mücadele oldu. Ordunun belirli bir sağlık hizmet planı olmadığı gibi yetkililer de sağlık işlerine gereken önemi veremedi. Osmanlı, Kırım Harbi'nde sadece sağlık sorunları nedeniyle bile birçok askerini kaybetmiştir. Hekimler ancak, hasta ve yaralılara bakmak üzere kıta tabibi olarak yetiştirilmekteydi. Oysa bu tarihlerde Avrupalı hekimler savaşlarda morfini kullanmaya çalışıyor ve sahra hastanelerinde de antiseptikleri tecrübe ediyordu.

Mevcut doktorlar askerlerin ihtiyacını karşılayamaması üzerine Avrupa'dan doktor talep edilmesine karar verilmişti. 1854'ün Temmuz ayı başlarında İngiltere'de Osmanlı ordusu için bir İngiliz Tıp ekibinin kurulacağı ve bunun için başvuruların başladığının açıklanmasıyla birlikte birçok doktor Türk Büyük elçiliğine mektuplar yazmaya başladı. Haberlerin doğruluğunu öğrenmek isteyen bazı doktorlar kendilerini tanıtan referanslar ve deneyimlerini aktardıkları mektuplar göndererek bu görevde yer almak istediklerini belirtirler. Bir diplomaya sahip olanlar diplomalarını ibraz etmiş, henüz diploması olmayanlarsa çalıştıkları ve deneyim kazandıkları yerlerin bilgisini vermişlerdi.

İnceleme sonucunda Osmanlı ordusu için gelmek isteyen doktorların öncelikle Sıhhiye Dairesi Başkanı Dr. Andrew Smith'e diplomalarını ulaştırmaları gerekiyordu. Smith, başvuruları inceledikten sonra yetkili makamlara doktorların bilgisini vererek göreve uygun olup olmadıklarını, nasıl bir görev alabileceklerini, Türk Büyükelçiliğine, Musurus Bey veya Reşid Paşa adına gönderilen mektuplarda bildirmiştir.

Yine mektuplardan anlaşılacağı üzere Baş Serasker'in teklifi üzerine Dr. Andrew Smith tarafından seçilen 15 İngiliz sağlık görevlisinin İstanbul'a gitmek üzere gerekli seyahat masraflarının 50 pound ödeme yaparak karşılanacağı belirtilmiştir. Smith tarafından seçilen listedeki doktorların bazıları başka sözleşmeleri kabul ettikleri için Türkiye'ye gelmeyi reddettiler.

İstihdam olunacak diplomalı doktora aylık bin beşer yüz kuruş maaş ve yevmiye dörder nefer erzak, yolculukta ise ikişer ekmek verileceği anlaşılmaktadır. İkinci derecede olan doktorlara aylık biner kuruş maaş ve yevmiye, diplomalı eczacıya aylık

altışar yüz kuruş maaş ve yevmiye, diplomasız eczacıya aylık dörder yüz kuruş maaş ve yevmiye, cerrahlara aylık beşer yüz kuruş maaş ve yevmiye ve yine bunların hepsine erzak ve atları için yem verileceği belirtilmiştir. Ayrıca Dersaâdet'e varan bu görevliler öncelikle imtihan edilip ellerine diploma verildikten sonra göreve başlayabileceklerdi.

Andrew Smith, diplomalarını getiren doktorlardan bazılarını onayladığını dile getirmiş, henüz bir diplomaya sahip olmayanları da ikinci sınıf bir Osmanlı Hizmetine atadığını da belirtmiştir. Buradan anlaşılacağı üzere bir diplomaya sahip doktorlar birinci sınıf hizmetlere atanırken, henüz bir diplomaya sahip olamayan doktorlar ikinci sınıf bir hizmete atanmıştır.

Bu doktorların geneli savaş sonrasında kendi ülkelerine dönmüştür. Bazıları ise Osmanlı Devleti'nde kalmaya devam etmişlerdir. Gelen yabancı doktorlar (İngiliz ve Fransız) harb sırasında aralarında bilimsel toplantı ve çalışmalar yapabilmek için 1855 yılında "Cemiyet-i Tıbbiye-i Şâhâne" olarak adlandırılan ilk Tıp Derneğini kurarak ilk toplantılarını 15 Şubat 1856'da yapmışlardır. Bu dernek İngiliz Hastanesi hekimlerinden Dr. Pincoffs'un altı aylık çalışması sonucunda kurulmuştur. Dolayısıyla Kırım Savaşı, İngiliz tabip ve cerrahların cemiyet kurmaları açısından da önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri

1- BOA, Başbakanlık Osmanlı Arşivi, (Arşiv belgelerinin referans numaraları çalışma içinde ilgili bölümlerde verilmiştir.

A. MKT. NZD.	Dosya No: 120, 130
HR.SFR3.	Dosya No: 16, 18, 19, 20
HR. SYS.	Dosya No: 903/2_77,78
İ. HR.	Dosya No: 114,116
İ.HR.	Dosya No:6744, 6717-2, 5320
MV.	Dosya No:151-70
İ. MVL.	Dosya No: 319-13554

2- ATASE, Türkiye Cumhuriyeti Genelkurmay Başkanlığı Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Arşivi .

ORH.44.1.1
ORH.44.1.2
ORH.44.1.3
ORH.44.1.3.1
ORH.44.1.3.2
ORH.44.1.3.3
ORH.44.1.3.4
ORH.44.1.3.4
ORH.44.1.3.5
ORH.44.1.3.6

Kitaplar ve Makaleler

Akbulut, İlhan (2014), ‘‘160 Yıldönümünde Kırım Savaşı’’ Türk Dünyası Araştırmaları (Sayı:208, Şubat) ss. 333-350.

Akdes, Nimet Kurat (1993), *Rusya Tarihi: Başlangıçtan 1917’ye Kadar*, 2. Baskı TTK Yayını, Ankara.

Armaoğlu, Fahir (1997), *19. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914)*, TTK Yayını: Ankara.

Attewel, Alex (1999), ‘‘Florence Nightingale (1820-1910)’’ Alex Attewell Unesco: International Bureau Education, Paris.

Aydın, Doğu (2012), *Avrupalı Savaş Muhabirlerinin Eserlerinde Kırım Savaşı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Badem, Candan (2011), ‘‘Amiral Adolphus Slade'in Osmanlı Donanmasındaki Hizmetleri Ve Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Gözlemleri’’, *Türkiyat Mecmuası*, C.21, ss. 115-140.

Blackwood, Lady Alicia, (1881), A narrative of personal experiences& impressions during a residence on the Bosphorus throughout the Crimean, Hatchard Piccadily: London.

Cemiyet-i Tıbbiye-i Şahane (Société Impériale de Médecine)

Çetin, Mehmet; Kök, Recep (2015), ‘‘Kırım Savaşında Müttefik Orduların İkmâli’’ *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* (cilt:8 Ağustos sayı 39), ss.815-837.

Durand De Fontmagne (1977), *Kırım Harbi Sonrasında İstanbul*, (Çev. Gülçiçek Soytürk), Tercüman Yayını, İstanbul.

Erim, Nihat (1953), *Devletlerarası Hukuku Ve Siyasi Tarih; Osmanlı İmparatorluğu Antlaşmaları*, Ankara üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını (cilt :1): Ankara.

Figes, Orlando(2012), *Kırım Son Haçlı Seferi*, (çev. Nurettin Elhüseyni), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Kew, Richmond Surrey, Florence Nightingale ‘‘ Why do we Remember her ‘‘ A TheNational Archives Education Service, 2008.

Geçmişten Günümüze Selimiye Kışlası (Selimiye Barracks From Past to present).(2005), 1. Ordu Komutanlığı TBMM Basımevi: Ankara.

Goldie, Sue M (1987), ‘‘I have done my duty’’ *Florence Nightingale In The Crimean War (1854-56)*, Manchester University Press, London.

Goldie, Sue, M (1856), *Florence Nightingale Letters From the Crimea 1854*,New York

Günergun, F (Derleyen), Cemiyet-i Tıbbiye-i Şahane (Société Impériale de Médecine)

Hatipoğlu, Sevgi, (2011), Selimiye'den Geleceğe Notlar, Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Dergisi, GATA Hemşirelik Yüksekokulu: Ankara.

Hornby, Lady (2007), (çevr. Kerem Işık) 1. Basım Kitapyayın evi.

Karal, Enver Ziya (1983), ‘‘Osmanlı Tarihi’’, Cilt: V, 4. Baskı: Ankara.

- Karayaman, Mehmet (2008), ‘‘Kırım Harbinde Sağlık Hizmetleri (1853-1855)’’, *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, ss.59-75.
- Keleş, Erdoğan (2010), ‘‘Kırım Savaşı (1853-1856) Sırasında Karadeniz Ve Boğazlar Meselesi, *OTAM*, ss.150-192.
- Lady, A (1856), *Ismeer or Smyrna and Its British Hospital in 1855*, James Madden: London.
- Macar, Dağlar Oya (2016), ‘‘Kırım Savaşı’nda İstanbul, İzmir ve Çanakkale’deki İzmir Hastaneleri’’, *YDÜ Sosyal Bilimler Dergisi* (C.IX Ekim), ss.197-207.
- Özbay, Kemal (1976), *Türk Askeri Hekimliği Tarihi ve Asker Hastaneleri*, II. Cilt İstanbul Maatbası: İstanbul.
- Özcan, Azmi (2004), ‘‘Kırım Savaşı’nda Üsküdar ve İngiliz Askerleri, [Bildiri], Zekeriya Kurşun (Ed.) ; Ocak, Üsküdar Sempozyumu, İstanbul ss. 106.
- Parkers, Edmund Alexander; Brunel, Isambard Kingdom (1857), *Report of the Information general management of Renkioi Hospital, on the Dardenelles, Turkey*: London.
- Pearn, John (2005), *Doctors And Nurses In The Crimean war*, AMAQ Clinical and Scientificies Conference, St. Petersburg: Russia.
- Ponting, Clive, (2014), *The Crimean war: The Truth Behind The Myth, Kırım Savaşı (Efsanenin Arkasındaki Hakikat)*,(Çev. Hakan Abacı) 1. Basım, Alfa Yayınları: İstanbul.
- Sarı Nil, Zeki İzgöer, Ahmet, Tuğ Ramazan (2014), *Başbakanlık Osmanlı Arşivi Belgeleri Işığı’nda II Abdülhamid Devri’nde Kurulan Ve Geliştirilen Hastaneler*, Nobel Tıp Kitabevleri: İstanbul.
- Shepherd, John (1991), *The Crimean Doctors: A History of the British Medical Services in the Crimean War*,(Cilt 1), Liverpool University Press: London.
- Silver, CP (2004), ‘‘Renkoi: A Forgotten Crimean War Hospital and Its Significance’’, *Vesalius*; X(II), ss.55-60.
- Silver, Cristopher (2007), *Renkioi Brunel’s Forgotten Crimean War Hospital*, Valonia Press UK, Wellcome Library: London.

Simkin, John (1997), ‘*Mary Seacole*’ spartacuseducational.com.

Slade, Adolphus (2002), *Müşavir Paşa'nın Kırım Harbi Anıları*, (çev. Candan Badem), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları: İstanbul.

Smith, Andrew, (1858), Medical And Surgical History British Army Which Served in Turkey And The Crimea During The War against Russia In the Years (1854-55-56), *Military Medical History of Individual Corps*, Cilt 1:London.

Şenses, Müsser; Aydın, Rahime (2007), ‘19.Yüzyılda Osmanlı’da Hemşirelik (Nursing in the Ottoman Empire In the 19th Century)’’, *Sağlık ve Toplum Dergisi* (Yıl:17, Sayı:2 Nisan- Haziran), ss.21.

Times Letters and Mentions, (1854-55) ‘Published letters by and about Florence Nightingale in the *Times*’, London.

Torun, Serap (2008), *Kırım Savaşı’nda Hasta Bakımı ve Hemşirelik*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü Deontoloji ve Tıp Tarihi Anabilim Dalı: Adana.

Turan, Fikret (2000), *The Crimean War 1853-1856 A Bibliography of Monographs*, Isis Yayınevi: İstanbul.

Tuncer, Hüner (2000), *19 Yüzyılda Osmanlı- Avrupa İlişkileri (1814-1914)*, Birinci Baskı, Ümit Yayıncılık: Ankara.

Tuncer, Hüner (2015), *Kırım Savaşı Ve Diplomasi (1853-1856)*, Tarihçi Kitabevi: İstanbul.

www.bbc.com (2016) ‘*Who was Mary Seacole?*’ 30 June.

Ünalp, F.Rezzan Ünalp (2013), ‘İlklerin Savaşı: Kırım Savaşı (1853-1856)’ (Ed. F. Rezzan Ünalp, Fatma İlhan), *Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi*, Ankara Genelkurmay Basımevi, (Aralık Sayı:22): Ankara, ss.1-12.

Yavuz, Yıldırım (1988), ‘Batılılaşma Döneminde Osmanlı Sağlık Kuruluşları’, ODTÜ MFD: Ankara, ss.123-142.

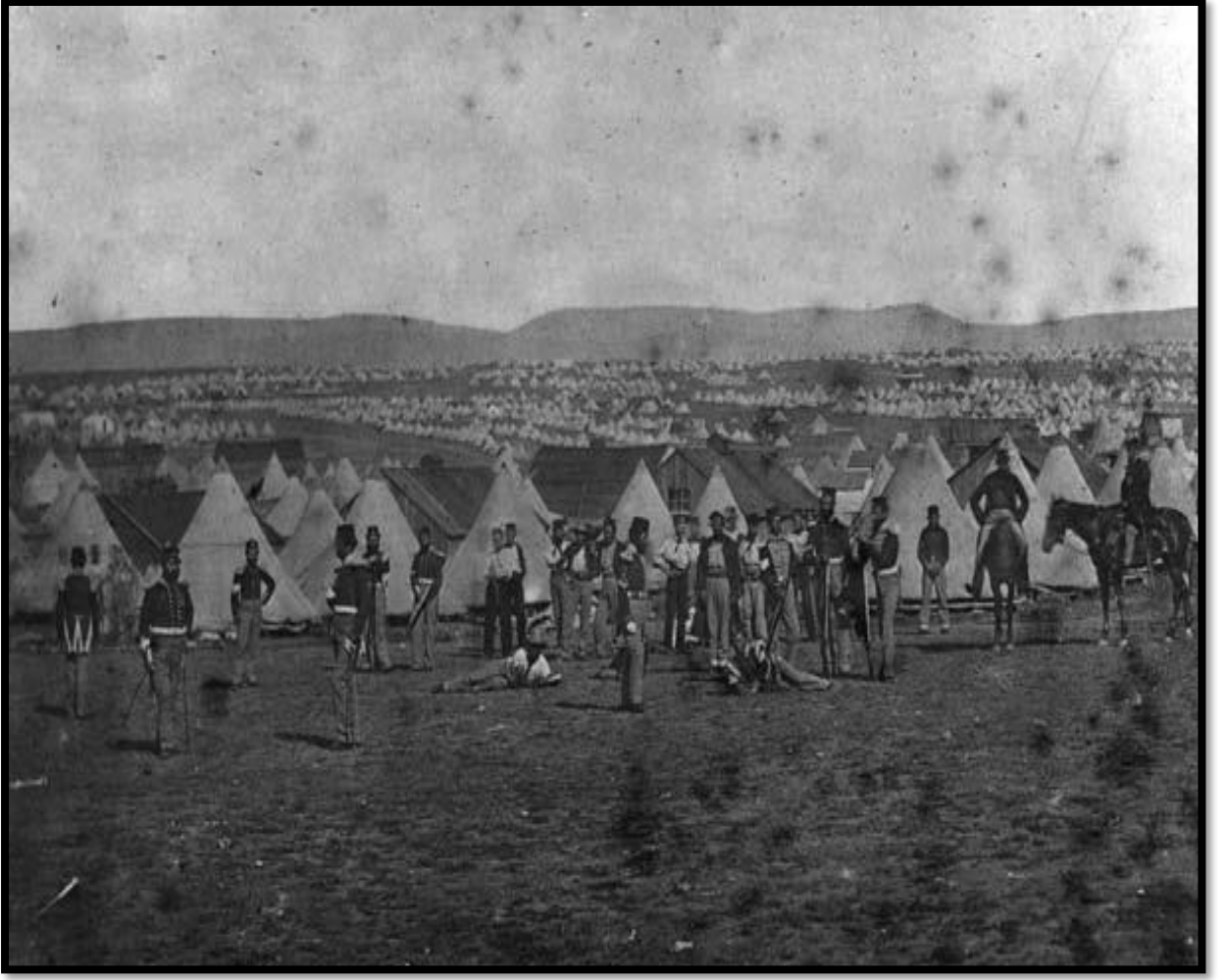
EKLER

*Kırım Savaşı, Hastaneler, İngiliz ordusu, Doktorlar ve Florence Nightingale ile
İlgili Bazı Önemli Fotoğraflar*



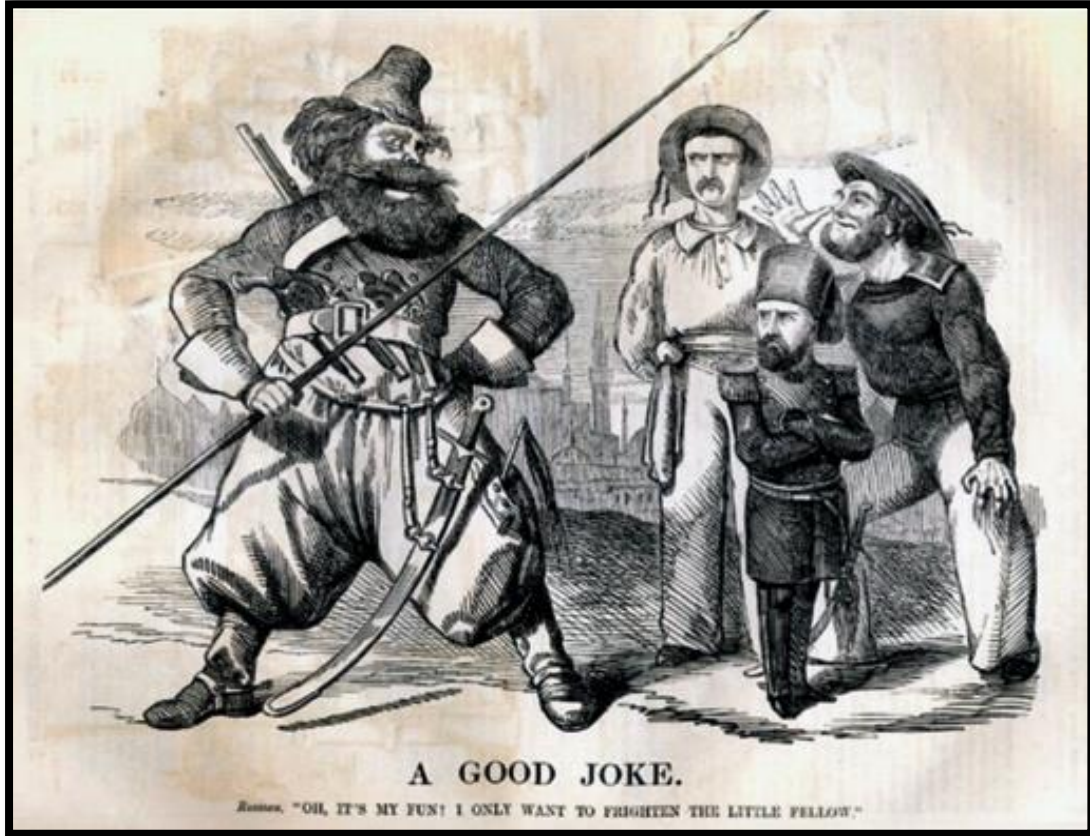
Resim 1: Balaklava Limanı (Balaklava Harbaur Entrance) -Muhtemelen bir balondan çekilmiştir-

Kaynak: James Robertson, Newcastle Collection, 1855.



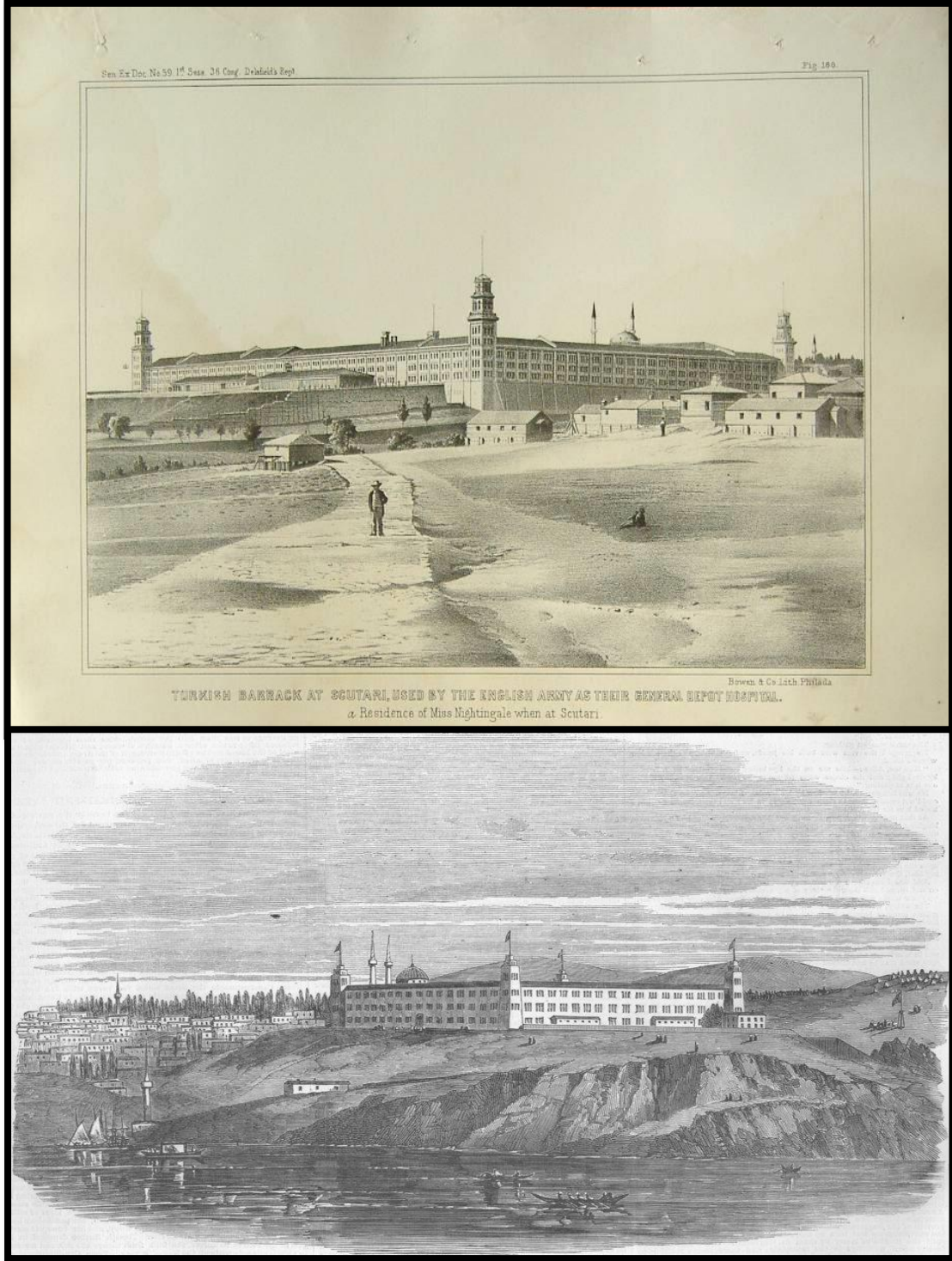
Resim 2: İngiliz ordusu (British Army)

Kaynak: James Robertson, Newcastle Collection, 1855.



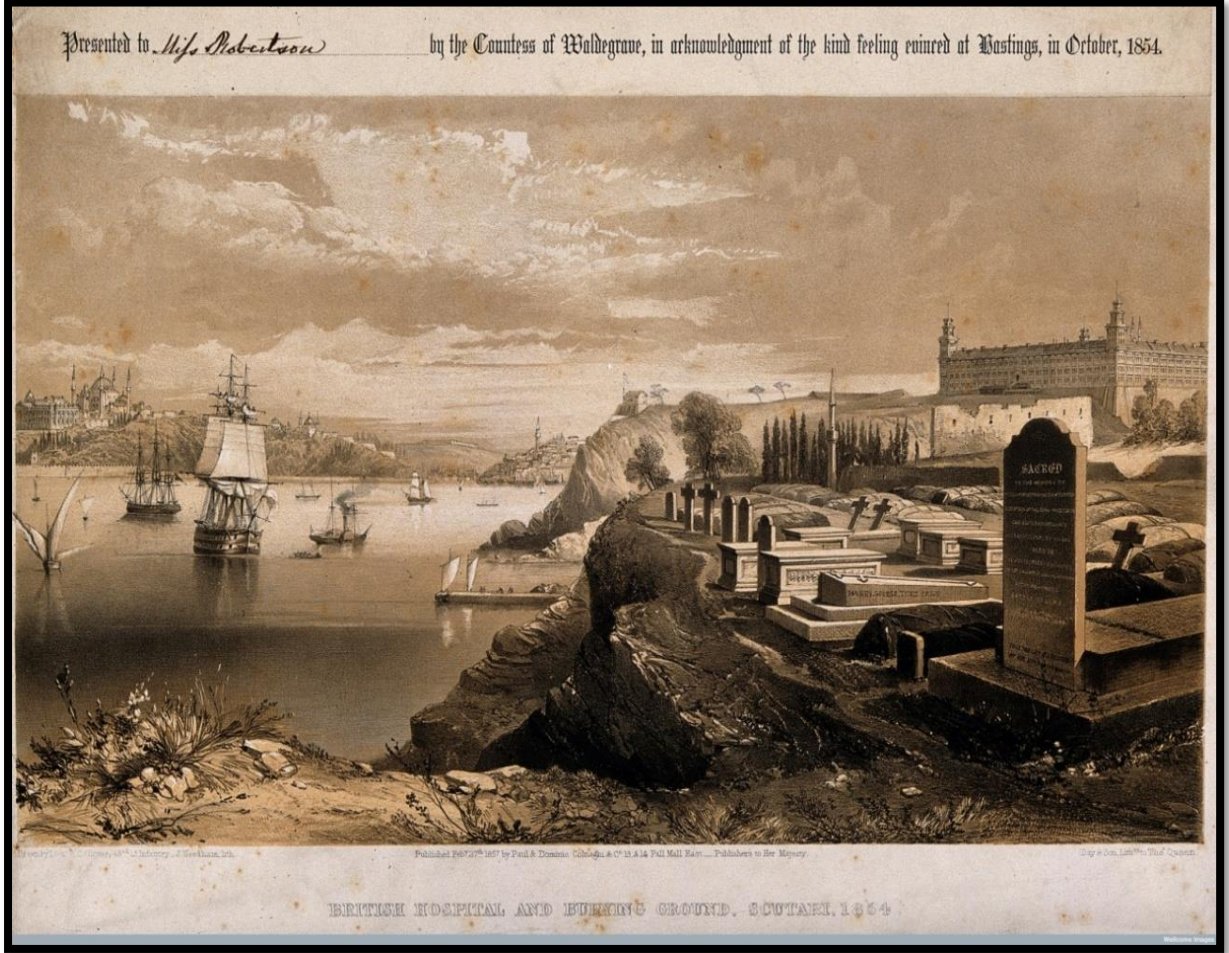
Resim 3: Savaş Döneminde Çizilmiş İki Önemli Karikatür

Kaynak: John Tenniel in *Punch* before war broke out: a Cossack threatens a Turkish sultan (July 23, 1853)



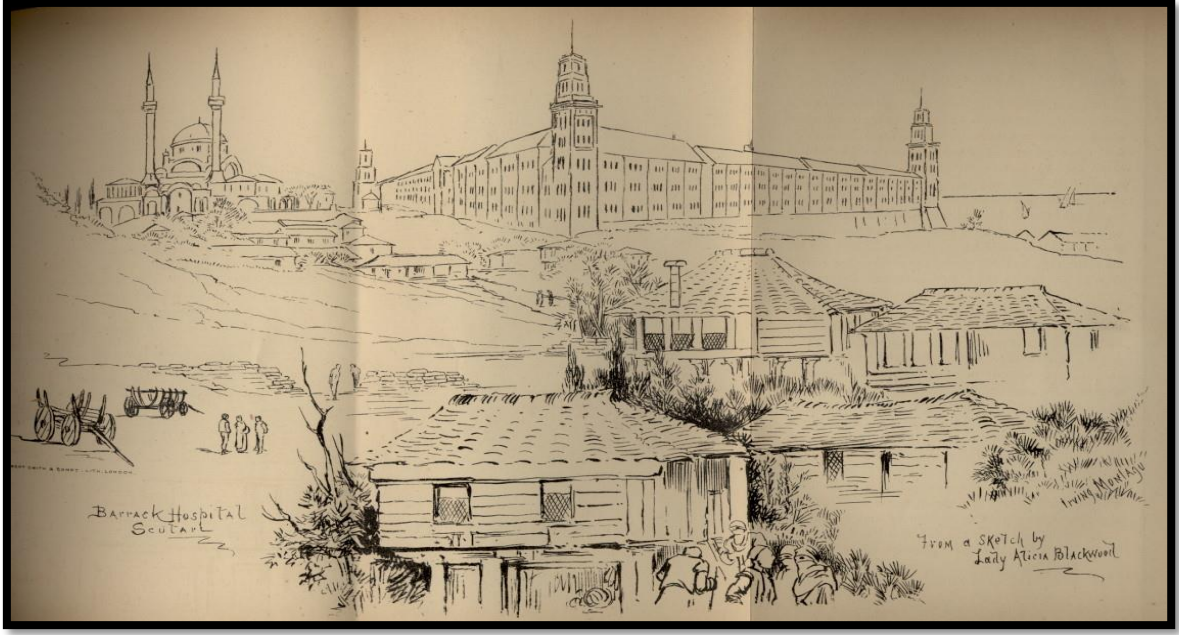
Resim 4: İngiliz ordusu'na Tahsis Edilen Üsküdar Hastanesi (Scutari Hospital)

Kaynak: Antique Print, Antiquemapsandprints.com.



Resim 5 : Haydarpaşa İngiliz Mezarlığı ve Üsküdar Hastanesi, (Haidar Pasha Cemetery and Scutari Hospital) 1854.

Kaynak: Wellcome Library, Arşiv Kodu:170573-V00015444



Resim 6 : Üsküdar Hastanesi Sketch Çizimi (Scutari Hospital)

Kaynak:Lady Alicia Blackwood, 1881:15



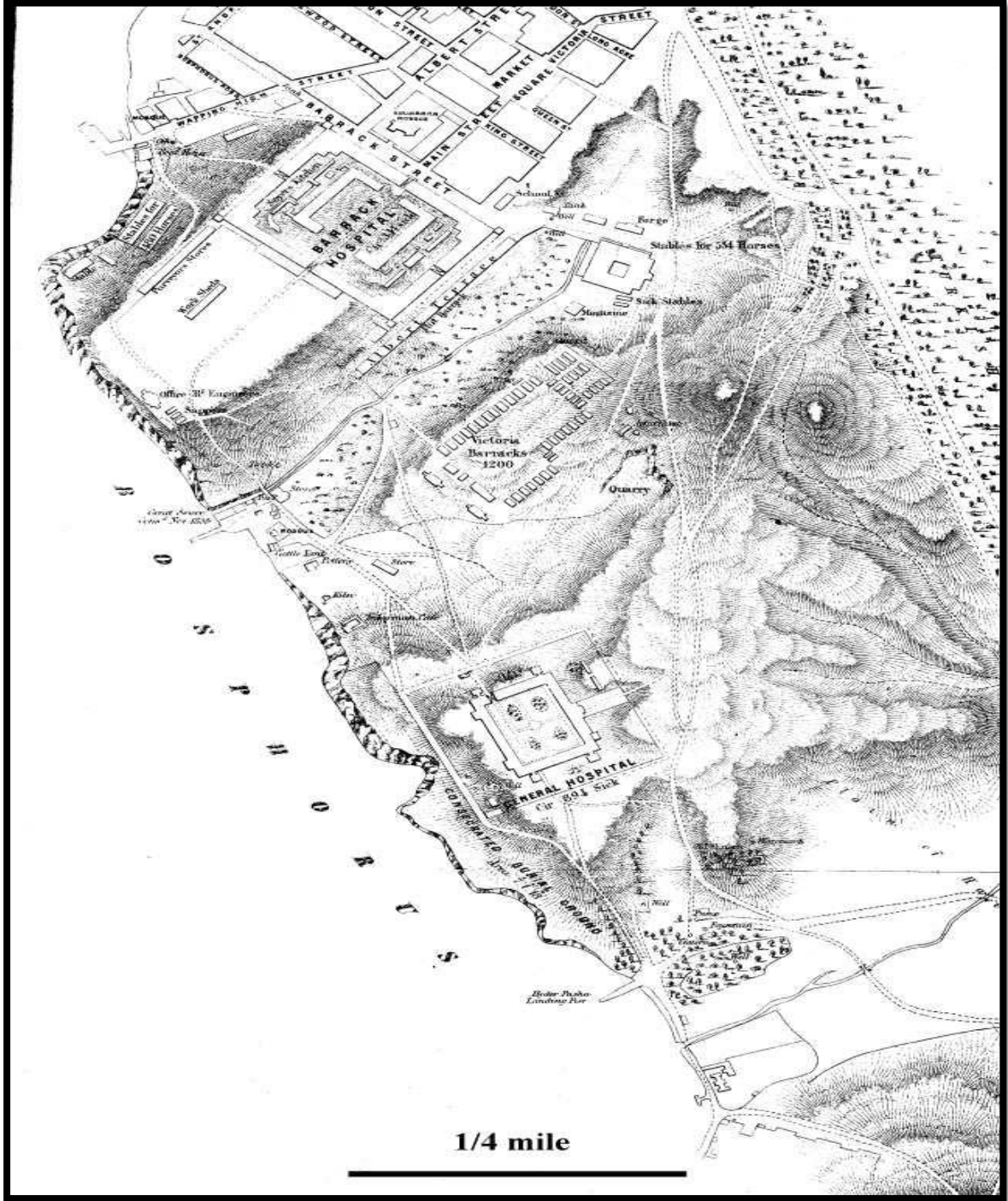
Resim 7 : Üsküdar Hastanesi Mutfak Bölümü (Scutari Hospital, Kitchen)

Kaynak: Wellcome Library, Arşiv Kodu: V0014479.jpg



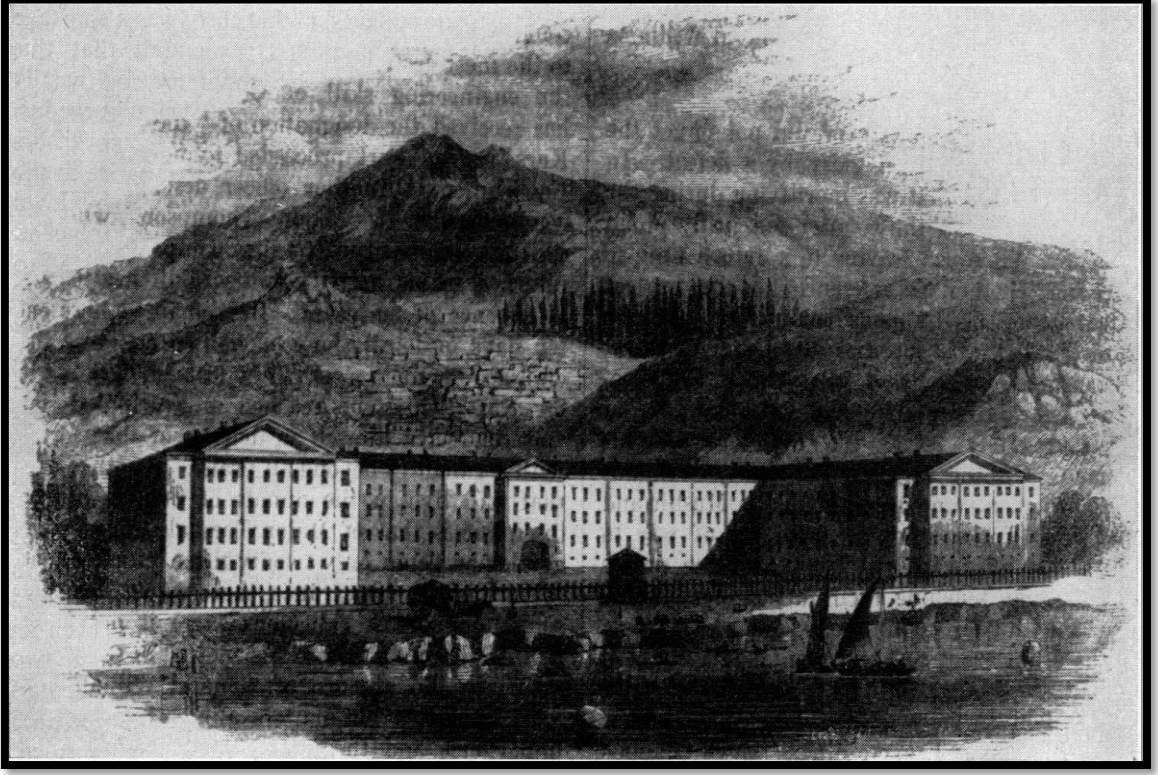
Resim 8 : Üsküdar Hastanesi Yakınlarında Bulunan İngiliz Askerleri (British Soldiers)

Kaynak: James Robertson, Photographs of the Crimean War, 1855. (jugandi.com)



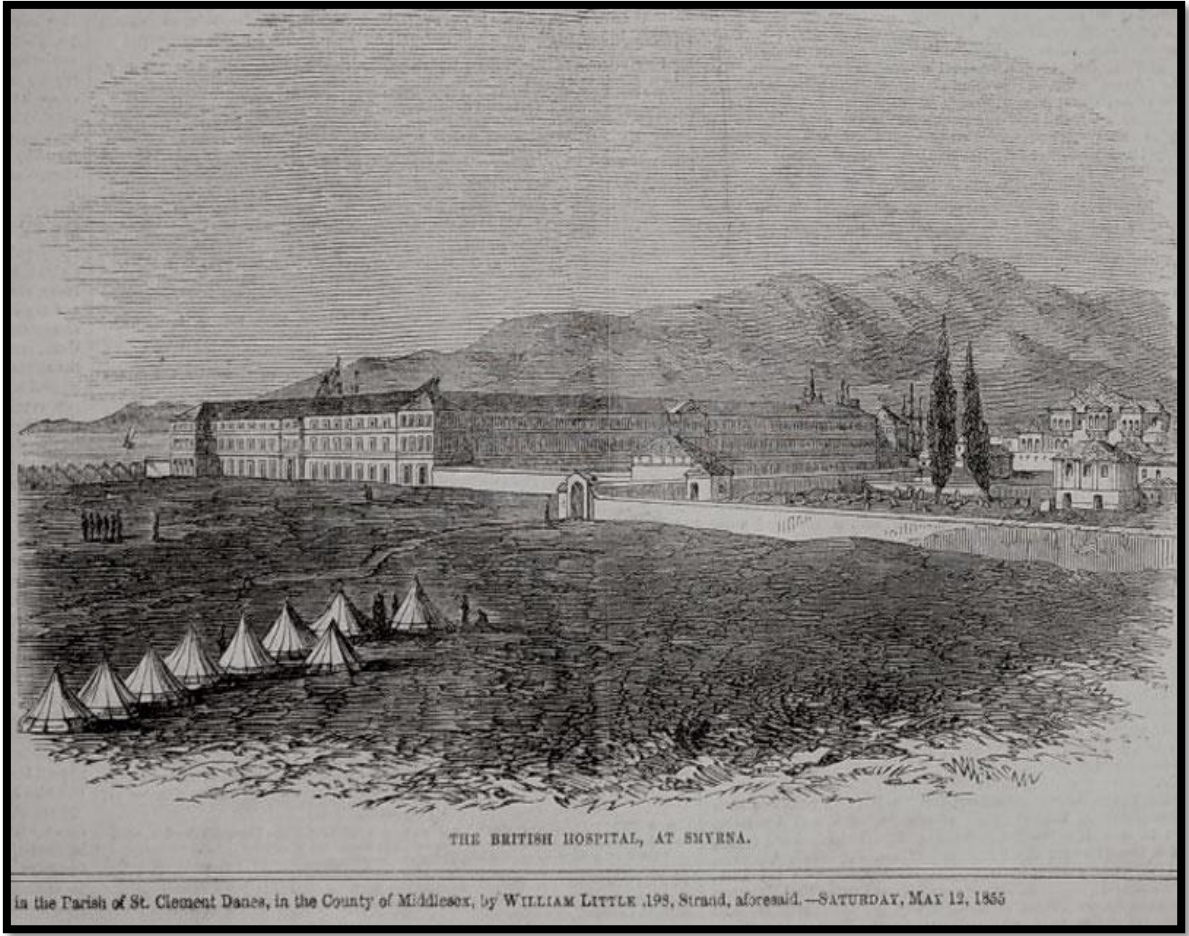
Resim 9 : İstanbul'da İngiliz ordusu'na Tahsis Edilen Hastaneler

Kaynak: <http://www.florence-nightingale-avenging-angel.co.uk/OldScutariMap.jpg>



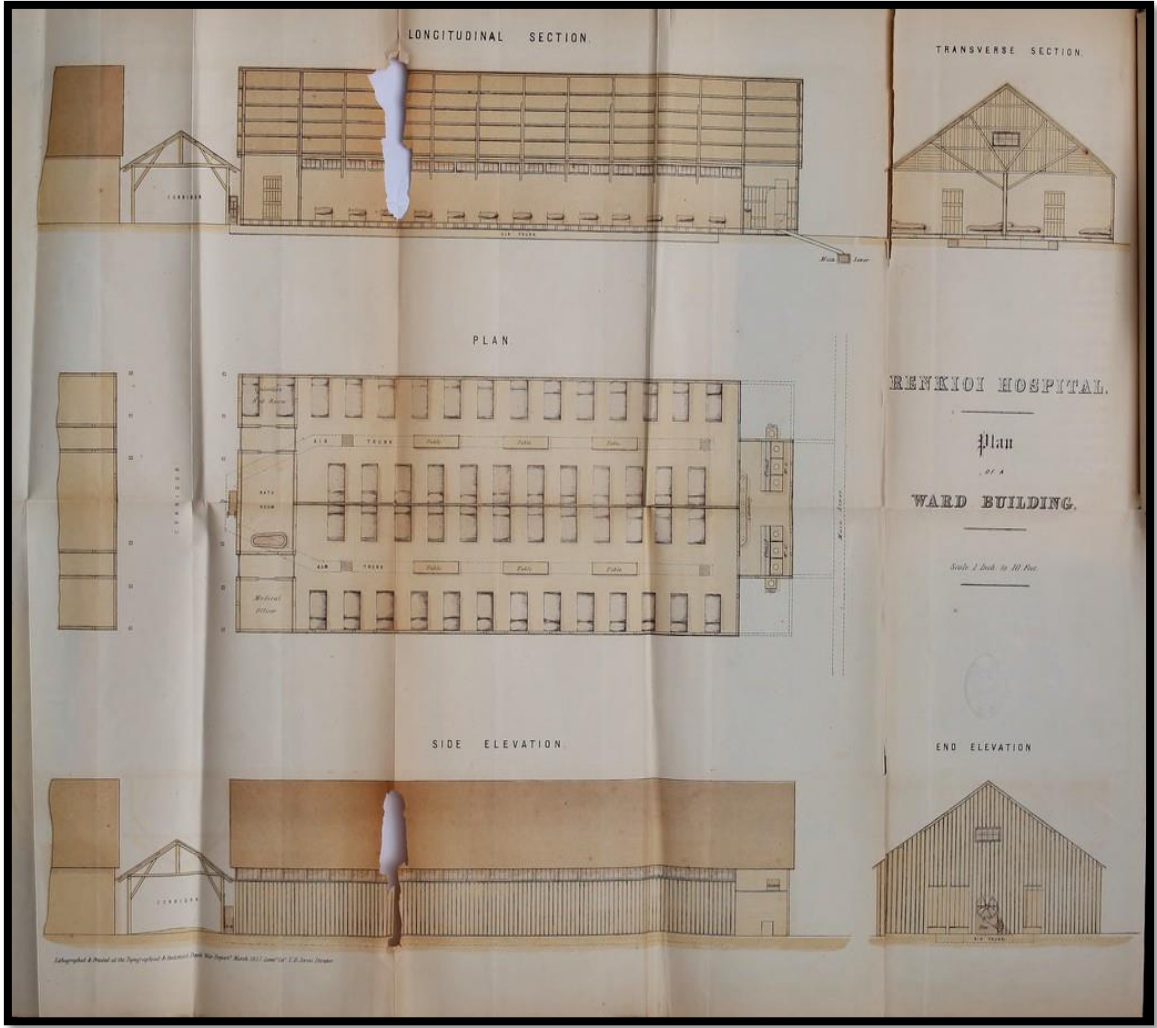
Resim 11: İngiliz ordusu İzmir Sivil Hastanesi (The Civil Hospital at Smyrna)

Kaynak: Chambers Pictorial History of the Russian War, Dodd G, 1856: 200.



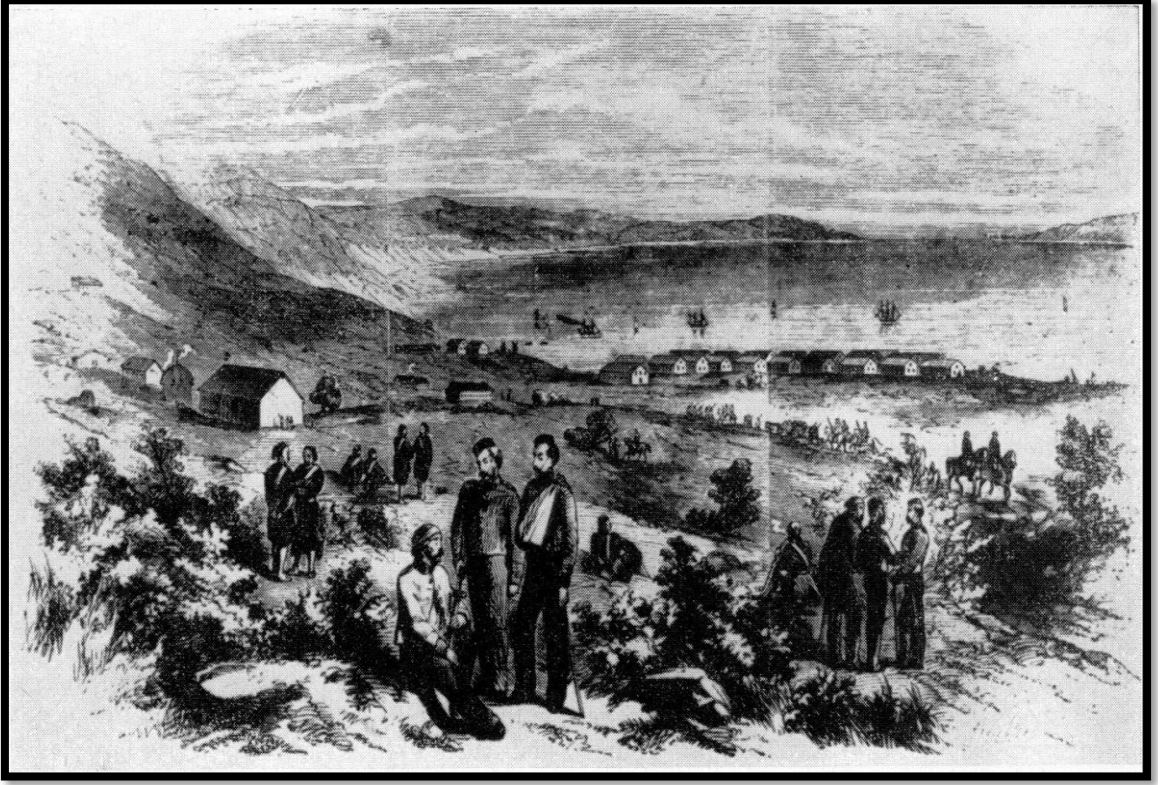
Resim 12: İngiliz ordusu İzmir Sivil Hastanesi (The British Hospital, at Smyrna)

Kaynak: William Little, Mayıs 12, 1855.



Resim 13: İngiliz ordusu Erenköy Sivil Hastane Planı (Renkioi Hospital)

Kaynak: John Shepherd, 1991.



Resim 14: İngiliz ordusu Erenköy Sivil Hastanesi (Renkioi Hospital)

Kaynak: John Shepherd, 1991.



Resim 15 : Lord Raglan, Maréchal Pélissier, Ömer Pasha

Kaynak: Roger Fenton LC-USZC4-9127.



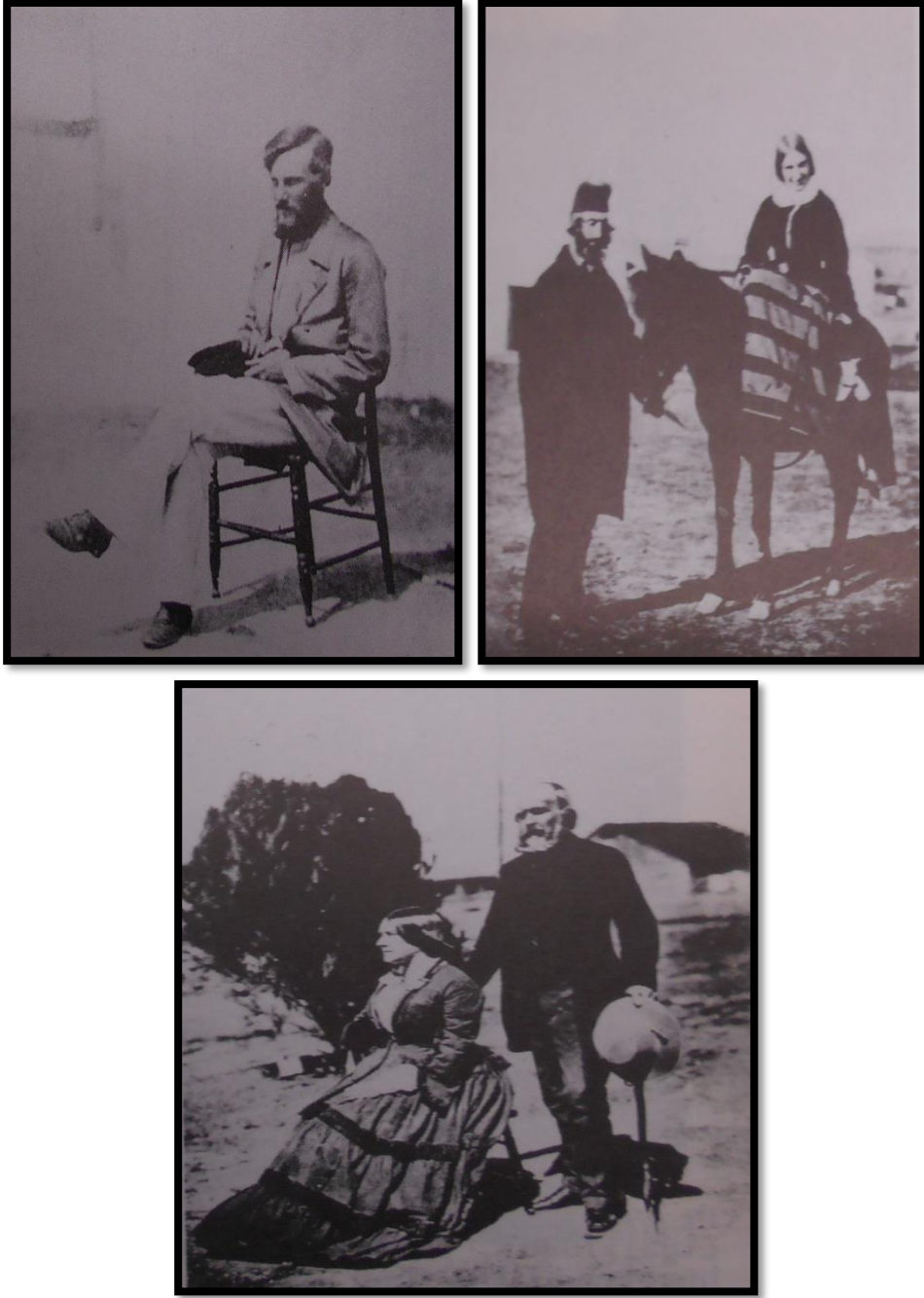
Resim 16 : Sol Yukarda **Dr. John Sutherland** (masanın üstüne oturmuş) ve **Robert Rawlinson**.

Sağda yukarıda **George Macleod (1828-1892) Sivil Doktor (1855-56)**,

Sol altta Üçüncü resim **Holmes Coote (1815-1872) Sivil Doktor (1855)**,

Sağ altta Dördüncü resim **William Robertson (1818-1882)**, Physician, Erenköy Hastanesi (1855-56).

Kaynak: Roger Fenton, John Shepherd.



Resim 17 :Sol yukarıda ilk resim Erenköy Hastanesi çalışanlarından olan asistan cerrah **Samuel Stretton**, sağ yukarıda ikinci resim **Dr. Edmund Parkers** ve eşi, Alt Üçüncü resim hekim **Dr. Henry Goodeve** ve eşi.

Kaynak: John Shepherd, 1991.



Resim 18 : Birinci resim, Florence Nightingale (ortada) hemşirelerle birlikte, ikinci resim 1910 yılında çekilmiş az bilinen fotoğraflarından.

Kaynak: en.wikipedia.org

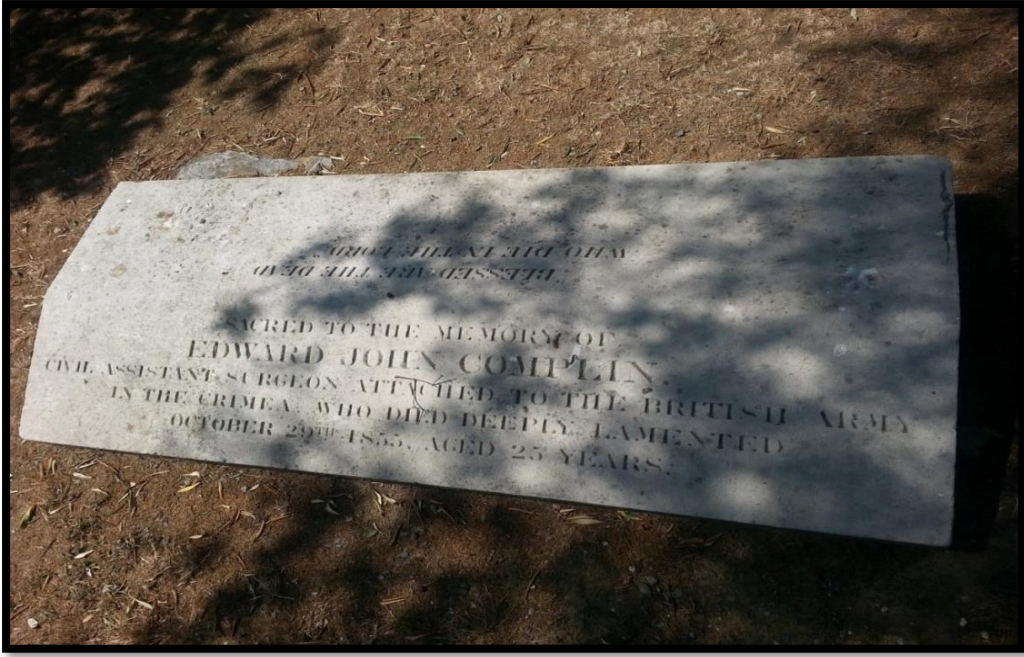


Resim 18: Jamaika'lı Hemşire Mary Seacole

Kaynak: <http://spartacus-educational.com> "Mary Seacole"



Resim 19: Haydar Paşa İngiliz Mezarlığı (Haidar Pasha Cemetery)
Kaynak: Aycan Yıldız, 2017.



“Sacred to the memory of EDWARD JOHN COMPLIN, Civil Assistant Surgeon attached to the British Army in the Crimea, who died deeply lamented October 29 1855, aged 25 years”



“ In Memory of Surgeons MACAULAY and BOXALL and Acting Assistant Surgeons SIBBALD COATES of the anglo Turkish Contingent erected by their brother medical officers 1856”.

Resim 20: Bazı Doktor ve Hemşire Mezar Taşları, Haydar Paşa İngiliz Mezarlığı

Kaynak : Aycan Yıldız, 2017.



“ Sacred to the Memory of ALFRED HENRY CHERRY, esq, vet surgeon Royal Dragoons who died at Scutari on the 7 March 1856, aged 30 years”.



“ Sacred Memorry of TERENCE H. WALL, Asst. Surgeon of H.M.S Leopard died at Constantinople Decembre 16 1855, a tribute of friendship”.

Resim 21: Bazı Doktor ve Hemşire Mezar Taşları, Haydar Paşa İngiliz Mezarlığı

Kaynak : Aycan Yıldız, 2017.



“Dr. JAMES AWISHART Staff Surgeon died 25th MAY 1855. Aged 33. - Withchrist Which is far beter - Phil 123, Thy brother shall rise again John II. 2.3 Erected by sister”.



“ Sacred to the Memory of FREDERICK A. MACAULNEY, staff assistant Surgeon, who died at Scutari February 12 1855, aged 22 years”.

Resim 22: Bazı Doktor ve Hemşire Mezar Taşları, Haydar Paşa İngiliz Mezarlığı

Kaynak : Aycan Yıldız, 2017.

ÖZGEÇMİŞ

Aycan YILDIZ, lisans eğitimini Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümünde bitirdikten sonra yine aynı üniversitede Yüksek Lisans Eğitimine başlamıştır. Çalışmasının son yılını İtalya'da geçirmiştir. Yakın Çağ ve ağırlık olarak da Sağlık Tarihi üzerine çalışmalarını yürütmektedir.